

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
RAHVUSVAHELISE ÕIGUSE ÕPPETOOL

Liis Halling

**EUROOPA LIIDU LIIKMESRIIKIDE INIMÕIGUSTE ALASED KOHUSTUSED
PIRAATLUSVASTASES VÕITLUSES OPERATSIOONIL ATALANTA ÕIGUSE
ELULE JA PIINAMISKEELU NÄITEL**

Magistritöö

Juhendajad

prof dr iur Lauri Mälksoo

Mag iur Erki Kodar

Tartu

2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. Piraatlus 21. sajandil	7
1.1. Piraatide õiguslik staatus ja universaalne jurisdiktsioon	9
1.2. Operatsiooni Atalanta õiguslik staatus Somaalia rannikuvetes	11
2. Somaalia piraatide inimõiguste ulatus ja sisu	13
2.1. Piraatide suhtes kohalduvad inimõiguste kaitse instrumentid	14
2.1.1. Üleilmsete inimõiguste kaitse instrumentide kohaldatavusest	15
2.1.2. Euroopa inimõiguste kaitse instrumentide kohaldatavusest.....	19
2.1.3. Inimõiguste kaitse merel toimuvate operatsioonide korral	21
2.2. Õiguse elule ja piinamiskeelu käsitus üleilmsetes inimõiguste kaitse instrumentides ja Euroopa Inimõiguste Konventsioonis.....	23
2.2.1. Õigus elule.....	24
2.2.2. Piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld.....	27
2.3. Piraatide inimõigustest tulenevad lisakohustused riikidele – <i>non-refoulement</i> printsiip ehk üleandmiskeeld	30
2.3.1. <i>Non-refoulement</i> ja õigus elule.....	32
2.3.2. <i>Non-refoulement</i> ja piinamiskeeld.....	34
3. Õiguse elule ja piinamiskeelu kajastus Somaalia piraatlust puudutavates dokumentides ja nende tagatus praktikas.....	38
3.1. Piraatide inimõiguste tagamine nende kinni pidamisel EL liikmesriikide poolt	40
3.1.1. Õiguse elule tagamine piraatide kinnipidamisel.....	41
3.2. <i>Non-refoulement</i> printsiibi järgimine piraatide üleandmisel teistesse riikidesse.....	46
3.2.1. <i>Othman v the United Kingdom</i> ehk diplomaatiliste tagatiste piisavus <i>non-refoulement</i> printsiibi järgimisel	47
3.2.2. Õiguse elule tagatus piraatide väljaandmisel.....	50
3.2.3. Piinamiskeelu tagatus piraatide väljaandmisel	56
KOKKUVÕTE	66
SUMMARY	69
LÜHENDID	73
KASUTATUD KIRJANDUS	75
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	79
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	80
KASUTATUD ÜRO DOKUMENTATSIOON	82

KASUTATUD EUROOPA LIIDU ALLIKAD	85
KASUTATUD MUUD ALLIKAD.....	86
LISAD	90
Lisa 1. Aafrika Sarve regiooni kaart.....	90

SISSEJUHATUS

Merepiraatluse kohta arvati veel eelmise sajandi lõpul, et tegu on jäädavalt ajaloo hämarusse vajunud nähtusega ja „piraadid“ seostusid inimestele pigem seiklusfilmide kui ohtlike merekurjategijatega. Viimaste aastate jooksul on see arusaam muutunud – Somaalia rannikuvetes aktiivselt tegutsevad kurjategijad on põhjustanud globaliseerunud maailmamajandusele enneolematuid kahjusid¹ ning sellega haaranud kogu maailma tähelepanu. Ergo, võib öelda, et piraatlus on tagasi uues kuues ja 21. sajandil seisab rahvusvahelise kogukonna ees ülesanne leida sellele tänapäevane lahendus, mis esialgu on väljendunud põhiliselt Somaalia ümbruskaudsetes vetes toimuvate sõjaliste mereoperatsioonide näol. Euroopa Liidu liikmesriigid osalevad Adeni lahes toimivas piraatlusvastases võitluses EL mereoperatsiooniga Atalanta, mis alustas tegevust 2008. a lõpus² ja ka eesti laevakaitsjad on seal alates 2010. a esindatud.³

Kui rahvusvahelise õiguse sünniaegadel nähti piraate *hostis humani generi*’na, kogu inimkonna vaenlastena, mistõttu ei laienenud neile ühegi õigusrežiimi kaitse,⁴ siis nüüdseks on piraatide õiguste käsitus ulatuslikult muutunud. Esmakordselt piraatluse ajaloos on tekkinud olukord, kus piraatidele laienevad inimõigused ja sellest tulenevad ka piraatluse vastu võitlejatele vastavad kohustused. Kuna „inimõiguste“ kontseptsiooni kohaldamine piraatidele on suhteliselt uudne nähtus, siis ei ole veel üheselt selge, millised on operatsioonides osalevate riikide kohustused ja millist mõju avaldab piraatide õigustega arvestamine piraatlusvastasele võitlusele. Rahvusvahelise õiguse professor E. Kontorovichi hinnangul on inimõiguste kaitse ulatuse laienemine piraatidele kaasa toonud olukorra, kus riikidel ei ole võimalik enam efektiivselt piraatluse vastu võidelda.⁵

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on lähemalt uurida EL liikmesriikide inimõiguste alaseid kohustusi, nende täitmist ja tagajärgi seoses operatsiooni Atalanta käigus toimuva piraatlusvastase võitlusega. Selleks selgitab töö esmalt välja, millised üldse on EL liikmesriikide inimõiguste alased kohustused operatsioonil Atalanta. Kuna eestikeelses

¹ Vt selle kohta nt: A. Bowden, jt. The Economic Cost of Maritime Piracy. One Earth Future Working Paper. Oceans Beyond Piracy 2010. – Arvutivõrgus: <http://www.scribd.com/doc/77547380/The-Economic-Cost-of-Piracy-Full-Report> (18.04.2012), lk 25-26.

² Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP. ELT L 301/33, 12.11.2008.

³ Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi koduleheküljel. – Arvutivõrgus: <http://kaitseministeerium.ee/et/rahvusvahelised-operatsioonid> (30.04.2012).

⁴ S. A. Vignos. Pirate Trials: An Examination of the United States’ *Non-refoulement* Duties Pursuant to the United Nations Convention Against Torture. U C Davis J Int’l L & Pol’y 2010/17, lk 199.

⁵ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea: The Difficulty of Prosecuting Pirates and Terrorists. Cal L Rev 2010/98, lk 246.

õiguskirjanduses ei ole piraatide õiguste temaatikat varem nii ulatuslikult käsitletud, on üheks alaeesmärgiks ülevaate andmine EL liikmesriikidele kohalduvast rahvusvahelisest piraatlusalasest regulatsioonist, relevantsetest inimõiguste allikatest ja nendes sisalduvatest kohustustest. Tulenevalt magistritöö mahupiirangust keskendub töö üleilmsetele inimõiguste kaitse allikatele ja Euroopa kultuuriruumis olulisele Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile (edaspidi tekstis: EIÕKon). Erinevatest inimõigustest olen lähemaks uurimiseks välja valinud õiguse elule ja piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise ja karistamise keelu printsiibi (edaspidi tekstis: piinamiskeeld)⁶. Riikide teoreetiliste kohustuste hindamisel lähtub töö suures osas ka lisaks inimõiguste instrumentide tekstidele ka nende kommentaaridest ja väljakujunenud vaideinstantside- ning kohtupraktikast.

Magistritöö teiseks oluliseks eesmärgiks on välja selgitada, kuidas ja millises ulatuses on rahvusvahelisest õigusest EL liikmesriikidele tulenevad teoreetilised inimõiguste alased kohustused tegelikult mereoperatsioonide käigus ja nende järgselt täidetud, kaasa arvatud juhul, kui EL liikmesriik annab Somaalia piraadi üle mõnele kolmandale riigile. Analüüs keskendub piraatide õigusele elule ja piinamiskeelule. Töö kasutab uurimisel rahvusvahelist ning EL piraatlusalast dokumentatsiooni, vaadeldes eelkõige erinevaid ÜRO, Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni, EL ja NATO piraatlust käsitlevaid juhtnööre, väljaandeid ning raporteid. Piraatide reaalse olukorra kindlaks tegemiseks analüüsin nii ÜRO, USA kui ka valitsusväliste organisatsioonide poolt koostatud inimõiguste alaseid raporteid ja võimaluse korral ka konkreetseid piraate puudutavaid kaasuseid. Operatsioon Atalanta ühines piraatlusvastase võitlusega alles 2008. a lõpus.⁷ Seetõttu kasutab töö ka mõningaid praktilisi materjale selle kohta, milline oli EL liikmesriikide varasem tegevus piraatide püüdmisel, kuna praegused Atalanta osalisriigid olid Adeni lahes aktiivsed ka enne 2008. a.⁸

Magistritöö eesmärkide saavutamiseks vajaliku õigusliku raamistiku loomiseks selgitan esmalt välja, milline on piraatluse taust Somaalia ümbruskaudsetes vetes ning milline õigusruum piraatlusele kohaldub. Esimene peatükk analüüsib seega lühidalt piraatluse mõistet ning sellest riikidele tulenevaid õiguseid ja kohustusi. Lisaks vaatleb peatükk operatsiooni Atalanta tegutsemise aluseid, et kindlaks teha, kas ekstraterritoriaalne tegutsemine Adeni

⁶ Kuigi osad inimõiguste alased dokumentidid eristavad „piinamiskeeldu“ „julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise keelust“ (vt selle kohta lähemalt käesoleva töö ptk 2.2.2.), ei ole käesoleva töö mõttes neid pidevalt eristada vajalik. Töö kasutab mõistet „piinamiskeeld“ läbivalt tähenduses „piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise ja karistamise keeld“ ja toob välja erisused kohtades, kus töös on vajalik rangelt eristada ühte või teist mõistet.

⁷ Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP.

⁸ M. Davey. *Pirate Looks at 21st Century: The Legal Status of Somali Pirates in an Age of Sovereign Seas and Human Rights*. Notre Dame L Rev 2009-2010/85, lk 1198, 1210-1211; E. Kontorovich. *International Legal Responses to Piracy off the Coast of Somalia*. – ASIL Insights 2009/13, No 2 – Arvutivõrgus: <http://www.asil.org/insights090206.cfm> (29.04.2012).

lahes on Somaalia piraatide vastases võitluses õiguspärane või toimub osa tegevusest *ultra vires*. Piraatide ja piraadipüüdjate õigusliku staatuse välja selgitamine võimaldab edasi minna konkreetsete inimõiguste juurde.

Teine peatükk selgitab esmalt välja, millised inimõiguste instrumendid kohalduvad olukorras, kus Adeni lahes püüavad Somaalia piraate EL liikmesriikide laevad. Sellele järgnevalt vaatleb töö, kuidas need instrumendid kajastavad õigust elule ja piinamiskeeldu, analüüsides ka instrumentide juurde kuuluvat kohtupraktikat. Olulise osa tööst moodustab *non-refoulement* printsiibiga seonduva uurimine. *Non-refoulement* põhimõte tähendab lühidalt keeldu anda välja isik teise riiki, kui sellega võidakse halvendada tema inimõiguste alast olukorda.⁹ Kuna piraatide välja andmine teistele riikidele on väga levinud,¹⁰ siis on oluline uurida, kuidas on piraatide inimõigused sel juhul tagatud. Selleks selgitan esmalt välja, kuidas seondub *non-refoulement* printsiip õigusega elule ja piinamiskeeluga. Teine peatükk loob sellega raamistiku, millesse magistritöö kolmas osa hakkab paigutama olemasolevaid riikidevahelisi leppeid, praktikat ja kaasuseid.

Magistritöö viimane peatükk tegeleb süvendatult piraatide õiguste tagatuse uurimisega EL liikmesriikide poolt. Esmalt vaatleb peatükk, kuidas on piraatide õigused tagatud piraatide kinnipidamisel EL liikmesriikide poolt ja juhul, kui nad jäävad edasi sama EL riigi jurisdiktsiooni alla. Selleks võrdleb töö eelmises peatükis sisustatud õigust elule ja piinamiskeeldu piraatluselase dokumentatsiooni ja erinevate raportitega, mis kirjeldavad piraatide reaalselt olukorda. Peatüki teine osa analüüsib, kuidas on piraatide õigus elule ja piinamiskeeldu põhimõtte tagatud juhul, kui nad kinni pidanud EL riik annab nad üle mõnele kolmandale riigile. Piraatide üleandmise õiguspärasuse hindamisel kasutan vastuvõtivate riikide poolt antud diplomaatilisi kinnitusi, võrdlen neid reaalse olukorraga riigis ning konkreetsete piraate puudutavate kaasustega. Analüüsi tulemusena teen konkreetseid järeldusi ühe või teise õiguse tagatuse olukorra kohta ning toon vajadusel välja edasisi soovitusi olukorra parandamiseks.

⁹ A. Farmer. *Non-refoulement and Ius Cogens: Limiting Anti-Terror Measures that Threaten Refugee Protection*. Geo Immigr L J 2008/23, lk 25.

¹⁰ E. Kontorovich. *A Guantanamo on the Sea*, lk 255.

1. Piraatlus 21. sajandil

*Mereõigus võib olla sama sogane kui merevesi.*¹¹

Merepiraatluse kohta arvati veel 20. sajandi keskpaigas, et tegu on ajaloolise probleemiga, millel tänapäeval reaalne tähendus puudub.¹² Viimase viieteistkümne aasta jooksul on piraatlus aga taas esile tõusnud ning sellest on kujunemas üks 21. sajandi tõsisematest ülemaailmsetest väljakutsetest.¹³ Oceans Beyond Piracy agentuuri hinnangul läheb piraatlus üleilmsele laevandustööstusele igal aastal kokku maksma 7-12 miljardit dollarit.¹⁴ 2009. aastal toimus maailmas 406 piraatluse intsidenti, millest poolte eest lasub vastutus Somaalia piraatidel¹⁵ ning 23. aprilli 2012. a seisuga oli Somaalia piraatide valduses 12 laeva ja 173 pantvangi.¹⁶ Seega võib nõustuda erialakirjanduses toodud hinnanguga, et Somaalia rannikuveed ning nendega piirnev avameri on ohtlikuimad maaimas.¹⁷

Somaalia rannikuveed on oma geograafilise asukoha tõttu oluliseks lüliks Euroopa ja Aasia vahelises merekaubanduses – enamik kaubalaevu, mis suundub India Ookeanist Vahemerre, peab liikuma mööda Somaalia rannikust.¹⁸ Aadeni lahes asub ka üks maailma olulisemaid naftatransiidi kitsaskohti – Bab-el Mandebi väin. Erialakirjanduses mõistetakse „kitsaskohtade“ all laialdaselt kasutatavatel rahvusvahelistel kaubateedel asuvaid kitsaid kanaleid, mille läbitavus on maailma energiajulgeolekule neid kasutavate naftatankerite hulga tõttu kriitilise tähendusega. „Kitsaskoha“ isegi ajutine blokeerimine võib kaasa tuua energiahinna olulise tõusu¹⁹ ning seega mõjutada negatiivselt tervete rahvaste ja riikide

¹¹ R. F. Worth. Pirates Seize Saudi Tanker off Kenya. – The New York Times. 18.11.2008. – Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2008/11/18/world/africa/18iht-18pirates.17912822.html?_r=1 (18.04.2012).

¹² E. Kontorovich. International Legal Responses to Piracy off the Coast of Somalia.

¹³ M. Davey, lk 1205.

¹⁴ A. Bowden, jt, lk 25.

¹⁵ A. Moulder, T. Wheeler. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. US Office of Naval Intelligence Civil Maritime Analysis Department. 8.04.2010. – Arvutivõrgus: http://www.maritimesecurity.com/docs/WWTTS_08_APR_2010.pdf (29.04.2012), para D 5.

¹⁶ Piracy and Armed Robbery News and Figures. International Chamber of Commerce Commercial Crime Services. 23.04.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures> (29.04.2012).

¹⁷ M. Davey, lk 1207.

¹⁸ M. C. Houghton. Walking the Plank: How the United Nations Security Council Resolution 1816, While Progressive, Fails to Provide a Comprehensive Solution to Somali Piracy. Tul J Comp & Int'l L 2008-2009/16, lk 256. Vt käesoleva töö lisa 1 – Aafrika Sarve regiooni kaart.

¹⁹ L. M. Diaz, B. H. Dubner. On the Evolution of the Law of International Sea Piracy: How Property Trumped Human Rights, the Environment and the Sovereign Rights of States in the Areas of the Creation and Enforcement of Jurisdiction. Barry L Rev 2009/13, lk 183.

majanduslikku olukorda.²⁰ Lisaks merekaubanduse rahumeelse ja efektiivse toimimise takistamisele, ohustavad piraatide teod ka humanitaarabi toimetamist pagulaste ja siseriiklike põgenikeni.²¹ *Ergo*, saab nõustuda Somaalia diplomaadi M. Mohamediga, kes 2008. aastal ütles välja, et piraatlus ei ole enam Somaalia, vaid kogu maailma probleem.²² Ka Eesti meremehed on Somaalia piraatidega kokku puutunud – 2008. aastal hoidsid Somaalia piraatid pantvangis kahte Eesti kodanikku, neist ühte 40 ja teist 71 päeva.²³

Eespooltoodut jälgides ning piraatluse teemaga lähemalt tutvust tehes tekib kergesti küsimus, kuidas nüüdisaegsete tehnoloogiliste võimaluste juures saab üldse tekkida olukord, kus endised Somaalia kalurid ignoreerivad tänapäeva maailma võimsamaid sõjalaevastikke. 21. sajandil, olukorras, kus enamik piraate jahtivaist riigivõimuesindajaist tegutsevad väljaspool enda koduriike,²⁴ on korra tagamine Adeni lahes aga oluliselt keerukam ja juriidiliselt mitmekihilisem kui piraatluse varasematel kõrgaegadel, eelkõige just seetõttu, et esmakordselt ajaloos on ka piraatidele omistatavad tänapäevased inimõigused.²⁵ Piraatide kinni pidamine, neile süüdistuse esitamine ja hilisem karistamine on raskendatud, kuna enamike riikide piraatlusalased seadused on vananenud, teisalt on laienenud inimõiguste kaitse alased režiimid, millele kogu menetlus peab vastama²⁶ ning seega on piraatide efektiivne tabamine, nende üle kohtumõistmine ja karistamine muutunud keerulisimaks piraatluse ajaloos.

Käesolev peatükk selgitab välja, milline õiguslik raamistik kohaldub Somaalia piraatide kinnipidamisele Adeni lahes EL liikmesriikide poolt. Kuna õiguslikud tagajärjed piraatide kinnipidamisele sõltuvad ulatuslikult nii piraadi enda, kui ka piraadid kinni pidanud laevadele kohalduvast õigusruumist, analüüsib töö lühidalt esmalt piraatide ja piraadipüüdjate

²⁰ P. Chalk. The Maritime Dimension of International Security. Terrorism, Piracy and the Challenges for the United States. Rand Corporation 2008, lk xiii; ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30. Report of the Special Adviser to the Secretary-General on Legal Issues Related to Piracy off the Coast of Somalia. S/2011/30, 25.01.2011. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/206/21/PDF/N1120621.pdf?OpenElement> (29.04.2012), lk 17.

²¹ S. A. Vignos, lk 194; Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP, preambula para 4.

²² J. Gettleman. Somalia Pirates Capture Tanks and Global Notice. – The New York Times. 26.09.2008. – Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2008/09/27/world/africa/27pirates.html?_r=1&pagewanted=all (29.04.2012).

²³ Lääne-Euroopa Ühenduse Kaitsekomitee raport A/2037. The Role of the EU in Combating Piracy. A/2037, 4.06.2009. – Arvutivõrgus: www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2009/2037.php (18.03.2012); A. Moulder, D. Pearl, A. Williams. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. US Office of Naval Intelligence Civil Maritime Analysis Department. 14.11.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.maritimesecurity.com/docs/WWTS%2014Nov2008.pdf> (29.04.2012), para H 3; lk 6-7.

²⁴ R. Geiss, A. Petrig. Piracy and Armed Robbery at Sea. The Legal Framework for Counter-Piracy Operations in Somalia and the Gulf of Aden. Oxford 2011, lk 102.

²⁵ Piraatide inimõiguste tõlgendus on tänapäeval nii lai, et mõjutab oluliselt kõigi teiste isikute õigusi ning moonutab inimõiguste endi olemust. Vt lähemalt A. Etzioni. Somali Pirates: An Expansive Interpretation of Human Rights. Tex Rev L & Pol 2010-2011/15, lk 41.

²⁶ S. A. Vignos, lk 199.

õiguslikku staatust. Sellega loob peatükk aluse edasiseks piraatide inimõiguste ning nendele vastavate EL liikmesriikide kohustuste lähemaks uurimiseks.

1.1. Piraatide õiguslik staatus ja universaalne jurisdiktsioon

Mõiste „piraatlus“ tähenduse kohta esineb erinevaid hinnanguid.²⁷ Nii erinevad arusaamad, milline merel toimuv tegu on mõistetav kuritegelikuna, isegi rahvusvahelise mereõiguse kahes olulisemas alusallikas: ÜRO mereõiguse konventsioonis (edaspidi tekstis: MÕK),²⁸ mida nähakse rahvusvahelise merealase tavaõiguse kodifikatsioonina²⁹ ja laialdaselt tunnustatud³⁰ Meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsioonis (edaspidi tekstis: MOETTK).³¹ Kergesti võib seega tekkida küsimus, kes on üldse 21. sajandil piraat ja milline õiguste kaitse režiim talle kohaldub. Käesolev alapeatükk üritab leida sellele küsimusele vastus, vaadeldes piraatide õiguslikku staatust ning sellega tihedalt seonduvat universaalse jurisdiktsiooni küsimust lähemalt. Järgmine alapeatükk uurib, milline on Somaaliat ümbritsevates vetes kohalduv õigusruum ning selgitab välja, milline on seal piraate püüdvate laevade õiguslik staatus.

Ajalooliselt nähti piraate *hostis humani generi*’stena – kogu inimkonna vaenlastena – ning nende saatus peale kinnipüüdmist oli julm, nad uputati või poodi masti külge. *Hostis humani generi* staatus tähendas, et piraat seisis väljaspool õigusruumi ning oli kõigile aus saak – ta oli üheaegselt nii sõjaline vaenlane ilma ühegi sõjaõigusest tuleneva garantiita, kui ka kriminaalkorras karistatav isik.³² Erialakirjanduses on tulist arutelu tekitanud küsimus, kas ka tänapäeval peaks piraate vaatlema kui „võitlejaid“ Genfi konventsioonide tähenduses.³³ Sellisel juhul kohalduks neile lisaks üleilmsetele inimõiguste kaitse instrumentidele ka rahvusvahelise humanitaarõiguse normidest tulenev kaitse. Piraatlusele kohalduvaid ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioone analüüsides on aga kerge märgata, et kuigi korduvalt on

²⁷ Vt lähemalt nt D. Chang. Piracy Laws and the Effective Prosecution of Pirates. B C Int’l and Comp L Rev 2010/33, lk 275; E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 254-255.

²⁸ ÜRO mereõiguse konventsioon. – RT II 2001, 28, 142.

²⁹ D. Chang, lk 274.

³⁰ Instrumentide ratifitseeringud. Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni koduleheküljel. – Arvutivõrgus: http://www.imo.org/blast/mainframemenu.asp?topic_id=685 (29.04.2012).

³¹ ÜRO mereõiguse konventsiooni võrdlemisel Meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsiooniga selgub, et MÕK kriminaliseerib isikliku kasu saamise eesmärgil toime pandud teod (art 101), samas kui MOETTK ei sätesta küll otseselt piraatluse definitsiooni, kuid kriminaliseerib laiema ulatusega teod kui MÕK (art 3). Meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsioon. – RT II 2001, 28, 142.

³² S. A. Vignos, lk 199.

³³ M. Davey, lk 1208-1210; A. Etzioni, lk 41; M. C. Houghton, lk 260; E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 246; T. Treves. Piracy, the Law of the Sea, and Use of Force: Developments off the Coast of Somalia. Eur J Int’l L 2009/20, No 2, lk 400.

kinnitatud inimõiguste tagamise olulisust piraatlusvastases võitluses,³⁴ on vaid ühes, Julgeolekunõukogu resolutsioonis nr 1851, viidatud humanitaarõigusele.³⁵ Seega ei toeta ÜRO Julgeolekunõukogu seisukohta, et Somaalia piraadid kuuluvad võitlejate hulka Genfi Konventsioonide tähenduses. Ka jääb enamik piraatluse küsimustega tegelevaid akadeemikuid sama seisukoha juurde, lähtudes põhiliselt argumendist, et humanitaarõiguse kohaldumiseks oleks vajalik kas riikidevaheline relvakonflikt või vähemalt konflikti mitteriikliku osapoole ehk piraatide poliitiline meelestatus³⁶ ning piraatidele seega humanitaarõiguse reegleid kohaldada võimalik ei ole.

Kuigi 21. sajandil ei nähta Somaalia piraate enam kui „võitlejaid“ sõjaõiguse mõttes, on piraadi kui inimkonna vaenlase aegadest jäänud tänapäeval kehtivasse MÕK-i reliktina universaalse jurisdiktsiooni kohaldamine piraatide suhtes avamerel.³⁷ Universaalne jurisdiktsioon on sätestatud põhimõttena MÕK artiklis 105 ning see tähendab, et riigil, kes piraadi kinni peab ja tema suhtes süüdistuse esitab, ei pea olema mingit konkreetset seotust piraadi poolt toimepandud teo, saagiks langenud omandi või piraatluse ohvritega.³⁸ Ajalooliselt oli tegu lihtsa lahendusega piraatluse probleemile³⁹ – kõik, kellel oli võimalus, said piraatlusele vastu astuda ilma konkreetsete piraatidega õiguslikku sidet omamata. Käesoleva töö kontekstis tähendab universaalne jurisdiktsioon, et avamerel on kõigil riikidel õigus Somaalia piraate kinni pidada ning neile piraatluses süüdistus esitada, sealhulgas ka EL

³⁴ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1816 (2008). S/Res/1816 (2008), 2.06.2008. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/361/77/PDF/N0836177.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 11; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1846 (2008). S/Res/1846 (2008), 2.12.2008. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/630/29/PDF/N0863029.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 14; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1851 (2008). S/Res/1851 (2008), 16.12.2008. – arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/655/01/PDF/N0865501.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 6; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1897 (2009). SC/Res/1897 (2009), 30.11.2009. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/624/65/PDF/N0962465.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 12; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1918 (2010). SC/Res/1918 (2010), 27.04.2010. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/331/39/PDF/N1033139.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 2; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1950 (2010). SC/Res/1950 (2010), 23.11.2010. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/649/02/PDF/N1064902.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 13; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1976 (2011). SC/Res/1976 (2011), 11.04.2011. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/295/44/PDF/N1129544.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 20, 21; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2020 (2011). SC/Res/2020 (2011), 22.11.2011. – Arvutivõrgus: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2020%20\(2011\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2020%20(2011)) (29.04.2012), para 13 ja 14.

³⁵ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1851 (2008), para 6.

³⁶ Vt nt: M. Bahar. Attaining Optimal Deterrence at Sea: A Legal and Strategic Theory for Naval Anti-Piracy Operations. *Vanderbilt J Trans'l Law* 2007/40, No 1, lk 6; D. Guilfoyle. The Laws of War and the Fight Against Somali Piracy: Combatants or Criminals? *Melb J Int L* 2010/11, lk 142-143; S. A. Vignos, lk 200-201.

³⁷ M. Davey, lk 1215-1217.

³⁸ ÜRO MÕK art 105 sõnastab universaalse jurisdiktsiooni põhimõtte: avamerel või muus kohas, mis ei kuulu ühegi riigi jurisdiktsiooni alla, võib riik kinni pidada piraatlaeva või -õhusõiduki või piraatlusega omandatud ja piraatide kontrolli all oleva laeva või õhusõiduki, võtta vahi alla selle pardal olevad isikud ning teostada pardal oleva vara võetuse. Karistuste määramise ning laeva, õhusõiduki või vara suhtes võetavate meetmete üle otsustab kinnipidamise või võetuse teostanud riigi kohus, arvestades heauskselt tegutsevate kolmandate poolte õigusi. Vt ka A. Etzioni, lk 45.

³⁹ M. Davey, lk 1201-1202.

riikidel. Seega võib öelda, et kuigi 21. sajandil nähakse piraate harilike tsiviilisikutena ning neile ei kohaldu humanitaarõigusest tulenevad garantiid, kehtib nende suhtes siiski universaalne jurisdiktsioon, mis tähendab, et kõigil riikidel on avamerel õigus piraadid kinni pidada ning nende üle kohut pidada. Järgmine alapeatükk selgitab, kuidas Somaalia piraatlus nende tavapäraste mereõiguse mõistete kasutamist on laiendanud.

1.2. Operatsiooni Atalanta õiguslik staatus Somaalia rannikuvetes

Et mõista, milliseid inimõiguseid ning millises ulatuses kinni peetud Somaalia piraatidele kohaldada tuleb, on oluline kindlaks teha, mis riigi päritoluga on piraadi kinni pidanud laev. Piraatide püüdmisega tegelevad Aadeni lahes mitmed rahvusvahelised operatsioonid ning esindatud on riigid üle kogu maailma; olulisemate rahvusvaheliste operatsioonidena võiks välja tuua käesoleva töö uurimisobjektiks oleva EL operatsiooni Atalanta ja rahvusvahelised operatsioonid Operation Ocean Shield ning Coalition Task Force 151.⁴⁰ On ebaõiglane, kuid tõsi, et piraadi edasine saatus ja käekäik sõltuvad väga palju sellest, millise riigi võimuesindajate kätte piraat satub,⁴¹ lisaks on vajalik teada, milline on piraadi kinni pidanud laeva õiguslik staatus. Rahvusvahelised konventsioonid panevad selgelt paika riigi jurisdiktsiooni kehtimise eeldused olukorras, kus riik tegutseb teise riigi territooriumil. Võimalus, et laev tegutseb piraate jahtides *ultra vires*, toob kaasa oluliselt teistsugused õiguslikud tagajärjed, võrreldes olukorraga, kus kogu tegevus toimub rahvusvaheliselt heaks kiidetud õiguslikes raamides.⁴² Seega on riikide kohustuste kindlaks tegemiseks vajalik eelnevalt veenduda nende tegutsemise õiguslikes alustes. Käesolev alapeatükk selgitabki välja operatsiooni Atalanta õigusliku staatuse tagamaad.

Eelnevas alapeatükis käsitletud MÕK olulise miinusena on erialakirjanduses välja toodud asjaolu, et see legitimiseerib laiaulatusliku piraadipüügi ainult avamerel, jättes kõrvale riikide territoriaalmered.⁴³ MÕK kohaselt võib riik kehtestada oma territoriaalmere laiuseks kuni 12

⁴⁰ *Sine nomine*. No stopping them. – The Economist. 3.02.2011. – Arvutivõrgus: <http://www.economist.com/node/18061574> (29.04.2012).; Lääne-Euroopa Ühenduse Kaitsekomitee raport A/2037, lk 15.

⁴¹ Erinevust piraatide kohtlemises on märgata isegi Euroopa riikide vahel. Nii on Prantsuse Merevägi aktiivselt piraate arreteerinud ning Pariisi kohtu ette saatnud, samal ajal kui Briti Kuninglik Merevägi eesmärgiga ennetada inimõiguslaseid probleeme üldiselt otsesid vastuseise piraatidega väldib. – M. Davey, lk 1198.

⁴² M. Milanovic. From Compromise to Principle: Clarifying the Concept of State Jurisdiction in Human Rights Treaties. Hum Rts L Rev 2008/8, lk 420.

⁴³ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 253.

meremiili ning selles ulatuses kehtib teistele riikidele ainult rahumeelse läbisõidu õigus.⁴⁴ Riigi enda territoriaalvetes toimuvad rünnakud on aga hõlmatud mõistega „relvastatud rööv“ ning sellele universaalne jurisdiktsioon ei laiene.⁴⁵ Seega ei ole lubatud teiste riikide territoriaalmeres piraate püüda.⁴⁶ 1992. aastal jõustunud MOETTK laiendab MÕK paika pandud mängumaa piire, kuna MOETTK kehtivus laieneb ka riikide territoriaalvetesse (art 4). MOETTK loetleb terve rea laevasõidu ja selle ohutuse vastu suunatud tegusid, mida osapooled peavad oma seadusandluses käsitlema õigusrikkumistena.⁴⁷ Kokkuvõtlikult võib piraatlusalase regulatsiooni kohta öelda, et ajalooliselt on mõistet „piraatlus“ kasutatud ainult avamerel toimuvate rünnakute kohta, kus piraatide suhtes kehtib universaalne jurisdiktsioon ning „relvastatud rööv“ on sarnane tegevus riigi territoriaalmeres. Kui piraadid Somaalia Rannavalve nime all tegutsedes 2008. aastal Ukraina tankeri *Faina* lunaraha nõudmiseks kinni pidasid ning piraatluse sellega maailma tähelepanuorbiidile lennutasid, tekkis aga üksmeelne arusaam vajadusest laiendada seni vaid avamerel kehtinud universaalseid õigusi piraatlusvastase võitluse efektiivsuse tõstmiseks.⁴⁸

2008. aastal pöördus Somaalia Ajutise Föderaalvalitsuse endine peaminister Ali Mohamed Gedi naaberriikide poole palvega saata piraatide ohjeldamiseks abijõude. Kahjuks ei ole Somaalia naabrid aga ise sellises positsioonis, et Somaalia vetes korda pidada, vaid saavad vaevalt enda rannikuvete patrullimisega hakkama.⁴⁹ Järgnesid ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonid, mis võtsid arvesse Somaalia riigi suutmatust enda territoriaalvetes korda pidada. Resolutsioonid tuginevad ÜRO Põhikirja VII peatükile ning neid teostatakse koostöös Somaalia Ajutise Föderaalvalitsusega.⁵⁰ Esimene Julgeolekunõukogu resolutsioon, mis laiendas piraatide püüdmisele kehtivat universaalset jurisdiktsiooni, oli 2008. aastal vastu võetud Resolutsioon 1816.⁵¹ Resolutsioon 1816 lubas riikidel ette võtta piraatlusvastaseid operatsioone lisaks avamerele ka Somaalia territoriaalmeres.⁵² Luba kehtis pool aastat ning seda täpsustas Resolutsioon 1838, mis andis igale välismaisele mereväe laevale õiguse kasutada kõiki vajalikke meetmeid Somaalia territoriaalmeres piraatluse vastu võitlemiseks.⁵³ Järgnesid resolutsioonid 1846, 1897 ja 1950 ning viimasena 2020, mis kõik pikendasid

⁴⁴ H. Lindpere. Kaasaegne rahvusvaheline mereõigus. Kirjastus Ilo 2003, lk 49-50.

⁴⁵ T. Treves, lk 403.

⁴⁶ M. Bahar, lk 21.

⁴⁷ H. Lindpere, lk 113.

⁴⁸ M. Davey, lk 1198.

⁴⁹ M. Bahar, lk 20; M. Davey, lk 1210.

⁵⁰ R. Geiss, A. Petrig, lk 101-102.

⁵¹ M. C. Houghton, lk 254; T. Treves, lk 401.

⁵² ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1816 (2008), para 7.

⁵³ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1838 (2008). SC/Res/1838 (2008), 7.10.2008. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/538/84/PDF/N0853884.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 2-4.

välisriikide volitusi tegutseda piraatlusega võitlemiseks Somaalia territoriaalmeres.⁵⁴ On tähelepanuväärne, et kõik resolutsioonid märgivad paralleelselt piraatlusega ära ka relvastatud röövi ning seega ei tee ÜRO Julgeolekunõukogu õiguslikus mõttes vahet, kas piraadipüüdjad tegutsevad avamerel või Somaalia rannikuvetes.⁵⁵

ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonid kõrvaldasid seega olukorra, kus Somaalia ümbruskaudsetes vetes sõitvad laevad pidid tegema ringi ümber Somaalia territoriaalvete, mis oli kujunenud rahvusvahelise õiguse selle osaga hästi kursis olevatele piraatidele ohutuks pelgupaigaks.⁵⁶ Käesoleva töö raames tähendab see, et resolutsioonide tulemusena saame vaadelda operatsiooni Atalanta tegutsemist nii Somaaliat ümbritseval avamerel, kui ka Somaalia rannikuvetes samadel õiguslikel alustel ning ei pea tegema vahet MÕK „piraatluse“ ning „relvastatud röövi“ mõistete ning nende õiguslike tagajärgede vahel. Seega, kuigi piraatlus saab mereõiguse mõistes toimuda ainult avamerel ning relvastatud röövid 12 meremiili laiuses territoriaalmeres,⁵⁷ nimetab käesolev töö lihtsuse mõttes neid mõlemaid ühtselt „piraatluseks“. Sellega on käesolevas peatükis loodud õiguslik raamistik uurimaks piraatide õiguseid lähemalt, arvestades sellega, et piraatidele kohaldub inimõiguste kaitse režiim ja humanitaarõigusest tulenevad kaitsed ei ole aktuaalsed ning operatsioonil Atalanta on võrdne õiguslik alus tegutseda piraatide püüdmisel nii avamerel kui ka Somaalia rannikuvetes.

2. Somaalia piraatide inimõiguste ulatus ja sisu

„Piraadid tunnevad rahvusvahelist õigust“

– Jama Ali, Somaalia piraat⁵⁸

Eelnevas peatükis on välja selgitatud, et rääkides Somaalia piraatide inimõigustest, on asjakohane piraate käsitleda kui tsiviilisikuid. Seega kohalduvad piraatide suhtes eelkõige

⁵⁴ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1846 (2008), para 10; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1897 (2009), para 7; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1950 (2010), para 7; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2020 (2011), para 9.

⁵⁵ E. Kontorovich. International Legal Responses to Piracy off the Coast of Somalia; T. Treves, lk 403.

⁵⁶ M. Bahar, No 1, lk 4-5.

⁵⁷ D. Chang, lk 277.

⁵⁸ Piraat Jama Ali on seisukohal, et „piraadid tunnevad rahvusvahelist õigust“. Tema tõlgenduse kohaselt ei ole põhjust muretseda, kas piraadid peetakse mõne võõrriigi mereväe laeva poolt kinni, kuna tõenäoliselt lastakse nad kohe jälle mõnele rannale lahti. – J. Gettleman. Pirates in Skiffs Still Outmaneuvering Warships off Somalia. – New York Times. 15.12.2008. – Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2008/12/16/world/africa/16pirate.html?_r=1&pagewanted=all (29.04.2012).

erinevad universaalsed ja regionaalsed inimõiguste kaitse instrumendid ning ei kohaldu Genfi Konventsioonidest tulenev humanitaarõiguse režiim. Selline lähenemine on ka väga eluline, kuna olukorras, kus isik on päeval kalur ning öösel piraat,⁵⁹ on inimlik teda mitte kohelda võitlejana sõjaõiguse mõistes. Käesolev peatükk vaatleb esmalt, millised üleilmsed ning Euroopa õigusruumi rahvusvahelise õiguse allikad üldse kohalduvad olukorras, kus EL operatsioon Atalanta tegutseb piraate püüdes Somaalia ümbruskaudsetes vetes. Peatükk analüüsib lühidalt ka inimõiguste kaitse instrumentide kohaldumist mereoperatsiooni korral. Seejärel selgitab peatükk välja, kuidas on Somaalia piraatidele kohalduvates allikates kajastatud õigust elule ning piinamiskeeldu.

Lisaks rahvusvahelisele õigusele kohaldub Somaalia rannikuvetes ka Somaalia õigus. Somaalia on islamiriik ning seelses õigusruumis on eristatavad kolm paralleelselt toimivat õigussüsteemi: tavaõigus (*xeer*), *šaria* õigus ehk Koraanile tuginev religioosne õigussüsteem ning briti ja itaalia kolonisatsiooni ajal üle võetud õigusnormidest moodustunud kirjutatud õigus.⁶⁰ Kuna magistritöö tegeleb EL liikmesriikide kohustustega rahvusvahelisel tasandil ning Eestis on ligipääs kõigile kolmele Somaalia õigussüsteemile äärmiselt piiratud, siis käesolev töö Somaalia õigust ei käsitle.

2.1. Piraatide suhtes kohalduvad inimõiguste kaitse instrumendid

Olenemata isiku juriidilisest staatusest kehtivad kõigi inimeste, sealhulgas ka piraatide suhtes võrdselt teatud universaalsed inimõigused.⁶¹ Nende inimõiguste kohaldatavus ei sõltu kodakondsusest.⁶² Universaalsed, võõrandamatud inimõigused on kehtestatud muuhulgas ÜRO põhikirjas, 1949. aasta Inimõiguste Ülddeklaratsioonis ning 1966. aasta Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis (edaspidi tekstis: KPÕRP)⁶³. Spetsiaalsetest konventsioonidest, mis on mõeldud teatud õiguste või isikute gruppide kaitseks,⁶⁴ on käesoleva töö raames piraatide kinnipidamisel aktuaalne 1984. a Piinamise ning muu julma,

⁵⁹ D. Chang, lk 275.

⁶⁰ ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30, lk 34.

⁶¹ K. English, A. Stapleton. The Human Rights Handbook. A Practical Guide to Monitoring Human Rights. University of Essex 1995, lk 6-7.

⁶² M. Davey, lk 1223.

⁶³ K. English, A. Stapleton, lk 15, 29; M. Kiviorg, jt. Rahvusvaheline õigus. Juura 2004, lk 141; Inimõiguste ülddeklaratsioon. Vastu võetud ÜRO Peaassamblee poolt 10.11.1948. – Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (29.04.2012); Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 11; Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ja Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95.

⁶⁴ M. Kiviorg, jt, lk 130; M. Milanovic, lk 414.

ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon (edaspidi tekstis: Piinamisvastane konventsiooni või PVK).⁶⁵ Kuigi ülaltoodud inimõiguste kaitse dokumentidest tulenevad õigused kohalduvad võrdselt kõigile inimestele, on nende dokumentide rakendamisel siiski oluline ka tähele panna jurisdiktsioonilisi piiranguid, millest antud juhul on relevantne territoriaalsuse küsimus. Piraatide kinnipidamisel tegutseb ju operatsioon Atalanta väljaspool EL piire ning kuigi eelnevalt on välja selgitatud sellise tegutsemise õiguspärasus,⁶⁶ toob see siiski kaasa õiguslikke vastuolusid. Esiteks on jurisdiktsiooniliselt küsitav, millisest hetkest tekivad EL liikmesriikidele inimõiguste kaitse alased kohustused rahvusvahelise õiguse mõttes. Teiseks on vaieldav, kas ja millisest hetkest Euroopa õigusruumi allikad ekstraterritoriaalselt kohalduvad (selle küsimusega tegeleb lähemalt järgmine alapeatükk). Käesolev alapeatükk selgitab välja, millised inimõiguste kaitse süsteemid kohalduvad Somaalia piraatide kinnipidamisele, arvestades EL riikide ekstraterritoriaalse tegutsemisega Adeni lahes. Eespool mainitud üleilmsete inimõiguste kaitse instrumentide kõrval analüüsib alapeatükk ka lühidalt võimalust kohaldada ÜRO 1951. aasta Pagulasseisundi konventsiooni.⁶⁷

2.1.1. Üleilmsete inimõiguste kaitse instrumentide kohaldatavusest

Enamik maailma riike on ÜRO liikmed⁶⁸ ning neile kohaldub ÜRO põhikirja. ÜRO põhikirja artikkel 56 koostoimes artikliga 55 (c) paneb kõigile organisatsiooni liikmetele kohustuse tegutseda koostöös organisatsiooniga, ühiselt ja iseseisvalt, et tagada kõigile inimestele kuuluvate inimõiguste ja põhivabaduste üldine austamine ja järgimine, tegemata inimestel vahet rassi, soo, keele ja usundi alusel. Sellest tulenevalt peetakse ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsiooni siduvaks kõigi ÜRO liikmesriikide suhtes.⁶⁹ Ka deklaratsiooni preambuli viimane paragrahv räägib inimõiguste kaitsest liikmesriikide rahvaste ning ka liikmesriikide jurisdiktsiooni all olevate territooriumite osas, kuid deklaratsiooni otsekohalduvus on vaieldav. Mitmed akadeemilised autorid on seisukohal, et tulenevalt aastatepikkusest praktikast saab deklaratsiooni vaadelda rahvusvahelise tavaõigusena Rahvusvahelise Kohtu

⁶⁵ Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon. – RT II 2006, 26.

⁶⁶ Operatsioon Atalanta tegutseb Adeni lahes ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonide alusel. Vt käesoleva töö alapeatükk 1.2.

⁶⁷ Pagulasseisundi konventsioon. – RT II 1997, 6, 26.

⁶⁸ Member States of the United Nations. ÜRO kodulehekül. – Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/members/> (29.04.2012).

⁶⁹ K. English, A. Stapleton, lk 15.

statuudi art 38 (b) mõttes.⁷⁰ Inimõiguste ülddeklaratsioon on olnud aluseks ja eeskujuks teiste inimõiguste alaste konventsioonide koostamisel ja mitmete riikide siseriiklike normide paika panemisel,⁷¹ kuid deklaratsiooni sätteid lähemalt uurides on selge, et võrreldes hiljem vastu võetud inimõiguste kaitse konventsioonidega, on mitmed sätted pigem algelised ja ebatäpsed ning nende otsekohaldamine on seetõttu praktikas raskendatud. Seetõttu käesolev töö Inimõiguste deklaratsiooni süvendatult ei uuri, vaid keskendub selle järeltulijatele KPÕRP-le ja PVK-le.

KRÕRP peetakse üheks olulisemaks inimõiguste kaitse dokumendiks. Tegu on ühega vähestest inimõiguste kaitse instrumentidest, mis katab erinevalt territoriaalsetest konventsioonidest kogu maailma ning samal ajal hõlmab erinevalt spetsiifilistele õigustele suunatud konventsioonidest suurt hulka erinevaid inimõiguseid.⁷² KPÕRP on ratifitseerinud 167 riiki⁷³ ning selle jurisdiktsiooniline ulatus on välja toodud artiklis 2 (1), mille kohaselt iga KPÕRP osalisriik kohustub tagama kõigile tema territooriumil asuvatele ja tema jurisdiktsioonile alluvatele isikutele KPÕRP-is sätestatud õigused. Kuigi vastavat sätet grammatiliselt tõlgendades võib tunduda, et see välistab *expressis verbis* konventsiooni kohaldumise väljaspool konventsiooni osalisriigi territooriumi, on Inimõiguste komitee⁷⁴ territoriaalse jurisdiktsiooni küsimustele lähenenud suhteliselt liberaalselt ning kinnitanud, et riigid vastutavad konventsioonis toodud õiguste täitmise eest teatud juhtudel ka ekstraterritoriaalselt.⁷⁵

Ka kaasuses *Lopez Burgos v Uruguay* rõhutab Inimõiguste komitee, et kuigi eespoolmainitud KPÕRP art 2 (1) paneb riigile kohustuse vastutada inimõiguste tagamise eest riigi enda territooriumil, ei välista see säte automaatselt riigi vastutust oma võimuesindajate tegude eest väljaspool riigi territooriumi.⁷⁶ KRÕRP eelnõu üldkommentaari toob välja riigi vastutuse tekkimise nende isikute suhtes, kes on liikmesriigi võimuesindajate võimu või efektiivse kontrolli (*effective control*) all. „Võimuesindajate“ mõiste alla kuuluvad ka liikmesriigi

⁷⁰ G. Alfredsson, A. Eide (koost). The Universal Declaration of Human Rights. A Common Standard of Achievement. Martinus Nijhoff Publishers, Kluwer Law International 1999, lk xxxi. Rahvusvahelise Kohtu statuut art 38 (1) Kohus, olles kohustatud lahendama temale arutada antud vaidlusi rahvusvahelise õiguse alusel, kohaldab: /.../ b) rahvusvahelist tava kui õigusnormina tunnustatud üldist praktikat.

⁷¹ G. Alfredsson, A. Eide (koost), lk xxviii-xxxii.

⁷² S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost). International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary. Second Edition. Oxford University Press 2004, lk 4.

⁷³ United Nations Treaty Collection. ÜRO kodulehekül. – Arvutivõrgus: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en (10.03.2012).

⁷⁴ Inimõiguste Komitee moodustatakse KPÕRP art 28 alusel. Selle eesmärgiks on riikide poolt esitatavate aruannete läbi vaatamine (art 40) ja KPÕRP alusel tekkinud vaidemenetluste lahendamine (art 41).

⁷⁵ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2004, lk 88.

⁷⁶ *Lopez Burgos v Uruguay*, 6.06.1979. (1981) Inimõiguste Komitee. Communication No. R.12/52, U.N. Doc. Supp. No. 40 (A/36/40) at 176 (1981), para 12.3.

relvajõud, kui nad on määratud mõnda välisriigi piirkonda rahuvalvamis- või rahutagamissmissioonile. Seega on liikmesriigid KPÕRP alusel vastutavad ka oma relvajõudude välismaal toime pandud tegude eest.⁷⁷ Eelnevast tuleneb, et kui EL riigi piraadipüüdjatel on piraatide kinnipidamisel nende üle tegelik võim, on KPÕRP-ist tulenevate õiguste tagamine piraatidele operatsiooni käigus ja hiljem kohustuslik.⁷⁸

Piinamisvastane konventsioon on vastu võetud 9. detsembril 1984. a ning selle on ratifitseerinud 149 riiki, muuhulgas ka EL liikmesriigid, Keenia, Seišellid ja Somaalia.⁷⁹ Konventsioon sisaldab üheksat jurisdiktsioonilist klauslit, kuid üldine reegel on, et riigi kohustused PVK normide tagamisel piirnevad sellesama riigi territooriumiga.⁸⁰ Somaalia piraate puudutab eelkõige PVK art 5 (1) alapunkt (a), mis kohustab osalisriike vastu võtma kõik vajalikud meetmed kehtestamaks oma jurisdiktsioon artiklis 4 nimetatud kuritegude suhtes, kui kuritegu on toime pandud tema jurisdiktsiooni all oleval territooriumil või selles riigis registreeritud laeva või õhusõiduki pardal. Artikkel 4 kriminaliseerib kõik piinamiseks peetavad teod, ka piinamiskatsed ning piinamisest osavõtu. Seega laiendab PVK art 5 jurisdiktsiooni ka operatsioonile Atalanta. Lisaks kohaldub PVK ka juhul, kui konventsiooni osalisriik annab isiku välja mõnda teise riiki (art 3). Seega laienevad PVK alusel tekkivad kohustused ka Somaalia piraatide üleandmisele.

Piraatidevastast võitlust Aafrika Sarve regioonis raskendab praegune praktika, mille kohaselt loovutatakse piraadid võimaluse korral mõnele teisele riigile, kui piraadid kinni pidanud riik ei soovi ise nende üle kohut mõista.⁸¹ Arvestades reaalselt olukorda Somaalias, mis kõigub nurjunud riikluse piirimal,⁸² Somaalia vähearenenud kohtusüsteemi ning piraatidele süüdimõistmise korral osaks saavaid karistusi,⁸³ on sellistel puhkudel väga oluline jälgida, et riik vahistatu loovutamise ei halvendaks tema inimõigusi. Väljasaatmisega seondub harilikult kõige ulatuslikumalt ÜRO 1951. aasta Pagulasseisundi konventsioon.⁸⁴ ÜRO Pagulasseisundi konventsioonil on 145 osalisriiki, sealhulgas ka EL liikmesriigid⁸⁵ ning selle

⁷⁷ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2004, lk 91. ÜRO inimõiguste komitee 12.08.2004. a kokkuvõtvad soovitusel Belgiale CCPR/CO/81/BEL. – Arvutivõrgus:

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.CO.81.BEL.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.CO.81.BEL.En?Opendocument) (29.04.2012), para 6.

⁷⁸ Küsimusega, millisest ajahetkest selline võim täpselt tekib, tegeleb lähemalt käesoleva töö ptk 2.1.3.

⁷⁹ United Nations Treaty Collections. ÜRO kodulehekül. – Arvutivõrgus:

http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&lang=en (8.01.2012).

⁸⁰ M. Milanovic, lk 414.

⁸¹ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 255.

⁸² M. Bahar, lk 19. M. Davey, lk 1224-1225.

⁸³ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 267.

⁸⁴ R. Geiss, A. Petrig, lk 207.

⁸⁵ United Nations Treaty Collection. ÜRO kodulehekül. – Arvutivõrgus:

http://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsII.aspx?&src=TREATY&mtdsg_no=V-2&chapter=5&Temp=mtdsg2&lang=en (10.03.2012).

sätteid tuleb järgida, kui osalisriik ükskõik millisel põhjusel soovib pagulase välja- või tagasi saata riiki, kus pagulase elu või vabadus on ohus mingisse rassi, rahvusesse, usku või sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu (art 33 para 1). Pagulasseisundi konventsiooni art I para A p 2 kohaselt on „pagulane“ iga isik, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste pärast, viibib väljaspool kodakondsusjärgset riiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada sellelt riigilt kaitset, või kes nimetatud sündmuste tagajärjel viibib kodakondsusetuna väljaspool oma endist asukohariiki, ega suuda või kartuse tõttu ei taha sinna tagasi pöörduda. Kuna Somaalia piraadid on harilikult oma riigist lahkunud eesmärgiga toime panna kuritegu, siis neid selle definitsiooni järgi pagulasteks pidada ei saa.⁸⁶ Lisaks loob Pagulasseisundi konventsioon erandi inimeste suhtes, kelle kohta on kaalukas kahtlus, et ta on enne varjupaigamaale pagulasena sisselaskmist pannud toime raske mittepoliitilise kuriteo – ka sellistel isikutel ei ole õigust Pagulasseisundi konventsiooniga loodavale kaitsele (art 1 para F p b). Seega ei kohaldu Pagulasseisundi konventsioon Somaalia piraatidele väljaandmisele teistesse riikidesse.

Lisaks kõigile inimestele kohalduvatele globaalsete tasandi inimõigustele, on välja arenenud ka regionaalsed inimõiguste kaitse süsteemid. Kuna Somaalia asub Aafrikas, on Somaalia rannikuvete kandis aktuaalne eelkõige Aafrika inimõiguste ja rahvaste õiguste harta (tuntud laialdasemalt Banjuli harta nime all)⁸⁷. Banjuli harta jõustus 21. oktoobril 1986. aastal ning selle on ratifitseerinud nii Somaalia ise, kui ka Somaalias tegutsevate piraatide seisukohalt olulised lähiriigid Keenia ning Seišellid.⁸⁸ Kuna käesolev töö keskendub EL operatsioonile Atalanta, siis lähtub töö pigem Euroopa kultuuriruumist ning Banjuli hartat lähemalt ei käsitle.

Käesoleva töö raames on üleilmsetest inimõiguste kaitse instrumentidest relevantssed seega EL liikmesriikidele siduvad KPÕRP ja PVK. Nende õigusallikatega tuleb arvestada ka piraatide teistesse riikidesse üleandmise korral. Somaalia piraatidele ei kohaldu Pagulasseisundi konventsioon. Järgnev alapeatükk tegeleb lähemalt Euroopa kultuuriruumi inimõiguste allikate kohaldatavuse küsimusega Somaalia piraatluse kontekstis.

⁸⁶ R. Geiss, A. Petrig, lk 208.

⁸⁷ *Sine nomine*. Menschenrechte. Dokumente und Deklarationen. Bundeszentrale für politische Bildung 2004, lk 37.

⁸⁸ Claiming Human Rights kodulehekül. – Arvutivõrgus: http://www.claiminghumanrights.org/au_charter.html (1.05.2012).

2.1.2. Euroopa inimõiguste kaitse instrumentide kohaldatavusest

Käesoleva töö uurimisobjektiks olev EL operatsioon Atalanta tegeleb Adeni lahes Somaalia piraatide poolt toime pandavate kuritegude ärahoidmise ja ennetamisega alates 13. detsembrist 2008. aastal.⁸⁹ Kui eelnevalt selgitas töö välja, millised üleilmsed inimõiguste tagamise instrumendid on Atalanta puhul olulised, siis käesolev alapeatükk vaatleb lähemalt Euroopa õigusruumi inimõiguste allikate kohaldatavust olukorras, kus Adeni lahes peavad piraate kinni EL liikmesriikide relvajõud. Olulisemad inimõiguste alased dokumendid on EL-le kehtiv EL Põhiõiguste harta (edaspidi tekstis: ELPH)⁹⁰, mis muutus soovituslikust deklaratsioonist kohustuslikuks dokumendiks tulenevalt EL lepingute konsolideeritud versiooni jõustumisest 2010. aastal⁹¹ ning Inimõiguste- ja põhivabaduste kaitse konventsioon, mis kehtib Euroopa Nõukogu liikmetele (edaspidi tekstis: EIÕKon),⁹² millest käesolev töö vaatleb lähemalt viimast, kuna ELPH kohaldumise osas liikmesriikide suhtes veel ulatuslikku praktikat ei ole.⁹³ Käesoleva töö kirjutamise hetkeks ei ole Lissaboni lepinguga alguse saanud protsess, mille tulemusena liitub EL EIÕKon-ga ning hakkab kuuluma Euroopa inimõiguste kohtu (edaspidi tekstis: EIÕKoh) jurisdiktsiooni alla, veel lõpule jõudnud,⁹⁴ kuid kõik EL liikmed on ühtlasi ka Euroopa Nõukogu liikmed ja EIÕKon ratifitseerinud⁹⁵ ning peavad seega arvestama EIÕKon-st tulenevate inimõiguslaste kohustustega.

EIÕKon kehtivuse ulatus on individuaalkaebuste puhul kindlaks määratud EIÕKon artiklitega 34 ja 35 – seal on sätestatud tingimused, mis peavad olema täidetud, et konventsiooni kohalduks. EIÕKon art 35 punktis 3 a toodud tingimust, et kaebus on vastuvõetamatu, kui see ei ole kooskõlas konventsiooni või selle protokollidega, tõlgendatakse läbi nelja juriidilise kriteeriumi, millest vähemalt ühe puudumise korral ei ole konventsiooni võimalik kohaldada. Eelkõige peab seega juhtum, millega pöörduetakse EIÕKoh poole, vastama neljale kumulatiivsele tingimusele – *ratione personae*, *ratione materiae*, *ratione loci* ning *ratione*

⁸⁹ Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP.

⁹⁰ Euroopa Liidu Põhiõiguste harta. 2010/C 83/02. ELT C 83/389, 30.03.2010.

⁹¹ Euroopa Liidu lepingute konsolideeritud versioon. 2010/C 83/01. ELT C 83/1, 30.03.2010.

⁹² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

⁹³ ELPH kohaldumise osas liikmesriikide suhtes ei ole veel ulatuslikku praktikat ning käesolev töö seega Somaalia piraatidele ELPH-st võimalikult tulenevaid õigusi ja kohustusi ei vaatle. ELPH on kohaldatav EL liikmesriikidele juhul, kui nad kohaldavad EL õigust (ELPH art 52 lg 5). Hartas sätestatud õigusi tuleb tõlgendada nii, et neil oleks minimaalselt sama ulatus ja tähendus EIÕKon-s sätestatud sarnaste õigustega. (ELPH art 52 lg 3) Skisofreeniline olukord, kus EL liikmesriikidele kehtivad nii EIÕKon kui ka ELPH standardid, peaks lahenema peatselt EL liitumisega EIÕK-ga. Vt nt C. Franklin. The Legal Status of the EU Charter of the Fundamental Rights After the Treaty of Lisbon. Tilburg L Rev 2010-2011/137, lk 159-160.

⁹⁴ Euroopa Liidu liitumine Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga on ette nähtud Euroopa Liidu lepingute konsolideeritud versioonis art-s 6 (2).

⁹⁵ Member States of the Council of Europe. Euroopa Nõukogu kodulehekül. Arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTableauCourt.asp?MA=3&CM=16&CL=ENG> (1.05.2012).

temporis. *Ratione personae* all mõistetakse seda, et riive, mille peale kaevatakse, peab puudutama isikut ennast; *ratione materiae* tähendab, et riivatud õigus peab olema EIÕKon kaitse all ning *ratione temporis* toob välja ajalised piirangud konventsiooni kohaldamisel.⁹⁶ Kui ülejäänud tingimused on määratletavad juhtumispetsiifiliselt, siis neljas EIÕKon kohaldamise tingimus – *ratione loci* kriteerium – tuleb Somaalia piraatide puhul eraldi kindlaks teha, kuna iseenesest asub Somaalia ju väljaspoolt EIÕKon kohaldamise traditsioonilist ala, milleks on EIÕKon liikmesriikide piirid.

Üldise reeglina on *ratione loci* kriteerium täidetud, kui riigivõimu esindaja tegu, mis on kaasa toonud konventsiooni alla kuuluva õiguse riive, on toime pandud riigi enda territooriumil.⁹⁷ Väljapool siseriiklikku territooriumit lähtub EIÕKoh riigi vastutusest juhul, kui riik teostab seal reaalselt oma võimu, ühe näitena sõjalise kontrolli abil.⁹⁸ Ka otsuses *Loizidou v Turkey* on EIÕKoh välja toonud, et EIÕKon kohaldamisel laieneb riigi vastutus väljapoole ametlikku territooriumi juhul, kui riigi võimu esindajate teod või tegemata jätmised tekitavad tagajärgi väljaspool riigi territooriumi. Kohus lisab, et riigi vastutus laieneb ka olukorrale, kus sõjalise tegevuse käigus riigi võimu esindajad kontrollivad väljaspool enda riigi piire vastavat territooriumi efektiivselt.⁹⁹ Lisaks kohaldub EIÕKon juhul, kui võõra riigi territooriumil tegutsev riigivõimu esindaja teostab võimu, mis tavaliselt peaks kuuluma selle riigi valitsusele, mille territooriumil tegevus toimub. Seega ei ole vajalik reaalne efektiivne kontroll kindla territooriumi üle, vaid piisab ka teatud riigi funktsioonide täitmisest riigivõimu esindaja poolt.¹⁰⁰ Otsuses *Al Skeini, jt v the United Kingdom* tõi kohus näitena välja, et EIÕKon alusel tekib vastutus juhul, kui riigi esindajad kontrollivad teise riigi territooriumil asuvat vanglat ning sellisel juhul kohaldub kinnipeetavate inimõiguste osas muuhulgas ka EIÕKon.¹⁰¹ Somaalia piraatide kontekstis võib seega öelda, et olukorras, kus piraadid on EL liikmesriigi ametlike esindajate või sõjaväelaste võimu all, kohaldub neile EIÕKon ja sellest tulenevate reeglite täitmise eest vastutab EL liikmesriik, hoolimata sellest, et kogu tegevus toimub väljaspool EL riigi territooriumi.

Eespooltoodule lisaks tuleb silmas pidada, et riik ei saa teostada oma jurisdiktsiooni teise riigi territooriumil ilma vastava riigi nõusolekuta, kutseta või vaikiva nõustumiseta.¹⁰²

⁹⁶ T. Schilling, *Internationaler Menschenrechtsschutz*. Mohr Siebek 2004, lk 236, 237.

⁹⁷ EIÕKoh 12.12.2001, 52207/99, *Bankovic, jt v Belgium*, para 59; T. Schilling, lk 238.

⁹⁸ *Bankovic, jt v Belgium*, para 71.

⁹⁹ EIÕKoh 23.03.1995, 15318/89, *Loizidou v Turkey (preliminary objections)*, para 62.

¹⁰⁰ EIÕKoh 07.07.2011, 55721/07, *Al-Skeini, jt v the United Kingdom*, para 133-137.

¹⁰¹ *Al-Skeini, jt v the United Kingdom*, para 133-137.

¹⁰² *Bankovic, jt v Belgium*, para 59-61.

Operatsiooni Atalanta käigus tegutsevad EL liikmesriigid Somaalia valitsuse kutsel.¹⁰³ Seega on vastav jurisdiktsiooni tekkimise alus täidetud, kuid võib siiski tekkida küsimus EL liikmesriikidele EIÕKon alusel kohustuste tekkimisest, arvestades seda, et nad tegutsevad EL operatsiooni raames, mitte iseseisvalt. EIÕKoh on oma klassikaks kujunenud otsuses *Bosphorus v Ireland* öelnud, et riigil on küll võimalik osa oma pädevustest anda üle rahvusvahelisele organisatsioonile, kuid riik jääb selle pädevuse alusel tehtud tegude eest siiski vastutavaks, hoolimata sellest, kas tehtud tegu või tegemata jätmine oli siseriikliku õiguse tagajärg või tulenes vajadusest järgida rahvusvahelisi kohustusi.¹⁰⁴ Sellest üldisest reeglist tegi EIÕKoh erandi¹⁰⁵ ühendatud kaasuses *Behrami and Behrami v France and Saramati v France, Germany and Norway*, öeldes, et kuna riigid tegutsesid Kosovos ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonide alusel, on nende teod omistatavad ÜRO Julgeolekunõukogule, mitte üksikutele riikidele.¹⁰⁶ Samas tõi EIÕKoh aga ka välja *Behrami* juhtumi fundamentaalse erisuse *Bosphoruse* kaasusest – nimelt tegutseb ÜRO universaalse jurisdiktsiooni alusel oma kohustuse raames kaitsta kollektiivset julgeolekut ja selle käigus oli loodud Kosovo jaoks allorganisatsioon, millele julgeoleku tagamise kohustus oli delegeeritud.¹⁰⁷ *Bosphorus* räägib aga konkreetsest EL õiguse alusel võetud meetmest ning seal ei saa kõiki tegusid omistada mõnele spetsiaalsele organisatsioonile. Käesoleva töö raames saab sellest järeldada, et operatsiooni Atalanta raames kinni peetud piraatidele kohaldub muuhulgas ka EIÕKon ning liikmesriikidel on kohustus sellest tulenevaid õiguseid järgida. Millisest hetkest täpselt EIÕKon mereoperatsiooni puhul kohalduma hakkab, selgitab välja järgmine alapeatükk.

2.1.3. Inimõiguste kaitse merel toimuvate operatsioonide korral

Eelnevast peatükist järeldub, et teatud juhtudel võivad ka regionaalsed inimõiguste kaitse süsteemid kohalduda väljaspool vastava instrumendiga liitunud riigi territooriumi. Lisaküsimusi võib tekitada aga piraatlusvastase võitluse ebaharilik situatsioon, kus tegevus toimub sageli sõjalaevastiku abil ja piraadilaeva pinnal, mitte maismaal harilike maavägede

¹⁰³ R. Geiss, A. Petrig, lk 101-102. Vt lähemalt ka käesoleva töö ptk 1.2.

¹⁰⁴ EIÕKoh 30.06.2005, 45036/98, *Bosphorus v Ireland*, para 153.

¹⁰⁵ T. Lock. Beyond *Bosphorus*: The European Court of Human Rights' Case Law on the Responsibility of Member States of International Organisations under the European Convention of Human Rights. Hum Rts L Rev 2010/10, No 3, lk 32.

¹⁰⁶ EIÕKoh 2.05.2007, 78166/01, *Behrami and Behrami v France and Saramati v France, Germany and Norway*, para 132-141.

¹⁰⁷ *Behrami and Behrami v France and Saramati v France, Germany and Norway*, para 151.

poolt läbi viidud operatsioonide käigus. MÕK art 92 (1) kohaselt kuuluvad laevad selle riigi jurisdiktsiooni alla, mis riigi lipu all nad sõidavad.¹⁰⁸ Seega saab sõjalaeva vaadelda kui vastava riigi võimu all olevat territooriumi või ruumi. Samas ei ole päris selge, mis hetkest alates on piraat sattunud mereoperatsiooni käigus riigivõimu esindajate efektiivse kontrolli alla.¹⁰⁹

Tulenevalt MÕK artiklist 107 on piraatlaevade avamerel kinnipidamine ja nendel viibivate isikute vahistamine lubatud ainult sõjalaevadel, lennukite õhusõidukitel või muudel laevadel ja õhusõidukitel, millel on selge pardamärgistus ja mis on identifitseeritavad kui riigiteenistuses olevad ning on selleks ka volitatud.¹¹⁰ Seega on Atalanta operatsioonil tegutsevatel sõjalaevadel olemas täielikud õigused Somaalia piraatide vahistamiseks. MÕK artikkel 105 toob ära, et piraatlike aktide eest vastutavad süüdlased neid tabanud sõjalaeva (või –õhusõiduki) lipuriigi seaduste alusel ja kohtutes. Selline lähenemine ei selgita aga täpsemalt, milline õigusruum kohaldub enne piraadi tabamist operatsiooni käigus toimuvale tegevusele ning olukorrale, kus sõdurid piraadilaeva kinni peavad, läbi otsivad või sootuks üle võtavad.

EIÕKoh on oma otsuses *Bankovic v Belgium* välja toonud, et jõustamismeetmed, mis on ellu viidud EIÕKon liikmesriigi lipu all sõitval laeval või lennukil, on vastava riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvad tegevused ning seega tuleb nende käigus järgida ka EIÕKon.¹¹¹ Lisaks on erialakirjanduses välja toodud ka efektiivse kontrolli (*effective control*) teooria, mille järgi on vahistatud piraadid nad kinni pidanud riigi võimuesindajate kontrolli all ning seega kohaldub nende vahi alla hoidmisele liikmesriigi laeval EIÕKon.¹¹²

Otsuses *Loizidou v Turkey* on EIÕKoh täpsustanud, et efektiivne kontroll ei tähenda ainult kontrolli iga üksiku teo või väga konkreetse pindala üle, vaid seda võib ka mõista „efektiivse üleüldise kontrollina“ (*effective overall control*).¹¹³ Sellist lähenemist kasutades on võimalik väita, et sõjalaeva kontrolli alla langeb ka tema ümber olev sõjalaeva operatiivraadius, ehk pindala, mille üle on sõjalaeval võimalik teostada oma võimu. Sellega kaasneks ka vastava riigi õigusruumi kohaldamine.¹¹⁴ Selline lähenemine ei ole aga seniajani kohtupraktikas tugevat toetust leidnud ning on veel suhteliselt innovatiivne. Alternatiivne käsitus väidab, et mitte küll veel piraadilaeva jälitusfaasis, kuid alates faasist, kus sõdurid on juba piraadilaevale

¹⁰⁸ Vt lähemalt H. Lindpere, lk 109-110.

¹⁰⁹ R. Geiss, A. Petrig, lk 103.

¹¹⁰ Vt lähemalt H. Lindpere, lk 112-113.

¹¹¹ *Bankovic, jt v Belgium*, para 73.

¹¹² R. Geiss, A. Petrig, lk 105-106.

¹¹³ *Loizidou v Turkey (preliminary objections)*, para 62-64.

¹¹⁴ R. Geiss, A. Petrig, lk 107.

läänud, on neil efektiivne kontroll piraatide üle ning seega kohaldub operatsioonile sõdurite päritoluriigi õigus, kaasa arvatud vastavad inimõiguste kaitse mehhanismid.¹¹⁵ Sellist seisukohta toetab EIÕKoh lahend *Medvedjev v France*, kus kohus leidis, et alates hetkest, kui prantsuse sõdurid narkootikumidega kauplemises kahtlustatava laeva pardale läksid ning selle üle oma võimu kehtestasid, kohaldus üle võetud laeva meeskonnale EIÕKon ning Prantsusmaa oli vastutav kõigi laevalviibijate õiguste adekvaatse tagamise eest.¹¹⁶ Seega tuleb Somaalia piraatide kinnipidamise puhul silmas pidada, et operatsiooni käigus kohaldub EIÕKon piraatide kinnipidamisele hetkest, kui piraadid on sattunud EL riigi esindaja võimu alla, lisaks kohaldub EIÕKon laeva ülevõtmise käigus toimunud piraatide kinnipidamisele.

Piinamisvastane komitee on otsuses *P.K et al v Spain* jõudnud EIÕKoh-ga sarnasele järeldusele PVK kohaldatavuse kohta mereoperatsioonidel. Komitee toob otsuses välja, et PVK kohaldub igal territooriumil, kus riik teostab oma võimu otseselt või kaudselt, *de jure* või *de facto*, kuid kohaldatavust ei saa mõista ainult rangelt territoriaalses võtmes. Mereoperatsiooni kontekstis tähendab see, et kui riik reaalselt haarab võimu mereoperatsiooni käigus piraatlaeva üle, peab ta ka seal arvestama PVK-st tulenevate reeglitega.¹¹⁷

Kokkuvõtlikult võib seega öelda, et olukorras, kus EL liikmesriikide laevad peavad piraate kinni Adeni lahel, on neil kohustus tegutsemisel arvestada piraatide inimõigustega Inimõiguste Ülddeklaratsiooni, KPÕRP, PVK ning EIÕKon tähenduses. Vastavad konventsioonid kohalduvad nii piraatide kinnipidamisel toimuvale operatsioonile, alates hetkest, kui piraat on sattunud riigivõimuesindaja mõju alla, operatsiooni käigus toimuvale võimalikule laeva ülevõtmisele, kui ka piraadi hilisemale kinnipidamisele ning kohtlemisele ja karistamisele. Järgnevalt vaatleb töö lähemalt eespoolmainitud konventsioonide käsitlust õigusest elule ja piinamiskeelust, et seda hiljem võrrelda piraatide reaalse saatusega EL liikmesriikide kätes.

2.2. Õiguse elule ja piinamiskeelu käsitus üleilmsetes inimõiguste kaitse instrumentides ja Euroopa Inimõiguste Konventsioonis

Kui eelnevas peatükis on välja toodud, millised rahvusvahelised inimõiguste allikad kohalduvad Somaalia piraatide kinnipidamisele operatsiooni Atalanta käigus, siis järgnevalt

¹¹⁵ R. Geiss, A. Petrig, lk 109-113.

¹¹⁶ EIÕKoh 10.06.2008, 3394/03, *Medvedjev v France*, para 50.

¹¹⁷ *P.K., jt v Spain (Marine I Case)*, 21.11.2008. ÜRO Piinamisvastane komitee. 323/2007, para 8.2.

vaatleb töö, kuidas on nendes allikates käsitletud kahte põhiõigust, mida töö lähemalt uurib: õigust elule ning piinamiskeeldu.

2.2.1. Õigus elule

Somaalia piraatide kinnipidamise kontekstis on piraatide õiguse elule tagamine problemaatiline eelkõige kolme järgneva aspekti puhul:

- 1) jõu optimaalne kasutamine – piraatide kinnipidamisel tuleb vältida riigivõimu esindajate poolseid asjatuid surmamisi;
- 2) surmanuhtluse kohaldamise võimalikkus kinni peetud piraatidele, sealhulgas piraatide väljaandmine riiki, mis kohaldab surmanuhtlust;
- 3) riigivõimu esindajate valduses olevate piraatide jäljetu kadumise vältimine – seondub riigi vastutusega tema võimu all oleva isiku suhtes ning surmajuhtumite uurimiskohustusega.

Käesolev alapeatükk sisustab eelkõige õiguse elule esimese aspekti, kuid puudutab lühidalt ka teist ja kolmandat probleemi. Kuna EL liikmesriigid on kõik ratifitseerinud EIÕKon 11. lisaprotokolli ning kaotanud sellega oma õiguskorrast surmanuhtluse,¹¹⁸ siis tuleb surmanuhtluse kohaldamise õiguspärasuse küsimus piraatide suhtes kõne alla vaid juhul, kui piraadid teistele riikidele üle antakse. Piraatide teistesse riikidesse üleandmise õiguspärasuse küsimusega tegeleb käesoleva töö järgmine alapeatükk, kus räägitakse lähemalt surmanuhtluse kohaldamise võimalikkusest piraatide üleandmise korral ning vajadusest tagada olukord, kus üle antud piraatide üle peetakse arvestust, vältimaks nende võimalikku kadumist ja kohtuvälist hukkamist. Järgnevalt vaatleb töö õiguse elule sisustamist jõu optimaalse kasutamise aspektist esmalt üleilmsetes inimõiguste kaitse instrumentides, eelkõige KRÕRP-is ning seejärel EIÕKon-s.

KPÕRP artikkel 6 sätestab, et igal inimesel on võõrandamatu õigus elule, mida kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kelleltki elu võtta. KPÕRP-is endas ei ole küll absoluutse jõu kasutamine detailselt reguleeritud,¹¹⁹ kuid „meelevaldselt elu võtmise“ keelu all mõistetakse ka riigi kohustust takistada meelevaldselt tapmist riigi enda julgeolekujõudude poolt. Elu võtmine riigivõimu esindaja poolt peab olema rangelt kontrollitud ja reguleeritud seaduste

¹¹⁸ The Council of Europe Is a Death Penalty Free Area. Euroopa Nõukogu kodulehekül. – Arvutivõrgus: <http://www.coe.int/web/coe-portal/what-we-do/human-rights/death-penalty> (9.04.2012).

¹¹⁹ G. Alfredsson, A. Eide (koost), lk 100.

abil.¹²⁰ KPÕRP ametlik kommentaar toob lisaks välja, et alati tuleb järgida proportsionaalsuse printsiipi ning absoluutse jõu kasutamisel toimunud elu kaotus on õigustatud vaid kolmel juhul – kui see on toimunud enda või teiste kaitseks, arreteerimise käigus või põgenemise vältimiseks.¹²¹ Riikidel on ka kohustus uurida kõiki riigivõimu esindajate poolt põhjustatud surmajuhtumeid.¹²² Seega on KPÕRP art 6 välja toonud kaks piraate puudutavat olulist põhimõtet – esiteks jõu kasutamine peab olema proportsionaalne, toimuma range kontrolli alusel ja seadusega kooskõlas ning teiseks vastutab riik kõigi tema võimu all olevate isikute surma eest. Viimane punkt on oluline, vältimaks kohtuväliseid meelevaldseid hukkamisi riigivõimu esindajate poolt – kõiki surmajuhtumeid tuleb lähemalt uurida, mis peaks aitama isikute õigust elule kaitsta.

Surmanuhtlus on KPÕRP-is reguleeritud artikli 6 alapunktides (2) kuni (6). Üldise reeglina saab välja tuua, et riik, mis on kaotanud surmanuhtluse, ei saa seda enam oma seadusandlusesse tagasi sisse viia. Lisaks on keelatud alla 18-aastaste isikute hukkamine ning surmanuhtlus on lubatud ainult kõige rängemate kuritegude karistamiseks.¹²³ Kõige rängemate kuritegude alla kuuluvad üldiselt ainult tahtlikud tapmised, tapmiskatsed või tahtlik julmade kehavigastuste tekitamine. Rööv ning muud kuriteod, mille tulemus ei ole kellegi elu kaotus, ei ole üldiselt surmanuhtluse alla kuuluvatena vaadeldavad, välja arvatud kuriteod, mille tagajärg põhjustab surmaohu, mis võib päädida mitmete täpsustamata inimeste surma või paranematute vigastustega.¹²⁴

EiÕKon art 2 sätestab, et igauhe õigust elule kaitstakse seadusega. Kelleltki ei või tahtlikult võtta elu, välja arvatud kohtuotsuse täideviimisega, mis järgneb süüdimõistmisele kuriteos, mille eest seadus näeb ette sellise karistuse. Artikkel jätkab ammendava nimekirja väljatoomisega, millal võib olla elu võtmine õigustatud vajadusega kasutada absoluutset jõudu. Analoogselt KPÕRP-ga võib EiÕKon-ga kooskõlas olla absoluutse jõu kasutamine inimese kaitsmisel, seaduslikul vahistamisel või isiku põgenemise vältimiseks.¹²⁵ Vastavaid aluseid tuleb tõlgendada kui mitte situatsioone, kus on lubatud riigivõimu esindajate poolt

¹²⁰ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost). International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary. Oxford University Press 2000, lk 109.

¹²¹ Näide: tekkis segadus vanglas, kui vangid ründasid valvureid. Tekkis tulevahetus, kus sai surma üks vang. Antud juhul olid vangid võtnud osad valvurid pantvangi ja üritasid neid tappa. Seega antud juhul oli tulistamine õigustatud, kuid tulistamine jätkus ka peale valvurite vabastamist. Sellega oli rikutud proportsionaalsuse põhimõtet ja riik oli süüdi elu võtmises. – S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 110-114.

¹²² S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 115.

¹²³ G. Alfredsson, A. Eide (koost), lk 99.

¹²⁴ Nt inimroketesse kohtadesse pommi panek, joogivee mürgitamine. – S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 119-120.

¹²⁵ Lisaks toob EiÕKon sisse ka uue alusena absoluutse jõu kasutamise õigustatuse seaduslikel toimingutel rahutuste või mässu mahasurumiseks, kuid see alus ei ole Somaalia piraatide kontekstis aktuaalne. – EiÕKon art 2 (1).

tappa, vaid kui situatsioone, kus on lubatud kasutada jõudu, mille mittesoovitud tulemuseks võib olla kellegi elu võtmine. Jõu kasutamine peab olema absoluutselt vajalik saavutamaks üht eespooltoodud eesmärkidest ning lisaks tuleb arvestada ka proportsionaalsuse põhimõttega.¹²⁶

Somaalia piraatide kinnipidamise puhul tuleb silmas pidada, et proportsionaalsus tähendab *inter alia* ka seda, et tulirelvi ei või vahistamisel kasutada enne, kui piraat neid ise kasutab või mingil muul moel kellegi elu ohustab. Tulistamine tapmise eesmärgil on igal juhul EIÕKon-ga vastuolus – tulistamine iseenesest on lubatud ainult põgenemise vältimiseks, arreteerimise käigus või jälitatava isiku peatamiseks, ning ka sel puhul tuleb isikut tulistada näiteks jalgadesse.¹²⁷ Etteplaneeritud tapmised ei ole EIÕKon-ga kooskõlas, mis võib kaasa tuua pantvangidilemma – olukorras, kus peab kaitsma paljude isikute elusid, ei ole lubatud samal ajal kurjategijaid liigselt kahjustada.¹²⁸ Lisaks vastutab riik ka isikute õiguse elule eest vangistuse korral, mis tähendab seda, et kui isik on riigivõimude poolt kinni peetud ning sureb, siis lasub riigil kohustus selgitada, miks isik tema hoole all suri.¹²⁹ Kuigi EIÕKon art 2 surmanuhtlust otseselt ei keelusta, liigub EIÕKoh praktika surmanuhtluse absoluutse kaotamise suunas – nii leidis kohus *Öcalani* juhtumisel, et surmanuhtlus on teatud juhtudel ebainimlik ja alandav kohtlemine ning seega on selle kohaldamine vastuolus EIÕKon art-ga 3.¹³⁰

Kokkuvõtlikult saab välja tuua, et õigus elule on nii KPÕRP-is kui ka EIÕKon-s jõu optimaalse kasutamise vaatenurgast sisustatud suhteliselt sarnaselt – isikult elu võtmine võib piraatide kinnipidamise kontekstis toimuda ainult inimelu kaitsmisel, seaduslikul vahistamisel või isiku põgenemise vältimiseks ning sealjuures tuleb arvestada proportsionaalsuse aspekti, kogu tegevus peab toimuma seaduse alusel ja olema rangelt kontrollitud. KPÕRP ja EIÕKon suurim erinevus seisneb suhtumises surmanuhtlusesse – kui KPÕRP lubab surmanuhtlust teatud juhtudel, siis EIÕKon seda otseselt ei keelusta, kuid EIÕKoh propageerib ulatuslikult surmanuhtluse kaotamist ja on isegi leidnud, et surmanuhtlus võib rikkuda EIÕKon art-st 3 tulenevat piinamiskeeldu. Järgnevalt vaatleb töö, kuidas on rahvusvahelise õiguse allikates sisustatud piinamiskeeldu.

¹²⁶ EIÕKoh 3.09.1993, 18984/91, *McCann, Farrell and Savage v the United Kingdom*, para 148-150.

¹²⁷ G. Alfredsson, A. Eide (koost), lk 100.

¹²⁸ Kolm IRA agenti tapeti tsiviilriietes politseinike poolt Gibraltaril 1988. a. EIÕK leidis oma otsuses, et kasutati liigset jõudu, st jõu kasutamine sellisel moel ei olnud absoluutselt vajalik. Ka ei omanud Ühendkuningriigid piisavalt kontrolli arreteerimismeetodite üle, mida julgeolekujõud kasutasid. – *McCann, Farrell and Savage v the United Kingdom*, para 193 jj.

¹²⁹ D. Gomien. Short Guide to the European Convention on Human Rights. Council of Europe Publishing 2005, lk 17.

¹³⁰ EIÕKoh 12.05.2005, 46221/99, *Öcalan v Turkey*, para 164-165.

2.2.2. Piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld

Piinamiskeeld on rahvusvahelises õiguses üldtunnustatud *ius cogens* norm, mis tähendab, et sellest taganemine ei ole võimalik isegi mitte kõige äärmuslikematel juhtumitel.¹³¹ Erialakirjanduses tuuakse piinamiskeeluga kaasneva põhilise probleemina välja lubatud ja lubamatu käitumise õhkõrn piir – ebamäärasus on suurem kui teiste inimõiguste puhul. Ka on arusaam „piinamisest“ väga erinev sõltuvalt riikidest, maailmajagudest, kultuuritaustast ja traditsioonidest,¹³² mis toob sageli kaasa riikidevahelisi arusaamatusi seoses piinamiskeeluga. Kuna Somaalia piraatide puhul võib piinamiskeelu rikkumine kõne alla tulla eelkõige nende vangistuses viibimise ajal, siis vaatleb alapeatükk lähemalt, millal ning milliste tingimustega vangistus ületab piinamiskeelu piire.

KPÕRP sõnastab artiklis 7 piinamiskeelu kui keelu allutada kedagi piinamisele või julmale, ebainimlikule või alandavale kohtlemisele või karistusviisile. Sellele lisandub eraldi kohustus vangide inimväärses kohtlemises, mis on sätestatud KPÕRP art-s 10. Art 10 käsitleb art-s 7 mõeldud kohtlemise leebemaid vorme¹³³ ning on mõeldud vangide heaolu täiendavaks kaitseks, lisaks on seal välja toodud reeglid vanglarežiimi jaoks.

Kuigi Inimõiguste komitee ei erista piinamist ja julma ja ebainimlikku või alandavat kohtlemist otseselt oma praktikas,¹³⁴ siis üldise arusaama järgi peavad isiku kannatused olema juba väga tõsised selleks, et asi kvalifitseeruks just nimelt piinamise alla. Kannatusi põhjustanud tegu peab olema tehtud tahtlikult, mitte hooletusest ning see peab olema toime pandud eesmärgiga isikule halba teha.¹³⁵ Kvalifitseerimise jaoks on oluline, et tegu peab olema toime pandud riigivõimuesindaja poolt.¹³⁶ Igasugune kehaline karistamine on KPÕRP art 7 alusel keelatud¹³⁷ ning sinna alla läheb ka amputeerimine, isegi kui see on toimunud arstide järeelvalve all. Seega on KPÕRP alusel piinamisena käsitletav ka moslemi kultuuriruumis levinud vargal käe maha raiumine – usulised põhjendused ei ole piisavad sellise kohtlemise õigustamiseks.¹³⁸

Vangistuse puhul on KPÕRP art 7 või 10 rikkumine väga palju sõltuv konkreetsetest asjaoludest. Nii arvestatakse isiku vanust, sugu ja tervislikku seisundit ning seda, kui kaua ja

¹³¹ Ka mitte nt avalikel rahutustel korra hoidmiseks. – S. A. Vignos, lk 206.

¹³² G. Alfredsson, A. Eide (koost), lk 122-123.

¹³³ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2004, lk 195.

¹³⁴ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 148.

¹³⁵ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 140-143.

¹³⁶ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 149-150.

¹³⁷ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 152.

¹³⁸ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 170.

mil viisil isikut kinni peetakse. Inimõiguste komitee on erinevate kaasuste puhul toonud välja teatud miinimumstandardid, mida riik peab järgima, hoolimata riigi enda arengustaadiumist. Nende hulka kuulub teatud minimaalne pörandaruum isiku kohta, elementaarsed sanitaartingimused, piisav riietus, eraldi voodi ning piisav toitlustamine tervisliku seisundi tagamiseks. Isikul peab olema võimalus kontakteeruda välismaailmaga, saada infot enda õiguste kohta, ning peavad olema loodud olmetingimused, arvestamaks isiku religioosseid vajadusi ja omapärasid.¹³⁹ Kohustuslik on ka tagada piisav arstlik järelvalve ning vangistustingimused ei tohi olla isiku tervisele ohtlikud.¹⁴⁰ *Incommunicado* vangistus iseenesest ei ole KPÕRP alusel keelatud, kuid selleks peab olema piisav põhjus ning selline vangistus tohi olla ülemäära pikk.¹⁴¹ Oluline on märkida, et riigi majanduslik olukord ei saa olla vabanduseks isikute art-st 7 ja 10 tulenevate õiguste rikkumisel, teatud miinimumtingimused tuleb riigil tagada igal juhul.¹⁴²

Kõike spetsiifilisemalt tegeleb piinamise keeluga PVK, mille alusel loodud Piinamisvastane komitee laiendab Inimõiguste komitee jurisprudentsi. Üldjoontes võib märkida, et nende kahe keha otsused on omavahel järjepidevad ja seega suuri eristusi KPÕRP ja PVK piinamisvastase režiimi osas ei ole vajalik teha.¹⁴³ PVK on üles ehitatud kolmele alusprintsipile: artikkel 1 määratleb piinamise definitsiooni, artiklil 2 annab korralduse kõigil konventsiooni liikmesriikidel võtta kasutusele meetmed piinamise ärahoidmiseks enda territooriumil ja välistab ka piinamise igasuguse õigustatuse ning artikkel 3 keelab isiku välja andmise teisele riigile, kui esinevad põhjendatud kahtlused, et isikut võidakse selles riigis piinata.¹⁴⁴ Oluline on, et tegevus, mida nähakse piinamisena, peab olema tehtud ametiisiku või muu riigivõimu esindava isiku poolt, algatusel või sõnaselgelt väljendatud või vaikival nõusolekul. Samuti nagu KPÕRP art 7 puhul, ei ole ka PVK alusel piinamiskeelust võimalik taganeda ühelgi juhul.¹⁴⁵

Analoogselt KPÕRP alusel välja kujunenud praktikaga on ka PVK puhul oluline teatud miinimumreeglite järgimine, kindlustamaks vangide õiguste tagatus.¹⁴⁶ Viletsad vangistustingimused võivad teatud juhtudel kvalifitseeruda julma või ebainimliku kohtlemise

¹³⁹ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 190.

¹⁴⁰ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 186.

¹⁴¹ *Incommunicado* tähendab, et isik ei viibi mitte ainult üksinda kongis, vaid tal ei ole lubatud üldse välismaailmaga kontaktis olla – ei sõprade, pere, ega advokaadiga. – S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 171-172.

¹⁴² S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 151.

¹⁴³ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2004, lk 195.

¹⁴⁴ S. A. Vignos, lk 201-202.

¹⁴⁵ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 150.

¹⁴⁶ M. Nowak, E. McArthur. The United Nations Convention Against Torture. A Commentary. Oxford University Press 2008, lk 403-404.

alla. Nii on Piinamisvastane komitee PVK printsiipide rikkumisena välja toonud näiteks ventilatsiooni puudumise, ülerahvastatuse, viletsad sanitaartingimused, isoleerimise, *incommunicado* hoidmise, pideva ühest vanglast teise transportimise ja süüdistatavate ja süüdimõistetute koos hoidmise. Mehed ja naised peavad olema vangistuses eraldi, nagu ka täisealised ja alaealised.¹⁴⁷ Muuhulgas on vajalik isikule võimaldada juurdepääs erapooletule arstile ja advokaadile.¹⁴⁸

EIÕKon art 3 sõnastab piinamiskeelu järgnevalt: kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. EIÕKoh on oma otsuses *Ireland v the United Kingdom* välja toonud eristatavuse piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise vahel. Erinevus seisneb põhiliselt isikule põhjustatud kannatuste intensiivsuses – selleks, et tegevus kvalifitseeruks piinamiseks, peab see põhjustama isikule väga tõsiseid ja julmi kannatusi.¹⁴⁹ Samuti nagu KPÕRP ja PVK puhul, ei ole ka EIÕKon alusel võimalik artikkel 3 riiveid õigustada mitte mingil juhul – isegi kõige raskematel juhtudel nagu terrorismi ja organiseeritud kuritegevusega võitlemisel ei ole piinamiskeelust kõrvalekalded lubatud.¹⁵⁰

Selgitamaks välja, kas teatud vangistuse tingimuste puhul võiks olla tegu isiku piinamise, ebainimliku, julma või alandava kohtlemisega, tuleb arvesse võtta vastava kohtlemise kestvust, isikule tekitatud füüsilisi või vaimseid tagajärgi ning teatud juhtudel ka isiku sugu, vanust ja tervislikku seisundit.¹⁵¹ Kohtuasjas *Kudla v Poland* tõi EÕIKoh välja, et riik peab garanteerima, et isikut peetakse kinni tingimustes, mis austavad tema inimväärikust, et karistuse elluviimise viis ja meetod ei põhjusta talle vaevusi või raskusi, mille intensiivsus ületab vangistuses vältimatut kannatuste taset ning et arvestades vangistuse praktiliste nõuetega, on tema tervis ja heaolu vajalikul määral tagatud muuhulgas ka meditsiiniabi andmise kaudu.¹⁵² Tähelepanu tuleb pöörata ka olmetingimustele, nagu kongi suurus, ülerahvastatuse aste, sanitaartingimused, vaba aja veetmise ja trennivõimalused, meditsiiniline abi ja järelvalve ning vangi enda tervislik seisund.¹⁵³ Vangla alarahastatus või riigi kehva majanduslik olukord ei ole vabanduseks miinimumnõuetest kõrvale kaldumisel.¹⁵⁴

Kokkuvõtvalt saab öelda, et piinamiskeeluga kaasnev praktika on sarnane KPÕRP-i ja PVK puhul, kuid KPÕRP art 10 kehtestab vangistustingimustele lisaks eraldi standardid. Nii

¹⁴⁷ M. Nowak, E. McArthur, lk 405-406.

¹⁴⁸ M. Nowak, E. McArthur, lk 403-404.

¹⁴⁹ EIÕKoh 18.01.1978, 5310/71, *Ireland v the United Kingdom*, para 167.

¹⁵⁰ P. v. Dijk, jt (koost). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth Edition. Intersentia Antwerpen Oxford 2006, lk 441.

¹⁵¹ P. v. Dijk, jt (koost), lk 413.

¹⁵² EIÕKoh 26.10.2000, 30210/96, *Kudla v Poland*, para 94.

¹⁵³ EIÕKoh 28.10.1998, 90/1997/874/1086, *Assenov, jt v Bulgaria*, para 135.

¹⁵⁴ EIÕKoh 29.04.2003, 38812/97, *Poltoratskiy v Ukraine*, para 148.

KPÕRP, PVK kui ka EIÕKon alusel võivad vangistustingimused teatud juhtudel rikkuda piinamise, julma, ebainimliku või alandava kohtlemise keeldu. Selleks tuleb vaadata vangistustingimusi komplektis, arvestada ka isikust endast tulenevate asjaoludega nagu vanus ja tervislik seisund ning jälgida, millised on vangla olmetingimused, milles isik viibib. Need kriteeriumid on olulised hilisema analüüsi juures, kui töö üritab leida vastust küsimusele, kas piraatide õiguseid on rikutud, vaadeldes selleks reaalselt olukorda, milles piraadid peavad viibima ning konkreetseid piraate puudutavaid kaasuseid.

2.3. Piraatide inimõigustest tulenevad lisakohustused riikidele – *non-refoulement* printsiip ehk üleandmiskeeld

Eelnev alapeatükk selgitas välja, kuidas on õigus elule ning piinamiskeeld kajastatud rahvusvahelistes ning Euroopa õigusruumi allikates, arvestades just nimelt piraate puudutavaid praktilisi nüansse. Kokkuvõtlikult võib välja tuua, et Somaalia piraatide tabamisel ja vangistuses hoidmisel peab arvestama inimõigustega erinevatel tasanditel. See toob riikidele kaasa hulgaliselt kohustusi ning on ka üheks põhjuseks, miks paljud riigid ei soovi piraatide üle ise kohut pidada ning otsitakse võimalusi piraatidest vabanemiseks.¹⁵⁵ Kuigi universaalne jurisdiktsioon on ühest küljest väga kasulik – võimaldab see ju kõigil riikidel piraate jälitada, vahistada ja neile piraatluses süüdistus esitada, siis teisest küljest kasutavad mitmed riigid seda ka võimalusena piraadid teistele riikidele välja andmiseks¹⁵⁶ – toimub piraatide üle kohtumõistmise ning vangistuse *off-shoring* nõusolevatele Aafrika partneritele.¹⁵⁷ Samas olukord, kus teistesse riikidesse piraatide väljaandmine toob kaasa nende inimõiguste rikkumise, ei ole rahvusvahelise õiguse järgi lubatud¹⁵⁸ ning seda väljendab *non-refoulement* printsiip.

Non-refoulement printsiip tähendab sisuliselt väljasaatmiskeeldu ning seda peetakse sageli osaks rahvusvahelisest tavaõigusest. *Non-refoulement* põhimõte kuulub peremptoorsete normide hulka, ning seega ei oleks sellest õiguspõhimõttest taganemine võimalik isegi olukorras, kus muude õiguste kohaldamisest kõrvale hoidmine oleks õigustatud.¹⁵⁹ *Non-refoulement* printsiibiga seondub praktikas diplomaatiliste kinnituste problemaatika.

¹⁵⁵ Y. M. Dutton. Pirates and Impunity: Is the Threat of Asylum Claims a Reason to Allow Pirates to Escape Justice? Fordham Int'l L J 2010-2011/34, lk 236-237.

¹⁵⁶ M. Bahar, lk 16.

¹⁵⁷ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 255.

¹⁵⁸ S. A. Vignos, lk 207.

¹⁵⁹ A. Farmer, lk 25.

„Diplomaatilised kinnitused“ või „diplomaatilised tagatised“ on bilateraalsed kinnitused ühelt valitsuselt teisele, mis garanteerivad, et teatud fundamentaalsed inimõiguste normid on täidetud isikute teise riiki üle andmisel. Harilikult sõlmitakse selleks kahe riigi vahel leping, milles sätestatakse, milliseid õiguseid on kohustuslik järgida ka peale üleandmist. Kuna tegu on mittesiduvate dokumentidega, on diplomaatilisi kinnitusi sageli kritiseeritud kui võimalust *non-refoulementi* printsiibist taganeda.¹⁶⁰ Käesolev töö analüüsib võimaluse korral ka Somaalia piraatide loovutamisel antud diplomaatilisi kinnitusi.

MÕK iseenesest ei sisalda erisätteid piraatide väljaandmise kohta – eespool analüüsitud art 105 näeb vaid ette, et piraadi vahistamise järgselt esitatakse talle süüdistus sellesama riigi kohtusüsteemis, kus ta vahistati.¹⁶¹ Rahvusvahelise Õiguskomisjoni raport 1956. aastast selgitab MÕK tagamaid ning seal räägitakse selgesõnaliselt vaid kinnipidava riigi enda poolt läbi viidud kohtuprotsessist.¹⁶² Teisest küljest ei keela mainitud *travaux preparatoires* piraatide väljaandmist otsesõnu. 20. sajandi keskpaigas ei olnud piraatluse probleem nii aktuaalne ning seega ilmselt ei olnud üksikasjalik arutelu vajalik. Piraadid kuuluvad universaalse jurisdiktsiooni alla ning võib järeldada, et kui MÕK ettevalmistamisel oleks vajalikuks peetud, et piraadi üle mõistab kohut tingimata just see riik, kes piraadi kinni peab, oleks see ka eraldi välja toodud. Ka Rahvusvahelise Merendusorganisatsioon töödokumentidest selgub, et riike õhutatakse universaalse jurisdiktsiooni võimalusi kasutama – otsene side süüdistava riigi ning piraadi vahel pole vajalik.¹⁶³ Seega jätkab töö arutelu toetudes seisukohale, et piraadid kuuluvad universaalse jurisdiktsiooni alla, nende välja andmine ei ole keelatud *per se* ning vaatlleb väljaandmist reguleerivaid norme läbi piraatide puhul aktuaalsete inimõiguste prisma. On vajalik eristada väljasaatmiskeelu tõlgendusi KPÕRP, PVK ja EIÕKon alusel.¹⁶⁴ Esmalt vaatlleb töö, millised rahvusvahelise õiguse standardid on väljaandmise õiguspärasuse tagamiseks välja kujunenud isikute õiguse elule kaitsel ning seejärel kirjeldab samu standardeid piinamiskeelu juures. Mõlema õiguse puhul analüüsib töö erinevate konventsioonide tõlgendusi väljaandmiskeelust.

¹⁶⁰ R. Geiss, A. Petrig, lk 217-218.

¹⁶¹ MÕK art 105 – piraatlike aktide eest vastutavad süüdlased neid tabanud sõjalaeva (või –õhusõiduki) lipuriigi seaduste alusel ja kohtutes.

¹⁶² Käesolev artikkel annab igale riigile õiguse kinni pidada piraatide laevu (ja laevu, mis on kaaperdatud piraatide poolt) ning õiguse nende üle kohut mõista oma kohtutes. Õigust ei saa kasutada teise riigi jurisdiktsiooni all. – Rahvusvahelise õiguskomisjoni 4.07.1956. a raport A/3159. A/CN.4/104. – Arvutivõrgus: http://untreaty.un.org/ilc/reports/english/a_cn4_104.pdf (29.04.2012), lk 283.

¹⁶³ Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 18.02.2011. a dokument IMO LEG 98/8/1. Piracy: elements of national legislation pursuant to the UNCLOS, 1982. – Arvutivõrgus: http://www.un.org/depts/los/piracy/circular_letter_3180.pdf (29.04.2012), lk 3.

¹⁶⁴ R. Geiss, A. Petrig, lk 207

2.3.1. *Non-refoulement* ja õigus elule

Õiguse elule kontekstis võib piraatide riigist välja saatmine olla probleemne, kui riigis, kuhu piraate saata tahetakse, kohaldatakse surmanuhtlust. KPÕRP ei ole iseenesest surmanuhtlust keelustanud, küll aga on selle kasutamisele seadnud mitmed piirangud, nagu varasemast käsitlestest selgub.¹⁶⁵ Väljasaatmise analüüsimisel KPÕRP valguses tuleb silmas pidada, et surmanuhtluse kasutamise limiteerimine on Inimõiguste komitee poolt väga tervitatav ning pikaajaliseks eesmärgiks on Komitee seadnud surmanuhtluse täieliku kaotamise.¹⁶⁶

Üldjoontes tuleb väljaandmisel eristada riike, kus surmanuhtlus on kaotatud ning riike, kus see on legaalne praktika. Nii on surmanuhtluse kaotanud riigil keelatud anda isik välja riiki, kus surmanuhtlus on legaalne, kui on olemas reaalne oht, et isikule võidakse seda kohaldada. Samas on väljaandmise reeglid palju leebemad kahe riigi vahel, kus mõlemas on surmanuhtlus aktsepteeritud karistus.¹⁶⁷ Aga ka sel juhul tuleb enne välja andmist kontrollida, kas KPÕRP art 6 tagatise, nagu alaealiste hukkamise keeld, austatakse ka vastuvõtvas riigis.¹⁶⁸ Kui on selge, et vastuvõttev riik KPÕRP reegleid ei järgi, ei ole lubatud isikuid sinna riiki välja anda.¹⁶⁹ On küsitav, kas riigid, mis on surmanuhtluse kaotanud, võivad isikuid välja anda riikidesse, kus surmanuhtlust praktiseeritakse, kui vastuvõttev riik annab diplomaatilised kinnitused, et surmanuhtlust ei kohaldata üle antavate isikute puhul. Inimõiguste Komitee on otsuses *Human Rights Committee v Canada* jõudnud järeldusele, et isikut ei tohi välja anda riikidesse, kus teda ähvardab surmanuhtlus, ilma eelnevalt kinnitust nõudmata, et isikule surmanuhtlust ei kohaldata. Sellega on komitee pidanud üleandmise jaoks vajalikuks eelnevaid diplomaatilisi kinnitusi ning nende olemasolu näinud piisava tagatisena KPÕRP mõttes.¹⁷⁰

EÕIKon õiguste kataloogis ei ole *non-refoulement* printsiip *expressis verbis* välja toodud, kuid siiski võib teatud juhtudel isiku riigist välja saatmine olla Konventsiooniga vastuolus.¹⁷¹ Kohus arvestab pidevalt toimuva arenguga surmanuhtluse keelustamise suunas – nii väitis EIÕKoh kaasuses *Öcalan*, et surmanuhtlus on ebainimlik ja alandav kohtlemine ning on seega

¹⁶⁵ Õigusest elule räägib lähemalt käesoleva töö pkt 2.2.

¹⁶⁶ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 122-125.

¹⁶⁷ R. Geiss, A. Petrig, lk 214-215

¹⁶⁸ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 122-125.

¹⁶⁹ R. Geiss, A. Petrig, lk 214.

¹⁷⁰ *Judge v Canada*, 20.10.2003. Inimõiguste Komitee. Communication No. 829/1998. U.N. Doc. CCPR/C/78/D/829/1998 (2003), para 10.2-10.6.

¹⁷¹ P. v. Dijk, jt (koost), lk 427.

vastuolus EIÕKon art-ga 3.¹⁷² Kohtuasjas *Soering* leidis EIÕKon, et kuna EIÕKon art 2 surmanuhtlust ei keelusta, siis väljasaatmine riiki, kus surmanuhtlust kohaldatakse, ei ole iseenesest art 2 mõttes konventsiooni rikkumine. Sellegipoolest tuleb arvestada konkreetse kaasuse asjaoludega, nagu tõenäosus, et isikule surmanuhtlust kohaldatakse ning isiku endaga seotud asjaolud nagu vanus, tervislik seisund, jm. Oluline on vältida isiku sattumist olukorda, mida võib käsitleda kui piinamist, julma, ebainimlikku või alandavat kohtlemist.¹⁷³

Isiku väljaandmisega riiki, kus surmanuhtlust praktiseeritakse, peab kaasnema konkreetse situatsiooni analüüs, mis arvestab ka reaalselt olukorda riigis. Diplomaatiliste kinnituste puhul on samuti vajalik kaasusepõhine analüüs – ainuüksi vastuvõtva riigi kinnitus isiku õiguste tagamise kohta ei ole piisav, et üleandmise õiguspärasuses veenduda.¹⁷⁴ Kaasuses *Ahmad, jt v the United Kingdom* on EIÕKoh pidanud piisavaks Ameerika Ühendriikide diplomaatilisi kinnitusi väljaantavale isikule surmanuhtluse mitte kohaldamise kohta. Samas on kohus välja toonud mitmed kriteeriumid, millest diplomaatiliste kinnituste hindamisel lähtuda – kinnitusi andvate isikute tähtsus ja reaalne võim riigis, üldine inimõigustealane olukord riigis ja varasemate rikkumiste arvestamine. Ameerika Ühendriikide pikaajaline demokraatia traditsioon ja inimõiguste austamine loovad tausta, kus kohus ei pidanud vajalikuks diplomaatiliste kinnituste õigsuses kahelda. Lisaks arutati isiku tulevast olukorda siseriiklikes kohtutes üksikasjalikult ning selle individuaalse kaalumise käigus jõuti järeldusele, et väljasaatmine ei halvenda isiku inimõigustealast situatsiooni.¹⁷⁵ Seega tuleb ka piraatide väljasaatmise õiguspärasuse hindamisel vaadelda konkreetseid diplomaatilisi tagatise lähemalt.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et KPÕRP alusel ei ole riikidel, kus surmanuhtlus on kaotatud, lubatud isikuid üle anda riikidesse, mis surmanuhtlust kohaldavad. Samas kui vastuvõttev riik annab diplomaatilised tagatised üle antava isiku osas, on Inimõiguste komitee üle andmist õiguspärasena aktsepteerinud. EIÕKoh tõlgenduses ei ole iseenesest keelatud isiku üle andmine riiki, kus talle võidakse surmanuhtlust kohaldada. Juhul kui vastuvõttev riik on andnud diplomaatilised tagatised kinnitamaks, et isikule ei kohaldata surmanuhtlust, on vajalik lisaks tagatistele ka vastuvõtva riigi reaalse olukorraga ning individuaalse situatsiooniga arvestamine.

¹⁷² *Öcalan v Turkey*, para 164-165.

¹⁷³ EIÕKoh 7.07.1989, 14038/88, *Soering v the United Kingdom*, para 111.

¹⁷⁴ R. Geiss, A. Petrig, lk 219-220.

¹⁷⁵ EIÕKoh 6.06.2010, 24027/07, 11949/08 and 36742/08, *Ahmad, jt v the United Kingdom*, para 105-108, 119.

2.3.2. *Non-refoulement* ja piinamiskeeld

Eelmine alapeatükk tegi kindlaks, millised tingimused kaasnevad piraatide õiguse elule arvestamisega nende väljaandmisel teistesse riikidesse; käesolev alapeatükk analüüsib *non-refoulement* printsiibi ja piinamiskeelu omavahelist seost. Järgnevalt vaatleb töö esmalt KPÕRP ja PVK alusel ning seejärel EIÕKon-st tulenevalt, millised kohustused on EL liikmesriikidel arvestada piinamiskeeluga piraatide üleandmisel kolmandatesse riikidesse. Sellega loob töö teoreetilise baasi Somaalia piraatide tegeliku olukorra analüüsiks.

KPÕRP liikmesriigid ei tohi saata isikuid välja riikidesse, kus neil on oht langeda piinamise, julma või ebainimliku kohtlemise või karistuse ohvriks.¹⁷⁶ Siinkohal tuleb silmas pidada, et oluline ei ole mitte ainult üldine inimõiguste alane olukord vastuvõtvas riigis, vaid alati tuleb kaaluda, kas just nimelt see konkreetne väljasaatetav isik võib vastuvõtvas riigis sattuda piinamisohtu.¹⁷⁷ Kuna KPÕRP alusel kujunenud praktika piinamiskeelu koha pealt kattub PVK praktikaga,¹⁷⁸ siis vaatleb käesolev töö pigem PVK-i, mis tegeleb piinamiskeelu ning väljasaatmisega täpsemalt.

PVK art 3 sõnastab rahvusvahelise õiguse olulise põhimõtte – nimelt riik ei riku absoluutset piinamise keeldu mitte ainult siis, kui tema enda võimuesindajad piinamise täide viivad, vaid ka siis, kui tema võimuesindajad annavad isiku välja riiki, mille kohta on põhjendatud alus arvata, et seal võib isik olla piinamisosus. Kui esineb võimalus, et isik võidakse veel edasi saata järgmisesse riiki, kus eksisteerib piinamisoht, siis ei ole samuti isiku üleandmine võimalik.¹⁷⁹ Oluline on siinkohal tähelepanek, et PVK *non-refoulement* kohustus on siduv ainult piinamise osas – välja jäävad julm, ebainimlik ja alandav kohtlemine.¹⁸⁰

PVK art 3 katab kõik ühest jurisdiktsioonist teise väljasaatmise viisid, mis on isikule kohustuslikud ning hõlmatud on nii kodanikud kui ka mittekodanikud.¹⁸¹ Väljasaatmisel kontrollitakse muuhulgas järgnevat informatsiooni: kas riigis on väga halb inimõiguste olukord; kas isikut on juba piinatud või väärkoheldud riigivõimu esindajate poolt; kas olukord riigis on vahepeal muutunud; kas isik on teinud väljaspool koduriiki mingeid tegusid, nt poliitilisi, mis paneks ta kõrgendatud riski alla riiki naasemisel; kas on tõendeid, et isik räägib

¹⁷⁶ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 162.

¹⁷⁷ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 163.

¹⁷⁸ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2004, lk 195.

¹⁷⁹ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 165-166.

¹⁸⁰ M. Nowak, E. McArthur, lk 127-128.

¹⁸¹ M. Nowak, E. McArthur, lk 128-129.

tõtt.¹⁸² Üldine reegel on, et isik peab tõestama rohkem kui lihtsalt teooria või kahtlustuse tasandil, et vastuvõtvas riigis kasutatakse piinamist ning lisaks peab esinema isiklik risk, et väljasaatmisel satub konkreetne isik piinamisohtu. Olukorras, kus vastuvõttev riik on tuntud massiliste inimõiguste rikkumise poolest, läheb tõendamiskoormus üle vastuvõtvale riigile – on vajalik riigi poolt tõestada, et vaidluse all olevat konkreetset isikut ei ähvarda piinamisoht.¹⁸³ Diplomaatilisi kinnitusi tuleb Piinamisvastase komitee hinnangul vaadelda kaasusepõhiselt ning selliste kinnituste järgimist vastuvõtva riigi poolt peaks monitoorima. Kui on teada, et mingis riigis on piinamine tavapärane praktika, ei ole selle riigi poolt antud diplomaatilised tagatised piisavad isiku õiguste tagamiseks.¹⁸⁴

Väljasaatmine võib riivata isiku EIÕKon artiklist 3 tulenevaid õigusi, kui väljasaatmise puhul võib eeldada, et riigis, kuhu isik saadetakse, võidakse teda piinata, ebainimlikult või alandavalt kohelda või karistada. EIÕKoh on kohtuasjas *Soering v the United Kingdom* viidanud ka Piinamisvastase komitee praktikale ning öelnud, et kuigi art 3 väljaandmiskeeldu *expressis verbis* ei hõlma, saab selle siiski tuletada EIÕKon põhiväärtustest. Oleks vastuolus konventsiooni aluspõhimõtetega, kui riik, kes on konventsiooni osaline, annaks isiku teadvalt välja riiki, kus on tõenäoline, et teda võidakse piinata.¹⁸⁵ Lisaks rikub riik talle art 3 alusel pandud kohustusi, kui väljasaatmine on aluseks kausaalahelale, mis viib isiku piinamiseni. Seega on art 3 rikkumisena vaadeldav ka isiku välja andmine juhul, kui riik A annab isiku välja riigile B, kes omakorda annab isiku välja riigile C, kus on oht, et isikut võidakse piinata või teda ebainimlikult või alandavalt kohelda või karistada.¹⁸⁶ 1995. aasta paljutsiteeritud kohtulahendis *Chahal v the United Kingdom* leidis EIÕKoh, et EIÕKon art 3 põhimõtete alusel ei saa isikut välja saata, kui on oluline põhjus uskuda, et isikut võidakse päritoluriigis piinata, hoolimata sellest, mida isik eelnevalt tegi.¹⁸⁷ Seega ei ole Somaalia piraatide puhul võimalik neid riigist välja saata, tuues vabanduseks nende kuritegusid.

2008. aasta otsuses *Saadi v Italy* rõhutas EIÕKoh veelkord, et *non-refoulementi* põhimõttest ei ole võimalik EIÕKon alusel taganeda. Antud kaasuses andis Itaalia valitsus hageja välja Tuneesiasse, kus ta sattus piinamise ohvriks. Hageja väitis, et on üldteada asjaolu, et Tuneesia

¹⁸² S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 164-165.

¹⁸³ R. Geiss, A. Petrig, lk 211-212.

¹⁸⁴ Soovitus räägib peale 9/11 välja saadetud terroristidest. Piinamisvastane komitee toob välja, et ei ole õigustatud ainult diplomaatiliste tagatistele toetumine olukorras, kus saadetakse isikud välja riiki, milles on piinamine levinud nähtus. Sellisel juhul on vajalikud täiendavad kontrollimehhanismid. – ÜRO Piinamisvastase Komitee 25.06.2006. a kokkuvõte ja soovitused USA-le CAT/C/USA/CO/2. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/432/25/PDF/G0643225.pdf?OpenElement> (29.04.2012), para 21.

¹⁸⁵ *Soering v the United Kingdom*, para 88.

¹⁸⁶ P. v. Dijk, jt (koost), lk 429-430.

¹⁸⁷ EIÕKoh 15.11.2006, 22414/93, *Chahal v the United Kingdom*, para 79-82. Vt ka P. v. Dijk, jt (koost), lk 441.

valitsus praktiseerib piinamist ning seega ei oleks teda tohtinud sinna üle anda. EIÕKoh leidiski, et Itaalia on üleandmisega rikkunud oma EIÕKon-st tulenevaid kohustusi. Kohus märkis, et kui esineb suhteliselt suur tõenäosus, et isikut võidakse kusagil piinata, siis diplomaatilised tagatised ei ole piisavad, et taganeda EIÕKon-st tulenevast *non-refoulement* põhimõttest.¹⁸⁸ EIÕKoh on seda seisukohta kinnitanud ka mitmetes muudes kaasustes,¹⁸⁹ seega tuleb diplomaatiliste kinnituste puhul olla ettevaatlik, kui neid annab riik, kus piinamine on laialdaselt või järjepidevalt levinud.¹⁹⁰ Vajalik on igakordne konkreetse isiku situatsiooni individuaalne kaalumine.¹⁹¹ Eriti tuleb silmas pidada, et diplomaatilised kinnitused ei ole piisavad, kui muudest allikatest selgub, et riigivõim siiski praktiseerib piinamist, isegi kui vastuvõttev riik lepingus õiguspärasest käitumist kinnitab.¹⁹² Sellegipoolest ei ole EIÕKoh üheski oma otsustest öelnud, et isiku teise riiki üleandmine diplomaatiliste kinnituste alusel oleks piinamiskeelu vastane *per se*, vaid pigem on alati rõhutanud vajadust kaaluda üleandmisel konkreetse isikuga seonduvaid individuaalseid asjaolusid ja arvestada üldise inimõigustealase olukorraga vastvõtvas riigis. EIÕKoh viimane kaasus *Othman v the United Kingdom* rõhutab veelgi enam vajadust analüüsida konkreetseid riigi poolt antud tagatise ja individuaalset situatsiooni¹⁹³ ning selle keeruka, pretsedenti loova kaasuse praktilisest tähendusest räägib käesolev töö allpool lähemalt.¹⁹⁴

Kokkuvõtlikult võib öelda, et EL liikmesriikide poolt kinni peetud Somaalia piraatide üle andmine teistele riikidele on rahvusvahelise õigusega kooskõlas, kui selle juures täidetakse teatud kriteeriumeid. Erinevad inimõiguste kaitse režiimid seavad *non-refoulementi* printsiibi järgimises erineva tasemega standardid, ka vastuvõtva riigi poolt antud diplomaatiliste kinnitustega arvestamises. KPÕRP alusel kujunenud praktika lubab surmanuhtluse kaotanud EL riikidel isikuid loovutada riikidesse, kus surmanuhtlust praktiseeritakse, juhul, kui vastuvõttev riik annab diplomaatilised kinnitused selle kohta, et konkreetsele isikule surmanuhtlust ei kohaldata. EIÕKoh nõuab lisaks diplomaatilistele kinnitustele ka situatsiooni individuaalset kaalumist ja riigi üldise olukorra arvestamist. Piinamiskeelu juures on nii KPÕRP, PVK, kui ka EIÕKon alusel kujunenud praktika ühte meelt, et piinamiskeelu *iis*

¹⁸⁸ EIÕKoh 28.02.2008, 37201/06, *Saadi v Italy*, para 127, 138, 148. Vt lähemalt ka F. d. Londras. *Saadi v Italy*: European Court of Human Rights Reasserts the Absolute Prohibition on Refoulement in Terrorism Extradiction Cases. – ASIL Insights 2008/12, No 9. – Arvutivõrgus: www.asil.org/insights080513.cfm#_ednref3 (29.04.2012).

¹⁸⁹ EIÕKoh jääb seisukohale, et vajalik on diplomaatiliste kinnituste puhul hilisem monitoorimine, et olla kindel, et isiku õiguseid ei rikuta. – EIÕKoh 28.04.2008, 2947/06, *Ismoilov, jt v Russia*, para 127; EIÕKoh 19.06.2008, 8320/04, *Ryabikin v Russia*, para 119; EIÕKoh 1.04.2010, 24268/08, *Klein v Russia*, para 55.

¹⁹⁰ *Ismoilov, jt v Russia*, para 127.

¹⁹¹ *Klein v Russia*, para 56.

¹⁹² *Ryabikin v Russia*, para 119.

¹⁹³ EIÕKoh 17.01.2012, 8139/09, *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 106-124.

¹⁹⁴ Vt käesoleva töö ptk 3.2.1.

cogens staatusest tulenevalt on igasse selle võimalikku rikkumisse isiku üleandmisel vaja suhtuda äärmise tõsidusega. Vastuvõtva riigi poolt antavad diplomaatilised kinnitused on küll aktsepteeritavad kõigi instrumentide puhul, kuid nendele lisaks on vajalik ka konkreetset isikut puudutav analüüs ja vastuvõtvas riigis toimuva olukorra jälgimine ja monitoorimine. Alljärgnev peatükk analüüsib eespool kirjeldatud teoreetiliste õiguste tagatust Somaalia piraatide reaalse olukorra puhul nii piraatide kinnipidamisel kui ka üleandmisel teistele riikidele, võrreldes läbivalt teoreetiliste allikate seatud standardeid reaalse olukorraga, milles piraadid kinnipidamisel ja hiljem teistesse riikidesse üleandmisel viibivad.

3. Õiguse elule ja piinamiskeelu kajastus Somaalia piraatlust puudutavates dokumentides ja nende tagatus praktikas

„Piraatlus on probleem, mis saab alguse kaldal.“

– USA Mereväe viitseadmiral William Gortney.¹⁹⁵

Somaalia ümbruskaudsetes vetes piraatidele inimõiguste kohaldamine on lisaks erinevate juriidiliste küsimuste segunemisele huvitav ka kultuuriliselt, kuna somaallaste jaoks on inimõiguste näol vähemalt praegu veel tegu lääne kultuuriruumi ekspordiga. Parafraseerides Thomas Hobbesi, võib öelda, et elu Somaalias on armetu, vilets ja lühike.¹⁹⁶ Rahvusvaheline kogukond on siiski seisukohal, et hoolimata „inimõiguste“ nähtuse uudsusest somaallastele, tuleb nende kohaldamisega ikkagi piraatide puhul arvestada. Raskeks teeb selle aga asjaolu, et ei ole olemas ühtset rahvusvahelist juriidilist raamistikku, mis seaks selged juhtnöörid, kuidas piraatidega nende kinnipidamisel ning hiljem vangistuse ajal käituda selliselt, et riigid seejuures oma inimõiguste alaseid kohustusi ei rikuks.

MÕK artikkel 105 toob ära, et piraatlike aktide eest vastutavad süüdlased neid tabanud sõjalaeva (või –õhusõiduki) lipuriigi seaduste alusel ja kohtutes. Seega ei ole olemas ühtseid menetlusalaseid reegleid – õigustloovad normid ja juhised on killustunud eri allikate vahel. Ka ÜRO Julgeolekunõukogu piraatlusvastased resolutsioonid rõhutavad küll inimõiguste tagamise olulisust piraatlusega võitlemisel, kuid ei määratle ära konkreetseid õiguslikke nõudmisi, millest sõjalaevad piraatide kinnipidamisel lähtuma peaksid.¹⁹⁷ Julgeolekunõukogu on kutsunud küll üles riikidevahelise praktika ühtlustamisele jurisdiktsiooni kindlaksmääramisel, piraatlusalaste kuritegude uurimisel ja piraatidele süüdistuse

¹⁹⁵ L.Ploch, jt. Piracy off the Horn of Africa. – Congressional Research Service Report for U.S. Congress, 27.04.2011. – Arvutivõrgus: <http://fpc.state.gov/documents/organization/130809.pdf> (29.04.2012), lk 41.

¹⁹⁶ T.Hobbes. Leviathan. Edited by C. B. MacPherson. Penguin Books 1980, lk 186. Somaalia elu on iseloomustanud USA mereväe jurist M. Bahar tuginedes oma kokkupuutele piraatidega nende üle kohtupidamise raames. Mereväeleitnant Bahari sõnul ei teadnud ükski tema intervjuueeritud somaallastest oma sünnipäeva, oma vanemate täisnimesid, ega ei osanud lugeda ega kirjutada. Vajalikesse kohtadesse kirjutasiid piraadid oma nime taha „X“. – M. Bahar, lk 41.

¹⁹⁷ Vt nt ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1816 (2008), para 11; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1846 (2008), para 14; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1851 (2008), para 6; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1897 (2009), para 12; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1918 (2010), para 2; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1950 (2010), para 13; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2020 (2011), para 13, 14,

esitamisel.¹⁹⁸ Seni ei ole aga tehtud konkreetseid viiteid ega otsuseid, milline õiguslik menetlus sobituks kõige otstarbekamalt olukorda, kus piraate kinni pidades peavad riigid samas tagama piraatidele ka laiaulatuslikud inimõigused.

Käesoleva peatüki eesmärgiks on välja selgitada, kuidas on magistritöö II peatükis välja toodud inimõiguste alased teoreetilised kohustused kajastatud praktikas, arvestades praeguse olukorraga, kus ühtne üleilmne õiguslik mudel piraatide inimõiguste tagamiseks puudub. Selleks uurib magistritöö rahvusvahelist ning EL piraatlusalast dokumentatsiooni, millest operatsioon Atalanta oma tegevuses lähtub ning seda, milline on piraatide tegelik saatus nende kinnipidamisel ning kinnipidamisele järgneval ajal piraatide õiguse elule ning piinamiskeelu tagatuse valguses. Analüüs toob välja, millises ulatuses on vaatluse all olevad õigus elule ning piinamiskeeld konkreetsetes dokumentides reguleeritud, uurides selleks erinevaid ÜRO, Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni, EL ja NATO piraatlust käsitlevaid juhtnööre. EIÖKoh eeskujul uurib töö piraatide reaalse olukorra kindlaks tegemiseks erinevaid inimõiguste alaseid raporteid,¹⁹⁹ mis räägivad isikute kinni pidamisest ja vangistusest ning võimaluse korral analüüsib ka konkreetseid piraate puudutavaid kaasuseid. Kuna operatsioon Atalanta ühines piraatlusvastase võitlusega alles 2008. a lõpus,²⁰⁰ siis kasutab töö ka mõningaid praktilisi materjale selle kohta, milline oli EL liikmesriikide varasem tegevus piraatide püüdmisel, kuna praegused Atalanta osalisriigid olid Adeni lahes aktiivsed ka enne 2008. a.²⁰¹

Käesoleva peatüki esimene osa tegeleb küsimusega, kuidas on täidetud operatsiooni Atalanta liikmesriikide inimõiguste alased kohustused piraatide kinnipidamisel ning sellele järgnevalt juhul, kui EL riik ise piraadi üle kohut mõista soovib. Teine, mahukam osa analüüsib, kuidas on kohustused täidetud juhul, kui piraat antakse üle mõnele kolmandale riigile. Töö teeb võimaluse korral läbivalt järeldusi piraatide inimõiguste tagamise ja piraatlusvastase võitluse efektiivsuse omavahelise seose kohta. Lisaks märgin ära praeguse praktika nõrgad kohad ja teen võimalusel soovitusi nende parandamiseks. Iga alapeatüki lõpus on toodud vahejäreldused selle kohta, kuidas täidavad EL liikmesriigid oma inimõigustealaseid kohustusi Somaalia piraatide kinnipidamisel konkreetse õiguse puhul.

¹⁹⁸ Vt nt ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1846 (2008), para 14; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1851 (2008), para 3; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1897 (2009), para 6 ja 12; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2020 (2011), para 14 ja 17.

¹⁹⁹ EIÖKoh kasutab riigis oleva olukorra analüüsimiseks nii ÜRO, USA Riigidepartemangu, kui ka tuntud valitsusväliste organisatsioonide inimõigustealaseid raporteid. Vt nt *Saadi v Italy*, para 143. *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 106-124.

²⁰⁰ Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP.

²⁰¹ M. Davey, lk 1198, 1210-1211; E. Kontorovich. *International Legal Responses to Piracy off the Coast of Somalia*.

3.1. Piraatide inimõiguste tagamine nende kinni pidamisel EL liikmesriikide poolt

31. detsembri 2010. a seisuga oli 738 isikut, keda kahtlustatakse piraatluses või kes olid piraatluses süüdi mõistetud, vahi all või vangistuses 13 erinevas riigis. Neist 38 viibis Euroopa riikides.²⁰² On seega tähelepanuväärne, kui väike osa kinni peetud piraatidest oli 2011. a alguse seisuga toodud operatsiooni Atalanta osalisriikidesse. Numbrite väiksuse osas mängib oma osa ühe faktorina piraatide vabastamine peale kinni pidamist. Nii peeti operatsiooni Atalanta käigus 2010. a augusti keskpaigast kuni detsembri keskpaigani kinni 51 piraati, kes samas kohe ka lahti lasti.²⁰³ Seega esineb olukorda, kus Atalanta osalisriigid piraatide üle ise kohut mõistavad ning süüdimõistmisel oma koduriigi vanglatesse karistust kandma saadavad, pigem harva. Riigid eelistavad piraatide enda koduriiki toomisele piraatide teistele riikidele üle andmist või vabastamist, mis tekitab piraatlusega võitlevatele mereoperatsioonidele komplikatsioone. Ka ÜRO Julgeolekunõukogu on oma resolutsioonides korduvalt viidanud sellise praktika halvavale mõjule kogu piraatlusalasale võitlusele.²⁰⁴

Piraatide vabastamisel on erinevaid põhjuseid. Mitmed riigid ei ole veel piraatlusalasid sätteid oma õiguskorda üle kandnud ning seega ei ole neil võimalik siseriiklikult piraatide üle kohut mõista.²⁰⁵ Lisaks ei soovi enamik riike tekitada olukorda, kus piraadil on võimalus hiljem Euroopasse elama jääda²⁰⁶. Olukorras, kus osad piraadid võtavadki piraadiretkedest osa vaid paar korda, et nad saaksid hiljem osta endale lennupileti Euroopasse,²⁰⁷ ei täida piraatide Euroopasse toomine tõepoolest oma karistusliku eesmärgi.²⁰⁸ Piraadid tuuakse nad kinni pidanud riigi kohtusüsteemi ette pigem vaid siis, kui mängus on riigi enda väga

²⁰² Kõige hilisem nii täpne arvepidamine, mis mul leida õnnestus. 338 piraati on vangistuses Somaalias (kaasa arvatud 78 Somalilandis ja 260 Puntlandis), 120 Jeemenis, 136 Keenias, 47 Seišellidel, 12 Omaanis, 1 Tansaalias, 34 Maldiviidel. 15 piraati on Prantsusmaal, 10 Saksamaal, 10 Hollandis, 2 Hispaanias, 1 Belgias ja 12 USAs. – ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30, lk 19-20.

²⁰³ ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30, lk 19-20.

²⁰⁴ Vt nt ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1950 (2010), preambula, lk 2; ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1976 (2011), preambula, lk 2.

²⁰⁵ NATO Parlamentaarse Assamblee raport. The Growing Threat of Piracy to Regional and Global Security. 169 CDS 09 E rev 1, 2008. – Arvutivõrgus: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1770> (30.04.2012), para 48.

²⁰⁶ Ühendkuningriikide lordide koja ees antud tunnistused. Minutes of Evidence taken before the select sub-committee on the EU. Examination of Witnesses. 19.03.2009. – Combating Somali Piracy: the EU's Naval Operation Atalanta. Report with Evidence. London The Stationery Office Unlimited 14.04.2010. – Arvutivõrgus: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/lddeucom/103/103.pdf> (30.04.2012), lk 14.

²⁰⁷ Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal. Piracy off the Somali Coast. Final report. Assessment and Recommendations. Workshop commissioned by the Special Representative of the Secretary General of the UN to Somalia Ambassador Ahmedou Ould-Abdallah. Nairobi. 21.11.2008. Arvutivõrgus: <http://www.asil.org/files/SomaliaPiracyIntlExpertsreportconsolidated1.pdf> (30.04.2012), lk 20.

²⁰⁸ Näitena võib tuua juhtumi, kus 2008. a septembris vabastas Taani laev 10 piraati, kuna kardeti, et piraatide üle on Taanis liiga keeruline kohut mõista. – Lääne-Euroopa Ühenduse Kaitsekomitee raport A/2037, lk 15.

konkreetsed huvid.²⁰⁹ Nii mõistis Holland 2011. aastal piraatluses süüdi viis somaallast, kes osalesid Hollandi lipu all sõitva laeva kaaperdamisel.²¹⁰

Pidades seega silmas, et operatsiooni Atalanta osalisriigid esitavad ise piraatidele väga harva süüdistuse ning piraatluses süüdi mõistetud isikuid leidub Euroopa riikide vanglates minimaalselt, tuleb käesoleva töö kontekstis piraate kinni pidavate riikide puhul lähemalt uurida just kinni pidamise hetke ja operatsiooni toimumist. Piraatide kinni pidamisel on oluline jälgida jõu optimaalset kasutamist Atalanta relvajõudude poolt, et tuvastada võimalikud rikkumised kohustuses arvestada piraatide õigusega elule. Lisaks on Somaalia piraatluse kontekstis vajalik lähemalt vaadelda ka õiguse elule ja surmanuhtluse kokkupuutepunkte. Kuna EL liikmesriigid on kõik ratifitseerinud EIÕK 11. lisaprotokolli ning kaotanud oma õiguskorrast surmanuhtluse,²¹¹ siis tuleb surmanuhtluse kohaldamine piraatide suhtes kõne alla vaid juhul, kui piraadid teistele riikidele üle antakse.²¹² Lisaks õigusele elule käsitleb käesolev töö ka piinamiskeeldu ja selle tagatust.²¹³ EL liikmesriikide vangistustingimusi ei nähta üldiselt kui inimõiguseid rikkuvaid ja käesoleva töö autoril ei õnnestunud leida ühtegi näidet selle kohta, et mõni EL liikmesriik kohtleks vangistuses olevat Somaalia piraati piinavalt, julmalt, ebainimlikult või alandavalt.²¹⁴ Seega ei puuduta käesolev peatükk piinamiskeeldu lähemalt, vaid autor arutleb selle võimalike rikkumiste üle töö järgnevas osas, mis käsitleb piraatide üleandmist ning *non-refoulement* põhimõtet süvitsi.

3.1.1. Õiguse elule tagamine piraatide kinnipidamisel

²⁰⁹ Taani pidas siseriiklikult kohut 5 piraati üle, kes olid rünnanud Taani lipu all sõitvat laeva. – Meijersi Komitee: alaline ekspertkomitee rahvusvahelise immigratsiooni-, pagulus- ja kriminaalõiguse alal. Comment on the Agreement between the EU and Kenya on the Transfer of Persons Suspected of Piracy to Kenya. CM0904, 20.05.2009. – Arvutivõrgus: <http://www.statewatch.org/news/2009/may/eu-meijers-cttee-kenya.pdf> (30.04.2012), lk 1. Vt ka R. Geiss, A. Petrig, lk 30-31.

²¹⁰ B. Waterfield. Somali pirates jailed by Dutch court for Seychelles attack. – The Telegraph. 13.08.2011. Arvutivõrgus: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/piracy/8698359/Somali-pirates-jailed-by-Dutch-court-for-Seychelles-attack.html> (30.04.2012).

²¹¹ The Council of Europe Is a Death Penalty Free Area. Euroopa Nõukogu kodulehekül. – Arvutivõrgus: <http://www.coe.int/web/coe-portal/what-we-do/human-rights/death-penalty> (9.04.2012).

²¹² Vt lähemalt õiguse elule kohta piraatluse kontekstis käesoleva töö peatükist 2.2.1. Õiguse elule tagamine on Somaalia piraatide puhul problemaatiline eelkõige kolme aspekti puhul: jõu optimaalne kasutamine, surmanuhtluse kohaldamise võimalikkus kinni peetud piraatidele, riigivõimu esindajate valduses olevate piraatide jäljetu kadumine.

²¹³ Piinamise- ja ebainimliku kohtlemise keelu kohta vt lähemalt käesoleva töö ptk 2.2.2. Kuna Somaalia piraatide puhul võib piinamiskeelu rikkumine kõne alla tulla eelkõige nende vangistuses viibimise ajal, siis tegeleb töö lähemalt küsimusega millal ning milliste tingimustega vangistus ületab piinamise- või julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise piire.

²¹⁴ Ma ei taha väita, et sellist asja ei võiks mitte kunagi ette tulla, kuid kindlasti ei esine Euroopa riikide vanglates massilist Somaalia päritolu piraatide piinamist või muud halba kohtlemist.

Käesoleva töö teoreetilises osas on välja selgitatud, et nii globaalsed inimõiguste kaitse instrumendid, mis Somaalia piraatide puhul kohalduvad, kui ka EIÕKon sätted reguleerivad jõu kasutamist riigivõimu poolt ning panevad sellele piirangud.²¹⁵ Kuigi operatsiooni Atalanta mandaadi artikkel 2 para d annab õiguse operatsiooni käigus kasutada piraatluse välja tõrjumiseks vajalikke meetmeid, sealhulgas ka jõudu,²¹⁶ seavad käesoleva töö eelmises peatükis toodud KRÕRP ning EIÕKon sätted väga konkreetsed nõudmised operatsiooni käigus kasutatava jõu optimeerimisele, vältimaks riiveid piraatide õigusele elule. Nii võib surmava jõu kasutamine olla piraatide kinni pidamise kontekstis õiguspärane vaid juhul, kui see on toimunud inimese kaitsmisel õigusvastase vägivalla eest või vahistamise käigus ja arvestades proportsionaalsuse printsiipi. Järgnevalt vaatleb töö, milline puutumus on piraatide õigusel elule piraatluselase juhtnööre sisaldava dokumentatsiooniga, analüüsib erinevaid piraatluselaseid raporteid ja reaalseid kaasuseid ning arutleb läbivalt, milline mõju on praegusel õiguslikul olukorral ja praktilisel piraatlusvastasele võitlusele.

Rahvusvaheline Merendusorganisatsioon on seadnud üheks enda eesmärgiks merel toimuva kuritegevusega, sealhulgas piraatlusega, võitlemise ning tegeleb muuhulgas normatiivse raamistiku väljatöötamisega, mis aitaks tagada turvalist, ohutut ja efektiivset merekaubandust. Üheks väljundiks on ka regionaalsete piraatlusvastaste lepingute sõlmimine.²¹⁷ Kui lähemalt uurida Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni piraatluse alaseid väljaandeid, siis selgub aga, et juhtnöörid ja näidisdokumendid nii valitsustele kui ka laevaomanikele ei räägi eriti piraatide inimõigustest ning sellest, kuidas neid tagada nii, et see ei mõjutaks merekaubandust ning piraatlusega võitlemist negatiivselt.²¹⁸ On rõhutatud küll, et piraatluselast poliitikat jõustades tuleb järgida rahvusvahelise õiguse reegleid, kaasa arvatud inimõiguseid,²¹⁹ kuid põhiline sõnum on, et tuleb hoiduda vägivallast ning võimaluse korral piraate vältida,²²⁰ mis ei aita kaasa piraatluse probleemi likvideerimisele. Merendusorganisatsiooni juhtnöörid tsiviillaevaomanikele õpetavad passiivsete mittesurmavate vahendite nagu kõrgsurvega veevoolikud, akustilised tõrjevahendid, jms kasutamist²²¹ ning on seega piraatide õiguse elule

²¹⁵ Vt lähemalt pkt 2.2.1, mis kirjeldab õiguse elule teoreetilist käsitlust.

²¹⁶ Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP, art 2 (d).

²¹⁷ Piracy and Armed Robbery against Ships. Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni kodulehekülj. – Arvutivõrgus: http://www.imo.org/blast/mainframe.asp?topic_id=362 (30.04.2012).

²¹⁸ Vt nt Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 23.06.2009. a dokument IMO MSC.1/Circ.1334. Piracy and Armed Robbery Against Ships. Annex. Guidance to Shipowners, Companies, Ship Operators, Shipmasters and Crews on Preventing and Suppressing Acts of Piracy and Armed Robbery Against Ships. – Arvutivõrgus: http://www.marad.dot.gov/documents/MSC1_Circ1334.pdf (30.04.2012); Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 18.02.2011. a dokument IMO LEG 98/8/1; Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 18.02.2011. a dokument IMO LEG 98/8/3. Piracy: elements of national legislation pursuant to the UNCLOS, 1982. – Arvutivõrgus: http://www.un.org/depts/los/piracy/circular_letter_3180.pdf (30.04.2012).

²¹⁹ Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 18.02.2011. a dokument IMO LEG 98/8/3., lk 1.

²²⁰ Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 23.06.2009. a dokument IMO MSC.1/Circ.1334, lk 6.

²²¹ Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 23.06.2009. a dokument IMO MSC.1/Circ.1334, lk 12-13.

tagamise nõudega küll eeskujulikult kooskõlas, kuid võimaldavad ainult piraatluse probleemi ajutist leevendamist konkreetse laeva suhtes ja seega ei aita kaasa piraatluse probleemi lahendamisele.

Õigus piraat kinni pidada tekib hetkest, kui ta teolt tabatakse või kui ta on piraatlusena defineeritava teo toime pannud. MÕK art 107 alusel on riigi teenistuses oleval sõjalaeval õigus kontrollida piraatluses kahtlustatavat laeva. Praktikas ei aita see säte aga eriti kaasa piraatluse likvideerimisele, kuna vaid kahtluse alusel ei ole võimalik piraate vahistada ja kohtu ette tuua. Piraat võib öösel viia inimesi illegaalselt Jeemenisse, olles sellal inimkaubitseja, järgmisel hommikul olla jällegi kalur ning alles pärastlõunal tegeleda natuke piraatlusega.²²² Operatsiooni Atalanta juhtinud kontradmiral P. Jonesi kirjelduse kohaselt on operatsioonil osalejatel esmajoones korraldus piraatlust takistada, mitte piraate püüda. Kahtlast laeva kohates viskavad sõdurid küll piraatide varustuse üle kalda, kuid laeva kontrollimisel tuleb arvestada piraatide õigustega. Nii tuleb enne piraatide vabastamist alati kindlaks teha, kas piraatidel on ikka piisavalt süüa ning kütust kaasas, et kaldale tagasi jõuda, olemaks kindel, et piraatide õigust elule ei rikuta.²²³ Seega annab praegune õiguslik olukord piraatidele eelised. Väga raske on neid kuriteos kahtlustatavana kinni pidada, lisaks tuleb piraadilaevade läbiotsimisel ulatuslikult arvestada nende õigustega – kuni selleni, et läbiotsimise järgselt on piraadilaeva toidunappuse eest vastutav nad läbi otsinud sõjalaev.

Range lähenemine piraatide õigusele elule toob kaasa olukorra, kus praktikas on piraate väga raske takistada. Professor Eugene Kontorovich on ilmeanud praegust situatsiooni lausega, et rahvusvahelise õiguse järgi ei ole AK-4-dega kalapüüdmine kuritegu²²⁴ ning nagu eelnevalt välja toodud, tuleb piraatide kinni pidamisega ning nende suhtes jõu kasutamise oodata hetkeni, kui nad on reaalselt piraatlusena käsitletava teo toime pannud.²²⁵ See tähendab, et piraadid tuleb tabada kitsas ajavahemikus alates hetkest, kui nad parajasti kedagi ründavad, kuni laeva kaaperdamise lõppemiseni, kuna siis võib operatsioon olla juba pantvangidele ohtlik. Sõjalaevadelt eeldatakse, et isegi kõige kriitilisemates situatsioonides nad pigem peavad piraadid kinni, mitte ei tapa neid²²⁶, kuna piraatide surmamine võib lisaks keerulistele

²²² Ühendkuningriikide lordide koja EL komitee. Combating Somali Piracy: the EU's Naval Operation Atalanta. Report with Evidence. London The Stationery Office Unlimited 14.04.2010. – Arvutivõrgus: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/ldcom/103/103.pdf> (30.04.2012), lk 11.

²²³ Kontradmiral P. Jones on operatsiooni Atalanta esimene komandör. – Ühendkuningriikide lordide koja ees antud tunnistused. Minutes of Evidence taken before the select sub-committee on the EU. Examination of Witnesses. 12.02.2009. – Combating Somali Piracy: the EU's Naval Operation Atalanta. Report with Evidence. London The Stationery Office Unlimited 14.04.2010. – Arvutivõrgus: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/ldcom/103/103.pdf> (30.04.2012), lk 5.

²²⁴ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 257.

²²⁵ Ühendkuningriikide lordide koja EL komitee, lk 11.

²²⁶ Ühendkuningriikide lordide koja EL komitee, lk 14.

proportsionaalsuse küsimustega tegelevatele uurimistoimingutele kaasa tuua ka rahvusvahelise skandaali. Väga hea näide sellisest olukorrast on juhtum, kus 2008. a novembris uputas India sõjalaev piraatide emalaeva²²⁷ Aadeni lahes. Hiljem selgus, et tegu oli hoopis Tai kalurite paadiga, mis oli parajasti piraatide poolt kaaperdatud ning rünnakuga kaasnesid inimohvrid nii piraatide kui ka harilike kalurite hulgas.²²⁸ Rahvusvahelise õiguse vaatenurgast võib selline juhtum tekitada ulatuslikke probleeme. Nii mõistis EIÕKoh kaasuses *McCann, Farrell and Savage v the United Kingdom* Ühendkuningriigid süüdi ebaproportsionaalses jõu kasutamises tsiviilisikute vastu. Analoogselt India juhtumiga oli *McCanni* kaasuses tegu väära luureinfo ja läbimõtle mata otsustega, mille tulemusena EIÕKoh leidis, et Ühendkuningriigid on rikkunud EIÕKon art-st 2 tulenevaid nõudeid.²²⁹ Seetõttu on viimase aja juhtumid teinud EL riigid, mis inimõigusi ülimalt väärtustavad, piraatide reaalse ründamise suhtes aina ettevaatlikumaks.

Piraatide õiguse elule rõhutamise teeb äärmiselt keerukaks ka piraatlusega sageli kaasas käivad pantvangisituatsioonid. Kuna Somaalia piraadid on praeguseks juba teadlikud sellest, et nende püüdmisel peavad sõjalaevad hoiduma liigse kahju tekitamisest, on neil võimalik seda olukorda ära kasutada. Ühe Somaalia piraadi enda sõnul pole neil vaja karta, kuna neil on inimkilbid.²³⁰ Ka Atalantale kohaldub pantvangisituatsioonis optimaalse jõu kasutamise printsiip, mis tähendab seda, et surmavat jõudu võib kasutada ainult siis, kui eksisteerib reaalne oht elule.²³¹ Antud olukorras tähendab see, et piraati võib surmamise eesmärgil tulistada ainult siis, kui mõni vangis olev isik on reaalses ja vahetus ohus. Selline lähenemine maksimeerib ohu pantvangide suhtes ning minimiseerib piraatide suhtes, kuna snaipril jääb vaid murdosa sekundist, et tabada piraat hetkel, kui ta hakkab pantvangi tulistama. Nii sai 2009. a aprillis prantsuse sõjalaeva ning piraatide vahel toimunud tulevahetuses surma prantsuse kodanik, keda hoiti kinni piraatide poolt kaaperdatud väikesel purjepaadil, mille omanik ta algselt oli.²³²

Tutvudes erinevate raportidega, mis kirjeldavad reaalseid kokkupõrkeid operatsiooni Atalanta osalisriikide laevade ning piraatide vahel, ei ole märgata piraatide õiguse elule riivamisi.

²²⁷ Suured laevad, mis kannavad väiksemaid laevu, et nende abil vajadusel kiiresti rünnata. Emalaevad saavad liikuda kaldast kaugemale kui väikesed kaluripaadid ning seega laiendavad piraatide tegutsemisulatust. Definiitsioon toodud: NATO Parlamentaarse Assamblee raport, para 23.

²²⁸ R. Ramesh. Pirate Ship Sunk by Indian Navy was Hijacked Thai Trawler. – The Guardian. 26.11.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/26/piracy> (30.04.2012).

²²⁹ *McCann, Farrell and Savage v the United Kingdom*, para 148-150, 187-190.

²³⁰ *Sine nomine*. Somali Pirates Find Booming Business as Nations Attempt a Crackdown. – NY Daily News. 23.04.2008. – Arvutivõrgus: http://articles.nydailynews.com/2008-04-23/news/29430510_1_somali-pirates-hijacking-ships-international-patrols (30.04.2012).

²³¹ Ühendkuningriikide lordide koja EL komitee, lk 14.

²³² L.Ploch, jt, lk 11.

Näiteks juhtumi korral, kus Briti laev piraate Jeemeni rannikuni jälitas ning kaks neist hiljem tulevahetuses surmas, üritas merevägi kõigepealt piraate rahumeelsete meetoditega kinni pidada. Kui see ei õnnestunud, katsusid briti sõdurid piraadilaevani jõuda väikese rünnakupaadiga. Selle peale avasid piraadid tule ning mereväelased surmasid kaks neist enesekaitstes.²³³ Selline käitumine on kooskõlas eespool toodud rahvusvahelise õiguse normide ning põhimõtetega. Sageli piirdubki mereväe osalus ainult laevade kohale saatmisega, kuna kui piraadid mereväe saabumise ajaks ei ole laeva kaaperdanud, jätavad nad oma katsetused pooleli ning proovivad mujal uuesti.²³⁴

Kokkuvõtlikult võib öelda, et operatsiooni Atalanta liikmesriikide praktikas ei ole probleemiks piraatide õiguse elule riivamine nende kinnipidamisel ei KPÕRP kui ka EIÕKon mõttes – jõudu kasutatakse ainult inimeste kaitseks, vahistamise käigus või põgenemise vältimiseks. Operatsioonidel arvestatakse ka proportsionaalsuse printsiibiga, võib isegi öelda, et pigem jäetakse nii piraatluslaste juhtnööride väljatöötamisel kui ka käskude ja korralduste andmisel suurem puhverruum kindlustamaks, et piraatide õigusi operatsiooni käigus ei rikuta. Seega on piraatide õiguse elule tagamine nende kinnipidamisel kooskõlas eespool toodud rahvusvahelise õiguse nõuetega.²³⁵ Praegune õigusruum koos selle juurde käiva praktikaga on aga poolikuks lahenduseks, kuna enamik piraate vabastatakse peale kinnipidamist ning piraatide juhte, kes emalaevadel rünnakuid korraldavad ja koordineerivad²³⁶, ei ole üldse võimalik kinni pidada. Lisaks on tekkinud olukord, kus piraatlust takistama saadetud mereväelased peavad operatsiooni käigus tagama piraatide õiguse elule ning seetõttu muretsevad, kas piraatidel on piisavalt toitu ning kütust kaasas, kuna Somaalia elatustaseme tõttu meeleheitel olevad piraadid on piraadiretkedele asudes ise liigseid riske võtnud. Seega on küll operatsiooni Atalanta tegevus piraatide kinni pidamisel õiguspärane, kuid selle käigus toimuv piraatide õigustega arvestamine on tekitanud olukorra, kus on raske täita operatsiooni eesmärgi. Lahenduseks ei saaks kindlasti olla piraatide kohtuväline surmamine või jõu kasutamise reeglite üldine leevendamine, kuid pantvangikriisides kohalduvad reeglid oleks vaja üle vaadata eesmärgiga tagada pigem pantvangis olevate süütute meremeeste, kui piraatide ohutus. Praegune reeglistik koos praktika ja asjaosaliste tunnistustega viitab sellele, et muretsetakse liigselt piraatide õiguse elule pärast, see võib aga seada liigsesse ohtu piraatluse ohvrid.

²³³ A. Moulder, D. Pearl, A. Williams. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. 14.11.2008, para D 1.

²³⁴ Erinevate juhtumitega on võimalik tutvuda järgnevates allikates: A. Moulder, D. Pearl, A. Williams. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. 14.11.2008; A. Moulder, T. Wheeler. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. 8.04.2010.

²³⁵ Õiguse elule normatiivset tausta rahvusvahelistes allikates kirjeldab käesoleva töö alapunkt 2.2.1.

²³⁶ NATO Parlamentaarse Assamblee raport, para 79.

3.2. *Non-refoulement* printsiibi järgimine piraatide üleandmisel teistesse riikidesse

Eelmises alapeatükis välja toodud statistikast saab järeldada, et suur osa EL liikmesriikide poolt kinni peetud piraatidest saadetakse kohtupidamiseks ning sellele järgnevas vangistuseks välja mõnda Somaaliaga piirnevasse riiki.²³⁷ Isikute välja andmine peab olema kooskõlas rahvusvahelise ning Euroopa õiguse normide ja põhimõtetega, vältimaks üle antavate isikute põhiõiguste rikkumist vastuvõtvas riigis. Rahvusvahelises õiguses seab üleandmisele tingimused *non-refoulement* printsiip, mille alusel ei tohi isiku inimõigustealane olukord halveneda tema teise riiki üleandmise tõttu.²³⁸ Operatsiooni Atalanta mandaadi artikkel 12 sätestab võimaluse anda piraatluses kahtlustatav isik üle teise riiki, juhul kui piraadi kinni pidanud riik ei soovi kasutada oma õigust ise piraadi üle kohut mõista. Sellisel juhul esitab piraadile süüdistuse riik, kellele piraat üle anti. Atalanta mandaadi artikkel 12 kehtestab samuti piraatide üleandmisele reeglid, tagamaks piraatide inimõigustega arvestamine ka sihtriigis. Nii ei tohi isikut teise riiki üle anda, enne kui on kindlaks tehtud tingimused, milles isik sihtriigis viibima hakkab. Eelkõige peavad tingimused olema kooskõlas rahvusvahelise õiguse reeglitega, sealhulgas ka inimõiguste kaitse normidega. Muuhulgas ei tohi isikutele kohaldada surmanuhtlust ning neid ei tohi sihtriigis allutada piinamisele.²³⁹

Kindlustamaks eespoolnimetatud vajalike tingimuste täidetust, kinnitavad vastuvõtavad riigid harilikult diplomaatiliste tagatiste kaudu, et üle antavaid isikuid koheldakse vastavalt rahvusvahelise õiguse normidele.²⁴⁰ EIÕKoh on otsuses *Ahmad, jt v the United Kingdom* välja toonud, et diplomaatilisi kinnitusi kasutatakse standardselt isikute väljaandmise juures, kui väljaandev riik peab vajalikuks saada kinnitusi teatud inimõiguste täitmise osas sihtriigis. Rahvusvahelistes suhetes suhtutakse diplomaatistesse kinnitustesse heauskselt.²⁴¹ Erialakirjanduses on diplomaatilisi tagatise aga sageli kritiseeritud kui ebapiisavat vahendit

²³⁷ Vt käesoleva töö peatükk 3.1.

²³⁸ *Non-refoulement* printsiibi ehk üleandmiskeelu toimimist rahvusvahelises õiguses selgitab ulatuslikult käesoleva töö ptk 2.3.

²³⁹ Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP, art 12.

²⁴⁰ Vt ptk 2.3. „Diplomaatilised kinnitused“ või „diplomaatilised tagatised“ on bilateraalsed kinnitused ühelt valitsuselt teisele, mis garanteerivad, et teatud fundamentaalsed inimõiguste normid on täidetud isikute teise riiki üle andmisel. Harilikult sõlmitakse selleks kahe riigi vahel leping, milles sätestatakse, milliseid õiguseid on kohustuslik järgida ka peale üleandmist. Kuna tegu on mittesiduvate dokumentidega, on diplomaatilisi kinnitusi sageli kritiseeritud kui võimalust *non-refoulementi* printsiibist taganeda.

²⁴¹ *Ahmad, jt v the United Kingdom*, para 105.

isikute inimõiguste tagamiseks, kuna tegu ei ole õiguslikult siduvate dokumentidega²⁴² ning ka käesolevas töös varasemalt tehtud analüüs näitab, et diplomaatiliste kinnituste andmine ei taga alati isiku rahvusvahelistele inimõiguste standarditele vastavat kohtlemist.²⁴³ Seega on vajalik Somaalia piraatide üleandmist diplomaatiliste tagatiste vastu lähemalt uurida.

Käesolev alapeatükk tegelebki lähemalt küsimusega, kuidas mõjutab eespool kirjeldatud EL liikmesriikide *forum shopping* piraatide inimõiguste tagamist praktikas. Esmalt analüüsib peatükk lühidalt diplomaatiliste tagatiste tausta kohtuasjade ja rahvusvaheliste organisatsioonide raportite põhjal, eesmärgiga välja selgitada, kas diplomaatilised tagatised on piisavaks kinnituseks hoidmaks ära üle antava isiku õiguste rikkumist vastuvõtvas riigis. Seejuures analüüsib alapeatükk ka EIÕKoh viimast praktikat ning selle kohaldamise võimalikkust piraatluse kontekstis. Järgnevalt vaatleb peatükk lähemalt piraatide õiguse elule tagamist olukorras, kus piraadid antakse välja kolmandatesse riikidesse. Kolmas osa selgitab välja, kuidas on piraatide üleandmisele järgnevalt täidetud EL liikmesriikide piinamiskeeldu puudutavad kohustused. Operatsiooni Atalanta osalisriigid loovutavad praktikas piraate peamiselt Somaaliasse, Keeniasse ning Seišellidele. Kui Keenia ning Seišellidega on EL sõlminud lepingud, mida käesolev töö ka lähemalt vaatleb, siis Somaaliasse piraatide välja saatmine on tulenevalt Somaalia riigivõimu ebastabiilsest olukorrast väga vastuoluline tegu, mida praktiseerivad vaid osad operatsiooni Atalanta liikmesriigid. Käesolev töö vaatleb lühidalt ka Somaaliasse väljasaatmist, kuigi EL sellealast ametlikku lepingut Somaaliaga sõlminud ei ole.²⁴⁴

3.2.1. *Othman v the United Kingdom* ehk diplomaatiliste tagatiste piisavus *non-refoulement* printsiibi järgimisel

²⁴² Vt nt R. Geiss, A. Petrig, lk 217-218; G. Noll. Diplomatic Assurances and the Silence of Human Rights law. Melb J Int'l L 2006/7, lk 108; L. Skoglund. Diplomatic Assurances Against Torture – An Effective Strategy? Nordic J Int'l L 2008/77, lk 320-321.

²⁴³ Vt õiguse elule kohta käesoleva töö alapeatükk 2.3.1. ja piinamiskeeldu kohta alapeatükk 2.3.2.

²⁴⁴ Ma ei ole kohanud üheski allikas otsest viidet EL ja Somaalia vahelisele väljaandmise tingimusi sisaldavale lepingule. Kui vaadata operatsiooni Atalanta kodulehte ja European Union External Action kodulehte, siis on seal toodud EL-Keenia ja EL-Seišellide lepingud, kuid Somaaliaga lepingut ei ole. Ainuke operatsiooni Atalanta puudutav ametlik leping EL ja Somaalia vahel on EL-Somaalia Relvajõudude staatuse leping, mis piraatide väljaandmise temaatikat ei puuduta. Küll on üksikud EL riigid diplomaatiliste tagatiste vastu piraate üle andnud, kuid need õiguslikud dokumendid ei ole avalikud. Kõik EL-Somaalia vahelised lepingud on toodud järgneval leheküljel: Operatsiooni Atalanta õiguslikud alused. European Union External Action koduleheküljel. – Arvutivõrgus: <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations/eunavfor-somalia/legal-basis?lang=en> (30.04.2012). Vt ka nt Operatsiooni Atalanta ametlik koduleheküljel. – Arvutivõrgus: <http://www.eunavfor.eu/> (30.04.2012).

Käesoleva töö teooriat käsitlevas peatükis on välja toodud erinevate inimõiguste kaitse režiimide järelvalveinstitutsioonide seisukohad diplomaatiliste kinnituste piisavuse kohta *non-refoulement* printsiibi järgimisel. Kokkuvõtlikult võib öelda, et senine Inimõiguste komitee, Piinamisvastase komitee ning EIÕKoh praktika on olnud diplomaatiliste tagatiste osas suhteliselt sarnase suunitlusega – lisaks diplomaatilistele kinnitustele on vajalik konkreetse isikuga seonduva individuaalse situatsiooni ja vastuvõtva riigi inimõiguste alase üldise olukorraga arvestamine.²⁴⁵ Eriti piinamiskeelu juures on välja toodud, et ainult asjaolu, et vastuvõtva riigi õigussüsteemis on piinav, julm, ebainimlik ja alandav kohtlemine keelatud, ei ole piisav selleks, et olla kindel, et seal õigusrikkumisi ei toimuks.²⁴⁶

Kuna läbi aegade on EIÕKoh praktika olnud piinamiskeelu osas pigem diplomaatilisi kinnitusi tauniv,²⁴⁷ on 17. jaanuaril 2012. a välja tulnud otsus *Othman v the United Kingdom* tekitanud palju poleemikat seoses Kohtu varasema seisukoha ümbervaatamisega.²⁴⁸ Kaasuses anti terrorismis süüdi mõistetud isik Ühendkuningriikide poolt välja Jordaaniale kahepoolse lepingu sisalduvate diplomaatiliste kinnituste vastu, kuigi nii ÜRO Inimõiguste nõukogu, Inimõiguste komitee, Piinamisvastane komitee kui ka rahvusvahelised valitsusvälised organisatsioonid olid kõik oma raportites kirjeldanud piinamise ulatuslikku praktiseerimist Jordaania poolt.²⁴⁹ Kohus rõhutas otsuses, et isiku väljasaatmisel riiki, kus teda võib ähvardada piinamisoht, tuleb arvestada konkreetset juhtumit individuaalselt. Kohus rõhutas otsuses, et isiku väljasaatmisel riiki, kus teda võib ähvardada piinamisoht, tuleb arvestada konkreetset juhtumit individuaalselt. Diplomaatiliste tagatiste piisavuse hindamiseks tõi kohus välja järgnevad kriteeriumid:

- a) kas kinnituste tingimused on kohtule avalikult kättesaadavad;
- b) kas kinnitused on täpsed või üldised ja hägused;
- c) kes on diplomaatilised kinnitused andnud ja milline on tema reaalne võim tagada nende täitmine riigi poolt;
- d) kui kinnitused on antud keskvalitsuse poolt, kas regionaalsed võimukeskused alluvad neile;

²⁴⁵ Vt õiguse elule kohta käesoleva töö alapeatükk 2.3.1. ja piinamiskeelu kohta alapeatükk 2.3.2.

²⁴⁶ F. d. Londras.

²⁴⁷ Vt käesoleva töö ptk 2.3.2.

²⁴⁸ Vt nt C. McCarthy. Diplomatic Assurances, Torture and Extradition: The Case of Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom. – Eur J Int'l L Talk. 18.01.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.ejiltalk.org/diplomatic-assurances-torture-and-extradition-the-case-of-othman-abu-qatada-v-the-united-kingdom/> (30.04.2012).

²⁴⁹ *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 106-124.

- e) kas kohtlemine, mille suhtes kinnitused antakse, on vastuvõttvas riigis illegaalne;
- f) kas kinnitused on andnud EIÕKon osalisriik;
- g) üleandva ja vastuvõttva riigi omavaheliste bilateraalse suhte ajalugu, arvestades ka vastuvõttva riigi varasemat käitumist sarnaste kinnituste osas;
- h) kas kinnitustest kinnipidamist on võimalik jälgida ja monitoorida, kaasa arvatud ligipääs üleantud isikuid esindavatele isikutele;
- i) kas vastuvõttvas riigis on efektiivne piinamise eest kaitsev süsteem, kas riik teeb koostööd rahvusvaheliste monitooringut tegevate asutustega (kaasa arvatud inimõiguste kaitsega teglevad valitsustevälised organisatsioonid) ning kas riik uurib piinamissüüdistusi ja karistab piinamise läbi viinud isikuid;
- j) kas isikut on riigis varasemalt õigusvastaselt koheldud;
- k) kas diplomaatiliste kinnituste õiguspärasus on veendunud vastuvõttva riigi enda kohtusüsteem.²⁵⁰

Nende konkreetsete asjaolude kaalumise tulemusel jõudis kohus järeldusele, et antud juhul oli isiku üleandmine Jordaaniasse kooskõlas EIÕKon-ga.²⁵¹ Kohus märkis, et ulatuslik inimõiguste rikkumine vastuvõttvas riigis ei tähenda automaatselt, et selle riigi diplomaatilised kinnitused oleksid õigustühised ning et isiku üleandmine diplomaatiliselt tagatiste alusel oleks õigusvastane.²⁵² Selline lähenemine on tekitanud furoori inimõiguste kaitse organisatsioonides, kellest mitmed on seisukohal, et diplomaatilised kinnitused ei ole piisavad isiku õiguste tagamiseks sihtriigis.²⁵³ Käesoleva töö kontekstis tähendab selline paradigma muutus eelkõige, et vajalik on lisaks inimõiguste olukorrale vastuvõttvas riigis ka suuremas matus arvestada diplomaatiliste kinnituste enda sisust ning vormist tulenevate nõuetega.

Amnesty International on lähemalt analüüsinud diplomaatilisi tagatise olukorras, kus EL liikmesriigid annavad isikuid teistesse riikidesse üle ning on leidnud mitmeid juhtumeid, kus isikut on peale teise riiki üle andmist piinatud ka juhul, kui vastuvõttev riik on kinnitanud, et kindlasti ei esine üle antava isiku õigusvastast kohtlemist.²⁵⁴ Nii on Amnesty Internationali

²⁵⁰ *Othman v the United Kingdom*, para 188-189.

²⁵¹ *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 207.

²⁵² *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 188.

²⁵³ C. McCarthy.

²⁵⁴ Amnesty Internationali raport EUR 01/012/2010. Dangerous Deals: Europe's Reliance on 'Diplomatic Assurances' against Torture. Amnesty International Publications, 2010. – Arvutivõrgus: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR01/012/2010> (30.04.2012), lk 5-7.

töötajad külastanud diplomaatilisi kinnitusi sisaldavate lepingute alusel välja antud isikuid vastuvõtivate riikide vanglates ning leidnud, et isikul ei olegi sageli võimalik tema õiguste rikkumisest kedagi teavitada. Ka on piinamisest teavitamine isikule endale ohtlik, kuna ta jääb ju edasi tema õigusi rikkunud isikute meelevalda. Üldiselt tunnistavad riigid piinamisjuhtumeid väga harva, kuna tegu on ühe põhilise ja olulisima inimõiguse rikkumisega ning pigem üritatakse esile tulnud juhtumeid varjata ning eitada.²⁵⁵ Ka rahvusvaheline organisatsioon Human Rights Watch nõustub Amnesty Internationali seisukohaga, et ainult diplomaatilistele kinnitustele tuginedes ei ole piisav tagamaks seda, et üle antavate isikute õigusi reaalselt ei rikutaks. Kui riigis esineb ulatuslikke inimõiguste rikkumisi, siis ei päästa üle antavat isikut ka riikidevahelised lepingud ja kinnitused.²⁵⁶ Lisaks ei tunnista mitmed EL liikmesriigid diplomaatilisi tagatise, kui need annab riik, kus inimõiguste rikkumine on pigem reegel kui erand.²⁵⁷ Oma varasemas otsuses *Saadi v Italy* on ka EIÕKoh ise välja toonud, et isegi Rahvusvahelise Punase Risti Komitee vaatluskäigud vanglatesse ei välista piinamise riski.²⁵⁸

Seega paistab EIÕKoh otsus *Othman v the United Kingdom* diplomaatiliste tagatiste kohta küll uuenduslik ja ehk isegi vastuoluline, kuid tuleb arvesse võtta, et see seab isikute üleandmise praktika analüüsimisele uued, täpsemad tingimused. Kuna Somaalia piraatide üleandmisega kaasnevad ka diplomaatilisi tagatise sisaldavad lepingud, siis järgnev alapeatükk analüüsibki käesoleva töö teooria peatükist tulenevatele nõudmistele ning siinkohal toodud diplomaatiliste tagatiste tingimustele tuginedes piraatide üleandmise vastavust rahvusvahelise õiguse seatud standarditele. Selleks arvestab töö bilateraalses lepingutes toodud sätteid, konkreetseid piraate puudutavaid juhtumeid ning üldist inimõiguste alast olukorda riigis.

3.2.2. Õiguse elule tagatus piraatide väljaandmisel

Uurides raporteid inimõiguste olukorra kohta 2010. aastal nii Somaalias, Keenias kui ka Seišellidel, tuleb nentida, et ühtegi nendest riikidest ei saa pidada inimeste põhiõiguste kaitse

²⁵⁵ Amnesty Internationali raport EUR 01/012/2010, lk 12.

²⁵⁶ Human Rights Watch. Not the Way Forward. The UK's Dangerous Reliance on Diplomatic Assurances. 22.11.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.hrw.org/print/reports/2008/10/22/not-way-forward> (30.04.2012).

²⁵⁷ Prantsusmaa, Saksamaa, Holland, jt ei tunnista diplomaatilisi tagatise mh järgnevate riikide puhul: Venemaa, Alžeeria, Tuneesia ja Türgi. – Amnesty Internationali raport EUR 01/012/2010, lk 6.

²⁵⁸ *Saadi v Italy*, para 143.

osas just musterlapseks.²⁵⁹ Arvestades teadmisega, et üldiselt ei ühti Euroopa kultuuriruumi ning Aafrika taustaga riikide arusaamad inimõigustest ja sellest, kuidas isikuid riigivõimu esindajate poolt kohelda tuleb, on Euroopa Komisjon koos ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase bürooga algatanud programmi kolmandates riikides piraatide üle kohtumõistmise ning nende sellega seonduva kohtlemise toetuseks. Programmi sisuks on aidata riikidel, kuhu piraadid välja saadetakse, saavutada piraatide kohtlemisel tase, mis vastaks EL nõudmistele. Seega toetab programm operatsiooni Atalanta eesmärkide saavutamist.²⁶⁰ Võib öelda, et programmi algatamisega on EL liikmesriigid ka ise tunnistanud, et piraatide üle andmisel esineb probleeme nende inimõiguste tagamisega ning seda olukorda üritatakse parandada vastuvõtvatesse riikidesse rahalise toetuse suunamisega.²⁶¹ Ühe positiivse suunisenä piraatide õiguse elule tagamiseks saab välja tuua plaani luua andmebaas, kuhu sisestatakse kõigi piraatide andmed koos sihtriikidega, kuhu nad on loovutatud. Selline andmebaas aitaks tõsta riikide vastutuse taset – riik peab vastutama talle üle antud piraadi seisukorra eest ning piraadid ei saaks vangistuses lihtsalt kaduma minna,²⁶² mis aitaks kaasa piraatide õiguse elule tagamisele.

Õiguse elule kaitse tagamisel isikute üleandmise korral tuleb silmas pidada, et nii KPÕRP art 6 kui ka EIÕKon art 2 alusel välja kujunenud praktikaga on kooskõlas isiku välja andmine surmanuhtlust kohaldavasse riiki juhul, kui vastuvõttev riik annab diplomaatilised kinnitused selle muuks karistuseks ümbermuutmise kohta. Kaasuses *Ahmad, jt v the United Kingdom* on EIÕK aga lisaks välja toonud mitmed kriteeriumid, millest diplomaatiliste kinnituste hindamisel lähtuda – olulised on kinnitusi andva isiku positsioon ja tegelik võim riigis, riigi üldine inimõigustealane olukord ja varasemate rikkumiste arvestamine.²⁶³ Järgnevalt vaatleb töö piraatide õiguse elule tagamist nende väljasaatmisel riikide kaupa, kasutatades riikide olukorra hindamiseks EIÕKohtu eeskujul ÜRO erinevate instantside ja USA

²⁵⁹ Vt nt USA Riigidepartemangu 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012), lk 2; USA Riigidepartemang. 2010. a raport Keenia inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012), lk 1-2; USA Riigidepartemang. 2010. a raport Seišellide inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012), lk 1. Kõigi raportite alguses on toodud kokkuvõtlikult, mis tüüpi inimõiguste rikkumisi ja mis hulgal vastavas riigis esineb. Vt ka Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal; ÜRO Inimõiguste Nõukogu eriesindaja raport. A/HRC/11/2/Add.6. Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development. Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Kenya. A/HRC/11/2/Add.6, 26.05.2009. – Arvutivõrgus: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a3f56432.html> (1.05.2012), lk 29-30.

²⁶⁰ Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm. EU Support to the Trial and Related Treatment of Piracy Suspects. UNODC, EC, 2009. – Arvutivõrgus: <http://www.asil.org/files/AnnexE-ECAssistance.pdf> (30.04.2012), lk 1.

²⁶¹ Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 5.

²⁶² Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 14.

²⁶³ *Ahmad, jt v the United Kingdom*, para 105-108, 119.

Riigidepartemangu raporteid ja Amnesty Internationali ning muude valitsusväliste organisatsioonide hinnanguid.²⁶⁴

Somaalia riiki valitseb ametlikult Somaalia Ajutine Föderaalvalitsus, kuid Somaalia territoorium on killustatud ning Ajutine Föderaalvalitsus omab kontrolli ainult ühe osa üle. Ülejäänud territoorium jaguneb Somalilandiks ja Puntlandiks, mida kumbagi kontrollivad vahelduva eduga autonoomsed jõud.²⁶⁵ Riigi keskvalitsus ei ole suutnud ennast läbivalt kehtestada ning informaalsetel struktuuridel on riigis ebaproportsionaalselt palju võimu.²⁶⁶ Puntlandi peetakse piraatluse epitsentriks²⁶⁷ ning on suudetud tuvastada olukordi, kus isegi osad Puntlandi ministrid on piraatlusega seotud.²⁶⁸ Sellises olukorras on mitmed riigid seadnud kahtluse alla võimaluse piraate Somaalia territooriumile tagasi saata.²⁶⁹

USA ametlik inimõiguste alane raport Somaalia territooriumi kohta kirjeldab, et 2009. aastal tuvastati mitmeid meelevaldseid või kohtuväliseid tapmisi riigivõimu esindajate poolt²⁷⁰ ning tapmisi toime pannud sõjaväelaste või riigiametnike suhtes uurimisi ei alustatud.²⁷¹ Ka on raportis välja toodud, et alaealiste kohtuväline surmamine oli veel enne 2009. a ulatuslikult levinud.²⁷² Arvestades seda, et paljud piraadid on alaealised²⁷³ ja seega ei ole neile rahvusvaheliste normide alusel võimalik kohaldada surmanuhtlust, tekitab nende väljasaatmine riiki, kus riigivõimu esindajad lapsi kohtuväliselt surmavad, ulatusliku õigusliku probleemi. Ka ÜRO ametliku esindaja koostatud raport taunib meelevaldseid ja kohtuväliseid hukkamisi Somaalias.²⁷⁴ Riigivõimu esindajate poolt toime pandud kohtuvälised surmamised võivad olla rahvusvahelise õiguse alusel õigustatud ainult teatud kindlaks määratud juhtudel. Nii on KPÕRP art 6 ning EIÕKon art 2 p 2 kohaselt elu võtmine õigustatud kolmel juhul – enda või teiste kaitseks, arreteerimise käigus või põgenemise vältimiseks.²⁷⁵ Meelevaldsed tapmised sõjaväelaste ja riigiametnike poolt, mille toimumise asjaolusid lähemalt ei uurita, ei ole seega kindlasti kooskõlas KPÕRP ja EIÕKon normidega. Seega rikub piraatide Somaalia territooriumile välja andmine nende õigust elule, kuna nii

²⁶⁴ EIÕKohus on öelnud, et arvestades nende raportite koostajate ja hinnangute andjate autoriteeti ja reputatsiooni, tõsidust, millega uuringud on läbi viidud /.../ kohus ei kahtle nende usaldusväärsuses. – *Saadi v Italy*, para 143; *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 106-124.

²⁶⁵ NATO Parlamentaarse Assamblee raport, para 11.

²⁶⁶ Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal, lk 20.

²⁶⁷ Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal, lk 14.

²⁶⁸ Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal, lk 17.

²⁶⁹ D. Chang, lk 280.

²⁷⁰ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta, lk 3.

²⁷¹ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta, lk 6.

²⁷² USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta, lk 3.

²⁷³ L.Ploch, jt, lk 35.

²⁷⁴ Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal, lk 10.

²⁷⁵ Vt lähemalt käesoleva töö ptk 2.2.1.

Somaalias, Somalialandis, kui ka Puntlandis on neil suur tõenäosus sattuda meelevaldse surmamise ohvriks.

Alternatiivina võib isiku välja andmine surmanuhtlust kohaldavasse riiki olla kooskõlas KPÕRP ja EIÕK normidega juhul, kui vastuvõttev riik kinnitab, et üle antavatele isikutele surmanuhtlust ei kohaldata. Selle juures on vajalik konkreetse olukorra kaalumise, arvestades inimõiguste alase situatsiooniga vastuvõtvas riigis.²⁷⁶ Kuna EL ja Somaalia vahel piraatide üleandmise kohta diplomaatilisi kinnitusi sisaldavat lepingut sõlmitud ei ole,²⁷⁷ siis ei ole Atalanta raames võimalik piraate Somaaliale üle anda, ilma et oleks rikutud nende õigust elule. Nii Prantsusmaa, kui ka Taani on samas piraate diplomaatiliste kinnituste tagatisel piraate Somaaliale üle andnud, kuid nende tagatiste täpse sisu kohta ei ole võimalik avalikke materjale leida,²⁷⁸ seega ei ole selliste üleandmise õiguspärasust võimalik siinkohal lähemalt analüüsida. Enamik EL riike aga Somaaliasse piraate välja ei anna, tuginedes just sarnaselt ülaltoodud analüüsile Somaalia kaheldavale inimõigustealasele olukorrale.²⁷⁹

Kui analüüsides piraatide õiguse elule tagamist nende Somaaliasse üle andmisel oli vajalik tugineda põhiliselt inimõiguste alastele raportitele ning diplomaatilisi kinnitusi üleandmise kohta ei olnud võimalik leida, siis Keeniaga on EL sõlminud piraatide üleandmislepingu, mille kohta käiv kirjavahetus on vabalt kätte saadav. Leping sisaldab ka Keenia poolt antud diplomaatilisi kinnitusi. Leping sõlmiti 6. märtsil 2009. a ning see võimaldab operatsiooni Atalanta käigus kinni peetud piraatluses kahtlustatavaid isikuid Keeniale üle anda. 2009. aasta maikuuks oli Atalanta tegevuse käigus kinni peetud piraatidest 60 vangis Keenias.²⁸⁰ Lepinguga kaasneva kirjavahetuse lisast selgub, et Keenia on andnud lubaduse mitte kohaldada ühelegi üleantavale isikule surmanuhtlust ja võtab ette vajalikud sammud tagamaks, et kõik piraatidele määratavad surmanuhtlused muudetakse ümber vangistuseks.²⁸¹ Ka on Keenia lubanud pidada üle antavate piraatide kohta nimekirja, mis sisaldab muuhulgas andmeid nende seisukorra kohta,²⁸² vältimaks olukorda, kus piraadid kaovad jäljetult. Seega

²⁷⁶ Vt käesoleva töö peatükk 2.3.1.

²⁷⁷ Vt lähemalt käesoleva töö joonealust märkust nr 244.

²⁷⁸ E. Kontorovich. International Legal Responses to Piracy off the Coast of Somalia; A. Moulder, D. Pearl, A. Williams. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. 14.11.2008, para D 6.

²⁷⁹ E. Kontorovich. Introductory Note to Exchange of Letters between the European Union and the Government of Kenya on the Conditions and Modalities for the Transfer of Persons Suspected of Having Committed Acts of Piracy. I L M 2009/48, lk 747.

²⁸⁰ Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 2-3.

²⁸¹ EL ja Keenia vahelise 6.03.2009 a kirjavahetuse lisa. Exchange of Letters between European Union and the Government of Kenya on the conditions and modalities for the transfer of persons suspected of having committed acts of piracy and detained by the European Union-led naval force (EUNAVFOR), and seized property in the possession of EUNAVFOR, from EUNAVFOR to Kenya and for their treatment after such transfer. EL T L 79/49, 25.03.2009, art 4.

²⁸² EL ja Keenia vahelise 6.03.2009 a kirjavahetuse lisa, art 5.

on Keenia paberil teinud kõik tagamaks, et piraatide õigust elule nende üleandmisel ei rikutaks. Kaasuses *Ahmad, jt v the United Kingdom* on EIÕK aga lisaks välja toonud mitmed kriteeriumid, millest õiguse elule hindamisel diplomaatilisi kinnitusi vaadeldes lähtuda – olulised on kinnitusi andvate isikute positsioon ja tegelik võim riigis, riigi üldine inimõigustealane olukord ja varasemate rikkumiste arvestamine.²⁸³

Kuigi Keenia on *de jure* kuulutanud surmanuhtlusele moratooriumi juba aastal 1987, siis *de facto* viiakse seal surmanuhtlust regulaarselt ellu viisil, mis ei ole kooskõlas KPÕRP ja EIÕKon-st tulenevate ettekirjutustega.²⁸⁴ Nii ei vasta Keenias kohtuprotsess sageli ausa kohtupidamise nõuetele, teatud kuritegude eest kohaldatakse surmanuhtlust automaatselt ilma individuaalseid asjaolusid kaalumata ning ka kuritegude nimekiri, mille eest surmanuhtlus määratakse, ei ole kooskõlas rahvusvahelise õiguse teooria nõuetega. Kui KPÕRP näeb ette, et surmanuhtlusega võib karistada ainult kõige rängemaid kuritegusid, mille hulka rööv saab kuuluda ainult erandjuhtudel, siis Keenia õigusruumis on surmanuhtlusega karistatav igasugune rööv.²⁸⁵ Keenia kinnitab küll, et surmanuhtlusega seotud sätteid piraatidele ei kohaldata, kuid Keenia õigussüsteemi usaldamise võimalikkuse üle paneb sügavamalt järele mõtlema ÜRO eriesindaja raport, mis räägib üksikasjalikult sealsetest kriminaalsüsteemi vigadest. Raporti kirjelduse kohaselt on Keenias riigivõimu esindajate poolsed meelevaldsed ja kohtuvälised tapmised väga levinud. Esineb nii oportunistlikke ja hooletusest toimepandud tapmisi, kui ka isiklikel põhjustel toime pandud ja hoolega ette planeeritud surmamisi ning selliseid surmasid ei dokumenteerita. Ka on levinud vahi all olevate inimeste kadumine.²⁸⁶ Keenia politsei- ja ametnikesüsteem samas eitab ebaseaduslikke tapmisi ning harilikult ei uurita süüdistusi ka lähemalt.²⁸⁷ Seega võib öelda, et kuigi võrreldes Keeniat ümbritseva regiooni ülejäänud riikide õigussüsteemidega, on Keenia kriminaalsüsteem kõrgelt arenenud, ei ole see piisav, vastamaks rahvusvahelistele inimõiguste standardile.²⁸⁸

Vaadeldes reaalselt olukorda Keeniasse üle antud piraatide õiguse elule tagamisel, tuleb nentida, et selleks, et Keeniasse üle antud piraatide õigusi ei rikutaks, oleks vajalik neile luua alternatiivne kriminaalõigussüsteem või vähemalt väga suured erisused teistest kinnipeetavatest. Kuigi Keenia kinnitab, et surmanuhtlust ei kohaldata EL liikmesriikide poolt loovutatud piraatidele, on ka kohtuväline tapmine riigivõimu esindajate poolt Keenias pigem

²⁸³ *Ahmad, jt v the United Kingdom*, para 119 ja 105-108.

²⁸⁴ Vt käesoleva töö ptk 2.2.1.1. ja 2.2.1.2.

²⁸⁵ ÜRO Inimõiguste Nõukogu eriesindaja raport. A/HRC/11/2/Add.6, lk 29-30.

²⁸⁶ ÜRO Inimõiguste Nõukogu eriesindaja raport. A/HRC/11/2/Add.6, lk 6-7, 10.

²⁸⁷ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Keenia inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012), lk 2.

²⁸⁸ E. Kontorovich. Introductory Note to Exchange of Letters between the European Union and the Government of Kenya, lk 748.

harilik kui ülimalt erandlik nähtus, mis seab samuti piraatide elu ohtu. ÜRO Inimõiguste komitee on jõudnud küll järeldusele, et diplomaatilised tagatised on piisavad, vältimaks isiku õiguse elule riiveid, kuid EIÕKoh praktikas on isiku üle andmise korral tema õiguse elule tagamiseks igakordselt vajalik ka vastava isikuga seotud asjaolude individuaalne kaalumine ja võrdlemine reaalse olukorraga riigis. Lähtudes eespool kirjeldatud olukorrast Keenias, ei ole EL liikmesriikide jaoks õiguspärane piraatide Keeniasse välja saatmine ainult ühekordsete diplomaatiliste kinnituste põhjal, millega ei kaasne konkreetsete kaasuste analüüsi ega Keenia kriminaalsüsteemi vigade ja omapäradega arvestamist. EIÕKoh poolt kaasuses *Ahmad, jt v the United Kingdom* seatud kriteeriumitest on ainsana täidetud diplomaatiliste kinnituste kõrgetasemelisus, kuid ainult sellest ei piisa, et olla kindel *non-refoulementi* printsiibi tagatuses.

Võrreldes Keenia ja EL vahelisi piraatide üleandmise juurde käivaid tingimusi, on Seišellide poolt antud diplomaatilised kinnitused pigem napolisõnalised. EL on esitanud nõudmised, mille kohaselt ei tohi piraatide Seišellidele üle andmisega nende rahvusvahelistest jm allikatest tulenevad õigused mingil põhjusel väheneda. Õigust elule otseselt mainitud ei ole, kuid kaudselt riivab temaatikat säte, mille kohaselt tehakse üle antavate piraatide kohta nimekiri.²⁸⁹ See peaks vältima piraatide kaduma minekut riigivõimu omavoli tõttu. Uurides Seišellide kohta käivaid inimõigustealaseid raporteid, selgub, et Seišellidel ei esine probleeme ei riigivõimu esindajate poolse meelevaldse elu võtmisega, ega ka inimeste kadumisega peale nende kinni pidamist või vangistuse ajal.²⁹⁰ Ka ei ole erialakirjanduses Seišelle probleemse riigina välja toodud – pigem on see roll Keenial. Seega võib pidada EL-le antud diplomaatilisi kinnitusi piisavaks piraatide õiguse elule tagamisel ja piraatide üleandmine Seišellidele ei riku EL liikmesriikide kohustusi KPÕRP art 6 ja EIÕKon art 2 mõttes.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et piraatide õiguse elule tagamise valguses on problemaatiline nii piraatide loovutamine Somaaliasse kui ka Keeniasse. Arvestades õiguse elule olukorda Somaalia territooriumil, ei saa pidada õiguspäraseks sinna piraatide loovutamist EL liikmesriikide poolt. Ka ei eksisteeri veel EL ja Somaalia vahel diplomaatilisi tagatise sisaldavaid lepinguid, mis teatud juhtudel võiksid kindlustada selle, et piraatide õigusi ei

²⁸⁹ EL deklaratsioon 2.12.2009. Declaration by the EU on the Occasion of the Signature of the Exchange of Letters between the EU and the Republic of Seychelles on the Conditions and Modalities for the Transfer of Suspected Pirates and Armed Robbers from EUNAVFOR to the Republic of Seychelles and for their Treatment after such Transfer. ELT L 315/43, 2.12.2009, para 1 ja 2.

²⁹⁰ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Seišellide inimõiguste olukorra kohta, lk 1. Vt ka ÜRO inimõiguste nõukogu töögrupi raport. A/HRC/WG.6/11/SYC/1. Working Group on the Universal Periodic Review. National Report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1. Seychelles. UN GA Doc A/HRC/WG.6/11/SYC/1, 2.03.2011. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/115/02/PDF/G1111502.pdf?OpenElement> (16.04.2012), lk 15, 17.

rikuta. Kuid ka diplomaatilised tagatised ei ole õiguse elule tagamisel piisavaks kinnituseks, kui need on antud riikide poolt, mis ulatuslikult inimõiguseid rikuvad, ei arvesta reaalselt olukorda riigis ning ei ole antud piisavalt kõrgetasemelise sidususega. Keenia on küll kõrgetasemelises lepingus EL-ga kinnitanud, et Somaalia piraatidele ei kohaldata surmanuhtlust, Keenia kriminaalsüsteemis on aga kohtuvälised meelevaldsed elu võtmised riigivõimu esindajate poolt sagedased ning ulatuslikud. Keeniasse saaks piraate õiguspäraselt üle anda seega vaid juhul, kui teostatakse piisavalt taustauuringuid piraatide tegeliku edasise saatuse kohta. Vajalik oleks ka Keenia kriminaalmenetlusega tegeleva süsteemi ulatuslik uuendamine vähemalt piraatide tarbeks, et olla kindel, et viimased ei satu Keenias levinud riigivõimuesindajate meelevaldsete surmamiste ohvriks. Praegusel kujul ei garanteeri diplomaatilised tagatised piraatide ohutust Keenias õiguse elule mõttes. Piraatide Seišellidele loovutamises õiguse elule vaatenurgast käesolev töö rahvusvahelise õiguse normide rikkumisi ei tuvastanud.

3.2.3. Piinamiskeelu tagatus piraatide väljaandmisel

Piinamiskeelu puhul vaatleb käesolev töö samuti EL liikmesriikide poolt piraatide üleandmist kolme riiki – Somaaliasse, Keeniasse ja Seišellidele ning sellise tegutsemise õiguspärasust. Piinamiskeelu alla võivad teatud juhtudel kvalifitseeruda ka vangistustingimused, mis rahvusvahelises õiguses peavad olema vastavuses KPÕRP artiklite 7 ja 10 ning EIÕKon artikli 3 tõlgendustega.²⁹¹ Lisaks sõnastab PVK art 3 olulise rahvusvahelise õiguse põhimõtte (mis kehtib ka KPRÕP ja EIÕKon puhul), nimelt et riik rikub absoluutset piinamise keeldu ka siis, kui tema võimuesindajad annavad isiku välja riiki, mille kohta on põhjendatud alus arvata, et seal võib isik olla piinamisohus.²⁹² Kokkuvõtlikult võib kõigi kolme konventsiooni kohta öelda, et kui vastuvõtvas riigis toimuvad massilised inimõiguste rikkumised, tekib sellel riigil kohustus tõendada, et isiku õiguseid üleandmise järgselt ei rikuta. Seetõttu vaatleb käesolev alapeatükk lisaks konkreetset piraatidega seonduvale ka üldist inimõiguste alast olukorda riigis ning analüüsib seda vastuvõtva riigi poolt piraatide üleandmise kohta antud diplomaatiliste kinnituste valguses, kui need on avalikult kättesaadavad. Peatükk analüüsib Keenia ja Seišellide poolt antud diplomaatiliste tagatiste piisavust piinamiskeelu tagamisel,

²⁹¹ Vt selle kohta lähemalt käesoleva töö pkt 2.2.2.

²⁹² Käesoleva töö pkt 2.3.2. räägib lähemalt *non-refoulement*ist ja piinamiskeelust.

arvestades KPÕRP ja EIÕKon alusel kujunenud praktikat, eelkõige EIÕKoh kõige uuemat lahendit *Othman v the United Kingdom*.²⁹³

Nagu eelnev alapeatükk välja tõi, praktiseerivad mõned operatsiooni Atalanta liikmesriigid piraatide loovutamist Somaalia territooriumile, hoolimata ulatuslikust kriitikast Somaalia inimõiguste olukorra aadressil. Piraatlus on Somaalia õigussüsteemis kuritegu, mida karistatakse *sharia* alusel rangelt.²⁹⁴ Somaalia Ajutise Föderaalvalitsuse kehtestatud õigusruumis on piinamine keelatud. Puntlandis on piinamine samuti keelatud, välja arvatud juhul, kui lääneriigis piinamisena nähtava karistuse on kehtestanud islami *šaria* kohtud islami õiguse alusel.²⁹⁵ Islami kultuuriruumis on vargus karistatav käe maha raiumisega. Lääne kultuuriruumis mõistetakse seda amputatsioonina ning selline teguviis on rahvusvahelise õiguse alusel absoluutselt lubamatu.²⁹⁶ Seega ei ole aktsepteeritav piraatide välja andmine Puntlandi põhjusel, et Puntlandi õigussüsteemis on hetkel piinamine legaliseeritud.

2010. aastal ei raporteeritud ühtegi riigivõimu esindajate poolt läbi viidud piinamise juhtumit Somaalias ega Somalilandis, kuid piinamist praktiseerivad mitmed riigivõimu välised grupeeringud, kelle takistamiseks valitsuse esindajad midagi ette ei võta.²⁹⁷ Piinamisvastane komitee ei ole aktsepteerinud isikute väljasaatmist nurjunud riikidesse ning veel mõned aastad tagasi ei olnud seega võimalik isikuid ka Somaaliasse välja saata.²⁹⁸ Hetkel on komitee Somaalia Ajutist Föderaalvalitsust pidanud aga piisavaks riigivõimu esindajaks ning riigivõimu välised ohud islamigrupeeringutelt ei tule seega Somaalia puhul enam arvesse.²⁹⁹ Seega ei saa piraate välja anda Puntlandi piinamise legaliseerituse tõttu, kuid Somaalia ülejäänud territooriumi puhul ei tule riigivõimu välistelt grupeeringutelt tulenevad ohud arvesse.

Vangistustingimused on julmad ning eluohtlikud kõigis Somaalia regiooni autonoomsetes osades. Vanglad on ülerahvastatud ja viletsate sanitaartingimustega; isikutel ei ole ligipääsu arstiabile ning piisavalt toitu ega vett.³⁰⁰ Ka ei hoita Somaalias alaealisi täisealistest vangidest eraldi ning ülerahvastatuse tõttu kasutatakse rahutuste mahasurumisel ulatuslikult isikute jalaraudades hoidmist.³⁰¹ Somalilandi ja Puntlandi vanglasüsteemis on probleemsed teemad

²⁹³ Käesoleva töö ptk 3.2.1. räägib lähemalt diplomaatilistest tagatistest ja EIÕKoh praktikast

²⁹⁴ ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30, lk 15.

²⁹⁵ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta, lk 7.

²⁹⁶ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 170. Vt lähemalt käesoleva töö ptk 2.2.2.

²⁹⁷ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012), lk 7.

²⁹⁸ S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost) 2000, lk 144-146.

²⁹⁹ R. Geiss, A. Petrig, lk 212.

³⁰⁰ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta, lk 8-9.

³⁰¹ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta, lk 8.

alaealiste vangide õigusvastane kohtlemine, puudulik arstiabi osutamine, ebapiisav sanitaarolukord ning valvurite väljaõppe puudumine.³⁰² Sellised tingimused rikuvad isikute käesoleva töö teoreetilises osas kirjeldatud õigusi nii üleilmsete kui ka Euroopa kultuuriruumi normide mõttes. Ka ÜRO erisaadik Somaalias on oma raportis välja toonud, et Somalilandi ja Puntlandi vanglad ei ole tingimustelt vastuvõetavad ning vajalik on uute kinnipidamisasutuste ehitamine.³⁰³ Kuigi PVK keelustab isikute üleandmise vaid juhul, kui sihtriigis võib isikut oodata piinamine, mitte julm, ebainimlik või alandav kohtlemine, on Somaalia vangistustingimused niivõrd karmid, et PVK praktika alusel kvalifitseerub isikute seal vangistuses hoidmine piinamise alla.³⁰⁴ Sellest järeldub, et EL liikmesriigid rikuvad piraate Somaaliasse üle andes oma inimõiguste alaseid kohustusi nii KRÕRP art 7 ja 10, PVK art 3, kui ka EIÕKon art 3 mõttes.

Keenia ning Euroopa Komisjoni vahelise kirjavahetuse lisa toob ära tingimused, mille täitmine Keenia poolt on vajalik selleks, et sinna oleks võimalik piraate õiguspäraselt üle anda. Mõlemad riigid kinnitavad, et nad kohtlevad isikuid enne ja pärast üleandmist inimväärikalt ja kooskõlas rahvusvaheliste inimõiguste alaste normidega. Kirjavahetuse lisa art 3 (a) sätestab piinamise-, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise keelu. Keenia on lubanud üle antavatele isikutele tagada majutuse, piisava toitlustamise, ligipääsu arstiabile ning lubanud ka arvestada nende religioosseid vajadusi ning omapärasid.³⁰⁵ Seega on Keenia andnud diplomaatilised tagatised kinnitamaks, et piraatide inimõigusi ei rikuta piinamise-, julma-, ebainimliku ja alandava kohtlemise mõttes. Arvestades kaasuses *Othman v the United Kingdom* välja toodud tingimusi, on diplomaatilisi kinnitusi vajalik vaadelda igal konkreetsel juhul individuaalselt ja analüüsida nende juures mitmeid faktoreid, kaasa arvatud olukord vastuvõtvas riigis, riigi koostöövalmidus piinamisjuhtumite uurimisel ja võimalus jälgida ning monitoorida üle antud isiku olukorda.³⁰⁶ Meijersi Komitee, mis on immigratsiooni-, põgenike- ja kriminaalasjade ekspertidest koosnev alaline rahvusvaheline komitee, on seisukohal, et antud diplomaatilised tagatised ei ole piisavad piraatide õiguste rikkumiste vältimiseks, arvestades ulatuslikke inimõiguste rikkumisi Keenias.³⁰⁷ Järgnevalt analüüsib töö lähemalt

³⁰² ÜRO narko- ja kuritegevuse vastane büroo. Counter Piracy Programme. United Nations Office on Drugs and Crime, 2009. – Arvutivõrgus:

http://www.unodc.org/documents/easternafrika/piracy/UNODC_Counter_Piracy_Programme.pdf (1.05.2012), lk 9.

³⁰³ ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30, lk 4.

³⁰⁴ Nii on ÜRO piinamisvastane komitee PVK printsiipide rikkumisena välja toonud näiteks ventilatsiooni puudumise, ülerahvastatuse, viletsad sanitaartingimused, isoleerimise, *inncomunicado* hoidmise, pideva ühest vanglast teise transportimise ja süüdistatavate ja süüdimõistetute koos hoidmise. Vt lähemalt käesoleva töö ptk 2.2.2.

³⁰⁵ EL ja Keenia vahelise 6.03.2009 a kirjavahetuse lisa, art 2 ja 3.

³⁰⁶ Käesoleva töö ptk 3.2.1.

³⁰⁷ Meijersi Komitee, lk 2.

toodud diplomaatilisi kinnitusi ja võrdleb neid reaalse olukorraga Keenias, et kindlaks teha, kas toodud diplomaatilised kinnitused on piisavad, tagamaks EL piinamiskeelu alaste kohustuste täidetust.

Nii KPÕRP art 7 ja 10, kui ka EIÕKon art 3 alusel võivad ebainimlikud vangistustingimused rikkuda piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise ja karistamise keeldu. Keenia vanglad on üldiselt ülerahvastatud ning seda on riik ka ise tunnistanud, öeldes, et piraate antakse üle nii palju, et Keenia kohtu- ja vanglasüsteem ei suuda neid vastu võtta.³⁰⁸ Liigse arvu piraatide suunamine Keeniasse on toonud kaasa olukorra, kus kohtuistungid on kiired ja informaaled, markantseim on erialakirjanduses välja toodud juhtum, kus kohtunik väitis, et kohtualust piraati ei ole kindlasti piinatud – ta ju ei veritse kusagilt.³⁰⁹ Ka inimõiguste kaitsega tegelevad organisatsioonid on piraatide seisukorra pärast muret väljendanud – meediasse on lekkinud juhtum, kus vangla ületas oma ametliku inimeste mahutavuse 143% võrra ning valvurid pidid regulaarselt kasutama piinamist, et kinni peetavaid vaos hoida.³¹⁰ Vanglatingimusi Keenias peetakse eluohtlikuks ning piinamine, alandav kohtlemine, viletsad sanitaaringimused ja ülerahvastatus on vägagi levinud. Toitlustus ja vee jagamine ei ole sageli piisavad, arstiabi ei võimaldata ja ventilatsioon puudub. Ka ei ole eraldatud alaealisi vange täisealistest.³¹¹ Valitsusväliste organisatsioonide meelepaha on tekitanud situatsioon, kus kinnipidamise käigus viga saanud piraadid viibisid pikaajaliselt Keenias vanglas ilma igasuguste ravivõimalusteta.³¹² Sellised tingimused ei vasta rahvusvahelistele standarditele ning EL liikmesriigid halvendavad piraate sellistesse Keenia vanglatesse suunates nende inimõigustealast olukorda.

Käesolevas töös eespool arutatud kaasuses *Othman v the United Kingdom* tunnistas EIÕKoh õiguspäraseks isiku üleandmise riiki, mis praktiseerib piinamist ulatuslikult ja massiliselt. Võrreldes kaasuse *Othman v the United Kingdom* faktilisi asjaolusid reaalse olukorraga piraatide väljasaatmisel Keeniasse, leian, et analoogiat ei ole Somaalia piraatide puhul võimalik kohaldada. EIÕKoh on oma otsuses välja toonud, et kuigi üldine inimõiguste alane halb olukord riigis ei ole piisav selleks, et absoluutselt keelduda isiku välja andmisest, ei ole ka diplomaatilised kinnitused üksinda piisavad tagamaks *non-refoulementi* printsiibi järgimist. Otsuses *Othman v the United Kingdom* toodud tingimused ei ole absoluutsed, vaid ainult

³⁰⁸ Lääne-Euroopa Ühenduse Kaitsekomitee raport A/2037, lk 14.

³⁰⁹ E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea, lk 268.

³¹⁰ *Sine nomine*. Paris-based Group Says Accused Somali Pirates Denied Rights. – Voice of America News. 27.08.2009. – Arvutivõrgus: <http://www.voanews.com/english/news/a-13-2009-08-27-voa36-68754822.html> (1.05.2012).

³¹¹ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Keenia inimõiguste olukorra kohta, lk 8-10.

³¹² *Sine nomine*. Paris-based Group Says Accused Somali Pirates Denied Rights.

konkreetsse kaasuse individuaalne analüüs³¹³ ning seega tuleb neid kohaldada vastavalt igakordsele situatsioonile. EIÕKoh tõi diplomaatiliste tagatiste analüüsi juures välja, et Ühendkuningriikide ja Jordaania vaheline leping käsitles konkreetse indiviidi üleandmise protseduure ülimalt detailset, kuni selleni välja, kes maksab kinnipeetavat vaatama tulnud isikute transpordikulud.³¹⁴ EL-Keenia vaheline piraatide kohta käiv leping on pigem aga üldsõnaline ning käsitleb kõiki piraate samaaegselt. Lisaks ei sea EL-Keenia vaheline leping ühelegi riigile ega organisatsioonile konkreetset piraatide olukorra jälgimise kohustust,³¹⁵ samas kui *Othman v the United Kingdom* kaasuse puhul olid lepingus selgelt määratletud nii monitoorimistingimused, Ühendkuningriikide poolt rahastatav organisatsioon, kes vastutab lepingu täitmise kontrollimise eest, kui ka üksikasjalikud kirjeldused ja tingimused selle kohta, kuidas monitoorimine toimuma hakkab.³¹⁶ Viimaks tuleb ära mainida, et kui Jordaaniale anti välja kõrge poliitilise profiiliga vang, kelle halvasti kohtlemine võib EIÕKoh hinnangul Jordaaniale kaasa tuua rahvusvahelise skandaali,³¹⁷ siis Somaalia piraadid ei ole harilikult just laialdaselt tuntud isikud ning seega ei ole riigil ka täiendavat motivatsiooni nende õiguseid järgida, erinevalt *Othman v the United Kingdom* kaasusest. Seega ei saa öelda, et ainult diplomaatiliste tagatiste andmine vabastab EL liikmesriigid vastutusest piraatide edasise saatuse osas Keenia vanglates ning võimaldab analüüsi alt välja jätta reaalse olukorra riigis.

Eelmise aasta lõpul jõudis Saksamaal esimese astme halduskohtus otsuseni esimene kohtuasi piraatide Keeniasse loovutamise kohta. Kohtuasi räägib piraadist, kes 3. märtsil 2009. a operatsiooni Atalanta raames tegutsenud Saksa Liitvabariigi lipu all sõitva laeva poolt piraatluses kahtlustatavana kinni peeti. Isik anti üle Keeniale käesolevas eespoolmainitud EL-Keenia lepingu alusel.³¹⁸ Kölni halduskohus käsitleb piraadi Keeniale üleandmise akti Saksamaale omistatavana ning seega vastutab Saksamaa üleandmise järgselt toimuva inimõiguste rikkumise eest, kohus mainib seejuures ka asjaomaseid EIÕKon ja KPÕRP sätteid piinamiskeelu kohta.³¹⁹ Kuigi saksa õigusruum tunnistab diplomaatilisi tagatisi üldiselt isiku üleandmiseks piisavana, on lisaks vajalik ka individuaalse kaasuse asjaolude analüüs ning antud juhul leidis kohus, et Shimo-la-Tewa vangla tingimused, kuhu piraat anti, ei vastanud Keenia poolt diplomaatilistes kinnitustes lubatud tingimustele ning Saksamaa pidi

³¹³ *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 186-188.

³¹⁴ *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 77-78, 194.

³¹⁵ EL ja Keenia vahelise 6.03.2009 a kirjavahetuse lisa, art 5 (e) ja (f).

³¹⁶ *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 203, 204.

³¹⁷ *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*, para 196.

³¹⁸ VG Köln, 25 K 4280/09, 11.11.2011. – Arvutivõrgus: http://www.migrationsrecht.net/doc_details/1660-vg-koeln-25-k-428009-urteil-vom-11112011.html (1.052012), lk 2-3.

³¹⁹ VG Köln, 25 K 4280/09, 11.11.2011, lk 6, 10.

olema sellest teadlik suursaadiku mitmekordsete külastuste tõttu nimetatud vanglasse.³²⁰ Seega oli kohtu meelest piraadi välja andmine Keeniale õigusvastane nii saksa õiguse kui ka rahvusvaheliste inimõiguste kaitse normide alusel. Tegu on esimese sellelaadse otsusega EL rahvuslikes kohtutes ning piraatlusvastase võitlusega seotud isikute ring ootab praegu hinge kinni pidades otsuse järelmeid, mis võivad kogu piraatlusvastast poliitikat ulatuslikult mõjutada.

Mõistes, et piraatide harilikes Keenia vanglates hoidmine võib tekitada inimõigustealase probleemi, on EL koostöös ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase bürooga algatanud eespoolmainitud programmi, mis peaks Keenial aitama riiki saadetavate piraatidega hakkama saada. Muuhulgas on programmi ühe eesmärgina ära toodud ka vangistustingimuste viimine tasandile, mis vastaks rahvusvahelistele inimõiguste standardile.³²¹ Eelkõige on kavas Shimo-la-Tewa vangla renoveerimine ja arendamine,³²² et seal saaks hoida Somaalia piraate ja sellega vältida nende õiguste rikkumisi harilikes Keenia vanglates. Vajalikud on ka juurdeehitused, kuna veel 2009. aastal oli Shimo-la-Tewa vangla täituvus 300%,³²³ mida kindlasti ei saa õiguspäraseks pidada. Programmi raames on tehtud palju – Shimo-la-Tewas on parandatud sanitaaringimusi, joogi- ja pesuveega varustatust, ravivõimalusi ja varustatud vangid eluks esmavajalike asjadega.³²⁴ Seega on näha, et rahvusvahelise abiga liigub Keenia inimõiguste kaitse seisukohalt õiges suunas.

EL ja Keenia vahel on sõlmitud ka majandusliku toetuse lepingud, kus on kirjas, et EL toetab ulatuslikku õigussüsteemi uuendamise programmi ning selle raames antav rahaline toetus läheb palkadeks, lähetuskuludeks, renoveerimiskuludeks ja ka vanglate remondiks.³²⁵ Arvestades inimõiguste alastes raportites kirjeldatud Keenia korrupsioonitaset,³²⁶ on aga põhjust muretseda, kas kogu rahaline abi ikka kindlalt piraatide heaolu parandamiseks kulub. Valitsusvälised organisatsioonid on leidnud mitmeid juhtumeid, kus Keenia vanglates hoitakse kinni pidamisel viga saanud Somaalia piraate ilma neile arstiabi võimaldamata, rääkimata sellistest elementaarsetest tarvikutest nagu pesuvesi ja seep. Ka on mitmed alaealised piraadid kuude kaupa vangis viibinud, ilma et neile oleks võimaldatud kontakti esindaja või lähedastega. Sellised juhtumid viitavad inimõiguslaste meelest asjaolule, et kuigi paberil näidatud skeemide kohaselt piraatide olukord aina paraneb, siis reaalsuses EL raha

³²⁰ VG Köln, 25 K 4280/09, 11.11.2011, lk 11-12.

³²¹ Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 3.

³²² Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 4.

³²³ Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 12.

³²⁴ ÜRO narko- ja kuritegevuse vastane büroo, lk 3-4.

³²⁵ Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm, lk 1-2, 16.

³²⁶ Vt nt USA Riigidepartemang. 2010. a raport Keenia inimõiguste olukorra kohta, lk 29-32.

piraaside vangistustingimuste parandamiseks ei lähe.³²⁷ Selline olukord tõstatab jällegi esile piraaside hilisema olukorra monitoorimise olulisuse. Praegu on EL-Keenia lepingus küll jälgimis- ja monitoorimisvõimalus olemas,³²⁸ kuid sellega seonduvaid kohustusi lepingus ei sisaldu.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et praegune olukord, kus lähtutakse vaid üldistest, kõigile piraasidele kehtivatest diplomaatilistest kinnitustest, mis ei sisalda monitoorimiskohustust, toob kaasa EL liikmesriikide rahvusvaheliste kohtustuste rikkumise KRÕRP art 7 ja 10, PVK art 3 ja EIÕKon art 3 mõttes. Käesoleval juhul vajaks EL poolt piraaside väljaandmine Keeniasse lähemat analüüsi. Eelkõige oleks vaja lähemalt uurida piraaside reaalselt olukorda Keenia vanglates just diplomaatiliste tagatiste reaalse täidetuse aspektist.

Piraaside üleandmisele Seišellidele on EL sarnaselt EL-Keenia lepingule seadnud teatud tingimused. Nii kinnitab Seišellide valitsus, et kõiki üle antavaid isikuid koheldakse inimväärikalt ning neid ei allutata piinamisele-, julmale, ebainimlikule või alandavale kohtlemisele või karistamisele. Üle antavatele piraasidele tagatakse majutus ja piisav toitlustus, ligipääs arstiabile ja arvestatakse nende religioossete omapärade ja vajadustega.³²⁹ Veel 2010. aastal oli Seišellidel ainult üks vangla, mis ei vastanud rahvusvaheliste nõuetele vangistustingimuste osas. Vanglas ei võimaldatud isikutele piisavat toitlustamist, korralikke sanitaartingimusi, ega vajalikke ravimeid. On esinenud ka juhtumeid, kus vange on hammustanud vangivalvureid saatvad koerad. Samas on Seišellid parandamas vangla tingimusi – koeri ei lubata enam vangla siseterritooriumile ning alaealised kinni peetavad on eraldatud täiskasvanutest.³³⁰ Sellegipoolest ei vasta sellises seisundis vangla käesoleva töö teoreetilises osas kirjeldatud rahvusvaheliste nõuetele KPÕRP, PVK ja EIÕKon mõttes.

EL on tunnistanud Seišellide piiratud võimekust piraaside vastuvõtmise osas ning toetab seetõttu Seišelle finantsilise, inimressursilise, materiaalse, logistilise ja infrastruktuurilise abiga tagamaks uurimise all ja vangistuses olevatele piraasidele inimväärsed tingimused.³³¹ Ilma välisabita ei oleks Seišellidel üldse võimalik piraate vastu võtta.³³² Vangla tingimuste parandamiseks antud abi on kulunud samadesse valdkondadesse nagu Keeniagi puhul –

³²⁷ *Sine nomine*. Paris-based Group Says Accused Somali Pirates Denied Rights.

³²⁸ EL ja Keenia vahelise 6.03.2009 a kirjavahetuse lisa, art 5 (e) ja (f).

³²⁹ Seišellide kiri EL-le. Exchange of Letters between the EU and the Republic of Seychelles on the Conditions and Modalities for the Transfer of Suspected Pirates and Armed Robbers from EUNAVFOR to the Republic of Seychelles and for their Treatment after such Transfer. ELT L 315/37, 2.12.2009, lk 2.

³³⁰ USA Riigidepartemang. 2010. a raport Seišellide inimõiguste olukorra kohta, lk 2-3.

³³¹ EL kiri Seišellidele. Exchange of Letters between the EU and the Republic of Seychelles on the Conditions and Modalities for the Transfer of Suspected Pirates and Armed Robbers from EUNAVFOR to the Republic of Seychelles and for their Treatment after such Transfer. ELT L 315/40, 2.12.2009, lk 1.

³³² L.Ploch, jt, lk 28.

remondiks, meditsiiniabi parandamiseks, juhtkonna ja valvurite väljaõppeks, turvalisuse parandamiseks, jm.³³³ Ka on alustatud uue vangla välja ehitamist, mis peaks vastama rahvusvahelistele standarditele ning kuhu oleks võimalik piraate paigutada ilma hirmuta, et nende õigusi rikutakse.³³⁴ Seišellidega seonduvad probleemid piinamise vältimisel on seega üsna sarnased Keenia probleemidega. Ilmselt on Seišellidel toimuvat lihtsam monitoorida riigi väiksusest tulenevalt, kuid praegusel hetkel on Seišellidele saadetud piraatide õiguseid rikutud. Seišellidel asub ainult üks vangla ning kui see ei vasta inimõiguste kaitse režiimide seatud nõuetele, ei ole võimalik, et selles riigis peetakse piraate kinni ilma nende õigusi riivamata. Ka diplomaatilised kinnitused ei ole praeguse rahvusvahelise kohtupraktika kohaselt piisavad, vabastamaks EL riike vastutusest piraatide olukorra eest Seišellidel.

Kuna Keenia ning Seišellid oma vanglate piiratud mahutavuse tõttu ei ole enam väga aldis piraate majutama,³³⁵ on ühe lahendusena piraatide vangistuse probleemile välja pakutud uus õiguslik skeem, mille kohaselt kinni püütud piraadid antakse esmalt üle Mauriitsiusele ja Seišellidele, kus nende üle kohut peetakse, misjärel viiakse piraadid karistust kandma Somaaliasse.³³⁶ Ühendkuningriigid on sellealase lepingu sõlminud Tansaaniaga.³³⁷ Sellise variandi juures peab aga silmas pidama, et riik rikub talle EIÕKon art 3 alusel pandud kohustusi ka siis, kui väljasaatmine on aluseks kausaalahelale, mis viib isiku piinamiseni või ebainimliku või alandava karistamise või kohtlemiseni. Seega on art 3 rikkumisena vaadeldav ka isiku välja andmine juhul, kui riik A annab isiku välja riigile B, kes omakorda annab isiku välja riigile C, kus on oht, et isikut võidakse piinata või teda ebainimlikult või alandavalt kohelda või karistada.³³⁸ Käesoleva peatüki alguses käsitletud olukorda Somaalia territooriumi vanglates vaadeldes võib järeldada, et kui piraat kannab oma lõplikku karistust Somaalias, mille vanglad ei vasta inimõiguste kaitse tingimustele KPÕRP, PVK ja EIÕKon mõttes, ning sellesse olukorda on ta sattunud peale EL liikmesriigi poolset kinnipidamist ja mitmekordset väljaandmist, on EL liikmesriik ikkagi rikkunud oma inimõigustealaseid kohustusi samadel õiguslikel alustel, kui rikkumine oleks toimunud ühekordse väljaandmise tagajärjena.

³³³ ÜRO inimõiguste nõukogu töögrupi raport. A/HRC/WG.6/11/SYC/1, lk 16; ÜRO narko- ja kuritegevuse vastane büroo, lk 6-7.

³³⁴ ÜRO inimõiguste nõukogu töögrupi raport. A/HRC/WG.6/11/SYC/1, lk 16.

³³⁵ M. Crippa. After the London Conference on Somalia: A First Appraisal of Counter-Piracy Measures. – *Communis Hostis Omnium – Navigating the Murky Waters of Maritime Piracy* kodulehekül. 12.03.2012. – Arvutivõrgus: <http://piracy-law.com/2012/03/12/after-the-london-conference-on-somalia-a-first-appraisal-of-counter-piracy-measures> (1.05.2012).

³³⁶ ÜRO Peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30, lk 26-27.

³³⁷ M. Crippa.

³³⁸ P. v. Dijk, jt (koost), lk 429-430.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et piraatide nii Somaaliasse, Keeniasse, kui ka Seišellidele välja saatmisega rikuvad EL liikmesriigid praegusel hetkel oma inimõiguste alaseid kohustusi. Nendest riikidest mitte ühegi vanglatingimused ei vasta rahvusvaheliste standarditele ja nõuetele ning inimeste sellistes tingimustes kinni pidamine rikub piinamiskeeldu. Riigid sõlmivad küll bilateraalsed lepingud EL-ga, väites, et tagavad üle antud piraatidele rahvusvaheliste standarditele vastavad vanglatingimused, kuid käesoleva töö analüüs on näidanud, et need kinnitused ei oma sageli reaalset sisu – riikidel lihtsalt ei ole võimekust neist kinni pidada ka kõige parema tahtmise juures. Nii KPÕRP, PVK, kui ka EIÕKon praegune praktika ei vabasta üleandvaid riike diplomaatiliste kinnituste saamisel automaatselt vastutusest üle antavate isikute õiguste täitmise eest. Seega on olukorras, kus vastuvõttvas riigis rikutakse piraatide õigusi, selle eest rahvusvahelise õiguse alusel vastutav EL riik, kes nad üle andis.

Praktikas on hetkel seega piraatide *off-shoring* nõusolevatesse Aafrika riikidesse poolikuks lahenduseks ja võib nõustuda väitega, et piraatluse üheks suurimaks probleemiks on nende üle kohtumõistmisel ja vangistuse määramisel tekkiv pudelikael.³³⁹ Praegu on tekkinud olukord, kus riikidel on tõesti lihtsam piraadid lahti lasta, kui neid karistada rahvusvaheliste standarditele vastavalt. On mõistetav, et EL riigid ei taha süüdimõistatud piraate massiliselt enda vanglatesse tuua, kuid ka piraatide vabastamine mõjub ebaõiglasena piraatluse ohvrite vaatenurgast ning ei aita kaasa piraatluse probleemi lahendamisele. USA mereväe ülem on öelnud, et piraatluse juures ravib läänemaailm praegu sümptomeid, mitte probleemi põhjust: Somaalia nurjumist riigina.³⁴⁰ Nii kaua kuni Somaalia riigi elatustase paneb elanikud olukorda, kus piraatlus on ainus väljapääs allpool igasugust vaesuspiiri elamisest, ei ole piraatlust võimalik likvideerida.³⁴¹ Seniks on aga vajalik leida lahendused, mis ei takistaks piraatlusvastast võitlust, samas arvestaks ka rahvusvaheliste inimõiguste standarditega.

Eespoolmainitud ÜRO ja Euroopa Komisjoni ühisprogrammi üheks eesmärgiks on ehitada nii Keeniasse, kui ka Seišellidele vanglad, mis vastaksid minimaalsetele vangistusstandarditele KPÕRP ja PVK mõttes. Kuna EIÕKon viimane praktika on heaks kiitnud isikute üle andmise riiki, kus toimuvad massilised inimõiguste rikkumised, juhul, kui vastuvõttev riik annab teatud tingimustele vastavad diplomaatilised tagatised,³⁴² võib programmi ellu viimine koos praeguste standarditele mittevastavate üleandmislepingute täiendamisega olla üheks

³³⁹ R. L. Phillips. A Globalized System of Criminal Justice. – *Communis Hostis Omnium – Navigating the Murky Waters of Maritime Piracy* kodulehekülg. 23.02.2012. – Arvutivõrgus: <http://piracy-law.com/tag/jack-lang/> (1.05.2012).

³⁴⁰ L.Ploch, jt, lk 30.

³⁴¹ Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal, lk 41.

³⁴² Vt käesoleva töö peatükk 3.2.1.

lahenduseks piraatlusvastase võitluse pudelikaelale. Üleandmisega peaksid sel juhul kaasnema kõrgetasemelised individuaalsed kinnitused konkreetsete isikute või inimgruppide kohta ja toimiva monitoorimismehhanismi sisseseadmine vangistuses viibivate piraatide osas. Nõuetele vastavate diplomaatiliste kinnituste sisseseadmisel ja vangistustingimuste parandamisel oleks õiguspärane ka piraatide väljaandmine Somaaliasse või muudesse nõusolevatesse Aafrika riikidesse. Hetkel EL-l veel Somaaliaga piraatide üleandmise kohta lepingut ei ole. Kokkuvõtlikult võib öelda, et piraatide karistamist ning teistesse riikidesse üle andmist reguleeriv õigusruum ei vasta praegu praktilistele vajadustele ning see tuleks kriitilise pilguga üle vaadata, et saavutada kõiki osapooli rahuldav lahendus. Praegu rikuvad EL riigid kinni peetud piraatide inimõigusi, seega on neil tõepoolest lihtsam piraadid vabastada, kui tegeleda õiguste rikkumiste tagajärgedega. Võib öelda, et praegune olukord, kus piraatlusvastane regulatsioon on sama sogane kui merevesi, takistab ulatuslikult efektiivset piraatlusvastast võitlust.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö uuris EL liikmesriikide inimõigustealaseid kohustusi mereoperatsioonil Atalanta kahe põhiõiguse – õiguse elule ning piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise keelu – näitel. Töö eesmärgiks oli esiteks välja selgitada, millised inimõiguste kaitse instrumentid kohalduvad olukorras, kus EL liikmesriigid tegutsevad piraatlusvastases võitluses Adeni lahel ekstraterritoriaalselt ning uurida, milline on õiguse elule ja piinamiskeelu kajastus vastavates instrumentides. Magistritöö teiseks oluliseks eesmärgiks oli süvendatult analüüsida, kuidas ja millises ulatuses ulatuses tagavad EL liikmesriigid Atalanta operatsioonidel selliste rahvusvahelise õiguse põhimõtete nagu seda on õigus elule ja piinamiskeelu järgmise.

MÕK alusel kohaldub piraatlusele universaalne jurisdiktsioon, mis tähendab, et avamerel on kõigil riikidel, sealhulgas ka EL liikmetel, õigus Somaalia piraate kinni pidada ning neile piraatluses süüdistus esitada. Somaalia territoriaalvetes toimub piraatlusvastane võitlus ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonide alusel, mis kõik rõhutavad ka piraatide inimõiguste tagamise olulisust. Kuigi ajalooliselt nähti piraate *hostis humani generina*, mis tähendab, et nad olid õiguslikus mõttes üheaegu nii sõjalised vaenlased kui ka kurjategijad, on tänapäeval rahvusvaheline üldsus seisukohal, et piraate tuleb vaadelda harilike tsiviilisikutena ja humanitaarõigusest tulenevad garantiid neile ei kohaldu. Seega on Somaalia piraatide puhul vajalik vaadelda inimõiguste kaitse režiimidest tulenevaid garantiisid.

Adeni lahes tegutsevale EL operatsioonile Atalanta kohalduvatest üleilmsetest inimõiguste kaitse instrumentidest on õiguse elule ja piinamiskeelu valguses relevantsete Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt ja ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon. Lisaks on vajalik arvestada ka Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tulenevate nõuetega. Vastavad konventsioonid kohalduvad nii piraatide kinnipidamisel toimuvale operatsioonile, alates hetkest, kui piraat on sattunud riigivõimuesindaja mõju alla, operatsiooni käigus toimuvale võimalikule laeva ülevõtmisele, kui ka piraadi hilisemale kinnipidamisele ning kohtlemisele ja karistamisele.

EL liikmesriikide inimõiguste alastest kohustustest Somaalia piraatide suhtes moodustab suure osa *non-refoulement* printsiibiga seonduv. *Non-refoulement* printsiip tähendab sisuliselt üleandmiskeeldu ja selle alusel ei tohi isiku inimõigustealane olukord halveneda tema teise riiki üleandmise tõttu. Kindlustamaks isikute üleandmisel vajalike tingimuste täidetust,

kinnitavad vastuvõtavad riigid harilikult diplomaatiliste tagatiste kaudu, et üle antavaid isikuid koheldakse vastavalt rahvusvahelise õiguse normidele. Käesolevas töös läbi viidud analüüsist selgub, et kuigi diplomaatilised tagatised on üheks garantiiks isikute õiguste täitmisel nende üleandmise korral, ei taga need ainuüksi, et isikut ka tegelikkuses rahvusvahelistele inimõiguste standarditele vastavalt koheldakse. EIÕKoh kõige uuem diplomaatilisi tagatise puudutav otsus *Othman v the United Kingdom* küll suurendab diplomaatiliste tagatiste osakaalu hindamisel, kas isiku õiguseid üleandmise järgselt rikutakse, kuid igakordselt on siiski vajalik ka individuaalse olukorra kaalumine.

Uurides reaalselt olukorda Adeni lahel, selgub, et operatsiooni Atalanta osalisriigid eelistavad piraatide üle kohut pidada mõnes kolmandas riigis ja sellega vältida olukorda, kus piraadil võiks tekkida võimalus EL riiki elama jääda. EL liikmesriikide otsene tegevus mõjutab piraatide inimõigusi seega enamjaolt piraatide kinnipidamisel. Kinnipidamise käigus võib esineda õiguse elule riiveid ja selle ajal tuleb jälgida nii KPRÕP-is, kui ka EIÕKon-s sätestatud piiranguid riigivõimu poolsele surmava jõu kasutamisele. Piraatide õiguse elule riivamine nende kinnipidamisel ei ole operatsiooni Atalanta liikmesriikide praktikas probleemiks ei KPÕRP kui ka EIÕKon mõttes – jõudu kasutatakse ainult inimeste kaitseks, vahistamise käigus või põgenemise vältimiseks. Ka arvestatakse proportsionaalsuse printsiibiga. Praegune reeglistik väldib seega piraatide õiguse elule riiveid, samas võib piraatide õigustega arvestamine praktikas tekitada probleeme – näiteks pantvangikriiside puhul.

Piraatlusvastase võitluse käigus annavad EL liikmesriigid piraate kohtumõistmiseks ja vangistuseks sageli üle kolmandatele riikidele, eelkõige Somaaliasse, Keeniasse ja Seišellidele. Piraatide õiguse elule tagamise valguses on piraatide loovutamine Somaaliasse ja Keeniasse problemaatiline. EL ja Somaalia vahel ei ole sõlmitud diplomaatilisi kinnitusi sisaldavaid lepinguid ja ka reaalne olukord Somaalia territooriumil ei vasta rahvusvahelistele standarditele – toimuvad ulatuslikud kohtuvälised ja meelevaldsed surmamised riigivõimu esindajate poolt. Keenia on küll EL-le andnud kõrgetasemelised diplomaatilised kinnitused piraatide õiguste tagamise kohta, kuid ka Keenia kriminaalsüsteemis on kohtuvälised meelevaldsed elu võtmised riigivõimu esindajate poolt sagedased ja ulatuslikud. Arvestades praegust rahvusvahelist kohtupraktikat diplomaatiliste kinnituste osas, ei ole EL-Keenia vahelises lepingus sisalduvad tagatised piisavad, vältimaks EL vastutust piraatide õiguse elule rikkumise eest sihtriikides. Seišellide puhul analüüs õiguse elule vaatenurgast rahvusvahelise õiguse normide ja põhimõtete rikkumisi ei tuvastanud.

Piraatide piinamise, julma, ebainimliku ja alandava kohtlemise ja karistamise keelu rikkumised võivad praktikas esineda, kui EL riik annab tabatud piraadi üle Somaaliasse, Keeniasse või Seišellidele, kuna nendest riikidest ühegi vangistustingimused ei vasta rahvusvahelistele standarditele KPÕRP, Piinamisvastase konventsiooni ja EIÕKon mõttes. Nii KPÕRP, PVK, kui ka EIÕKon praegune praktika ei vabasta üleandvaid riike diplomaatiliste kinnituste saamisel automaatselt vastutusest üle antavate isikute õiguste täitmise eest, vaid vajalik on diplomaatiliste kinnituste üksikasjalik analüüs ning konkreetse riigi inimõiguste alase olukorra uurimine. Kuigi Keenia ja Seišellidega on EL sõlminud diplomaatilisi kinnitusi sisaldavad lepingud, ei vasta lepingutes sisalduvad kinnitused rahvusvahelise kohtupraktika nõuetele ja ei ole sellega piisavad vältimaks vastutust piinamiskeelu rikkumise eest sihtriikides.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et operatsiooni Atalanta tegevus piraatide kinni pidamisel on küll õiguspärane, kuid selle käigus toimuv piraatide õigustega arvestamine on tekitanud olukorra, kus on raske täita operatsiooni eesmärgi. Praegune reeglistik koos praktika ja asjaosaliste tunnistustega viitab sellele, et muretsetakse liigselt piraatide õiguse elule pärast ja see võib seada ohtu piraatluse ohvrid. Inimõiguste alased kitsaskohad tekivad piraatide loovutamisel riikidesse, kus toimuvad massilised ja ulatuslikud inimõiguste rikkumised. Praegused diplomaatilisi tagatise sisaldavad lepingud EL riikide ja vastuvõtivate riikide vahel ei ole piisavad, et ennetada piraatide õiguste rikkumist sihtriikides ning EL riikide vastutust nende rikkumiste eest. Vältimaks võimalikke inimõiguste alaseid probleeme, eelistavad mitmed riigid piraadid peale kinni püüdmist vabastada. Seega võib öelda, et praegune üleilmne piraatlusalane regulatsioon ei vasta praktilistele vajadustele. Olukorra lahendamiseks oleks kindlasti vaja kriitiliselt üle vaadata pantvangikriisides kohalduvad reeglid ning piraatide üle andmisele kohalduvad reeglid ja lepingud. Viimaste osas pakkusin ühe lahendusvariandina välja diplomaatilisi tagatise sisaldavate lepingute täiendamise koos monitoorimismehhanismi sisseseadmisega. Arvestades seda, et piraatlusvastaste reeglite eesmärgiks peaks eelkõige olema piraatluse vastu võitlemine, ei vasta piraatide inimõigustealane regulatsioon praegusel kujul praktilistele vajadustele.

SUMMARY

HUMAN RIGHTS' DUTIES OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIGHT AGAINST PIRACY ON THE EXAMPLE OF THE RIGHT TO LIFE AND PROHIBITION OF TORTURE

The end of the last century saw piracy as a purely historical phenomenon. However, the recent rise in maritime attacks in the Gulf of Aden has forced the international community to change its outlook towards piracy being an outdated problem. The agency Oceans Beyond Piracy rates the yearly economical costs of piracy to the international shipping industry to be around 7-12 billion dollars. Most of the occurring piratical incidents are attributed to the Somali pirates and the sea routes circling Somalia are seen as the most dangerous in the world. As a result, the fight against piracy has concentrated the world's maritime powers into the Gulf of Aden. European Union launched its first ever maritime mission, operation Atalanta in the end of 2008.

This thesis aims to look into the human rights' duties of the EU member states in the fight against maritime piracy. The thesis sets out to examine how are the human rights' duties fulfilled and which consequences do they have on the fight against piracy itself. Firstly, the paper aims to find out which human rights regime is appropriate for the operation Atalanta, which human rights instruments are applicable and how are the rights defined in these instruments. The thesis has chosen two human rights which it analyses thoroughly – the right to life and the prohibition of torture and cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. To define the scope of the duties, I use the texts of applicable international human rights instruments, their commentaries and also court decisions. Secondly, the analytical part of the paper deals with the question how are the EU countries fulfilling the duties laid out in the first part of the paper. The analysis concerns capturing Somalian pirates, punishing them, and also transferring them to third countries for prosecution and punishment. This part of the paper uses international and EU documents concerning piracy: mainly decisions, guidelines and reports by the UN, International Maritime Organization, EU and NATO are analyzed. To find out more about the situation of caught sea robbers, I've analyzed human rights reports by the UN, USA and non-governmental organizations. I also used real cases concerning pirates wherever possible.

Deriving from the UN Law of the Sea Convention (UNCLOS), universal jurisdiction applies to pirates, meaning that all states, including member states of the EU, are allowed to capture and prosecute Somali pirates on the high seas. The accompanying UN Security Council resolutions have expanded universal jurisdiction to apply in the territorial waters of Somalia. Although all of the resolutions stress the importance of following human rights rules in the fight against pirates, none of them explicitly states which rules are meant or where they should be derived from. Historically, pirates were considered to be *hostis humanis generi*, enemies of all mankind, which meant that they were considered combatants and criminals at the same time and no human rights protections applied to them. Nowadays, the international community has come to an agreement about pirates being „civilians“, thus no humanitarian law protections apply to them. This thesis sees pirates as civilians and discusses the application and scope deriving from the human rights’ protection instruments.

The relevant human rights instruments are the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), UN Convention Against Torture (UNCAT) and European Convention on Human Rights (ECHR), all of which apply extraterritorially in a situation where EU members are capturing pirates in the Gulf of Aden. Pirates’ human rights need to be considered from the moment when a pirate is under effective control of a member of the military or an official, right up to the period of punishment. The conventions are also in effect during the maritime operation should the EU member state decide to take over a pirate ship.

The thesis also discusses the legal ramifications of surrendering pirates to third countries. This area of law governed by the international principle of *non-refoulement*, which is basically a prohibition to transfer a person to another state, if this would worsen their human rights situation. To ensure that the person’s human rights are respected in the receiving state, the bilateral extradition contracts usually contain diplomatic assurances, which declare that the person’s human rights are respected after the transfer. Although diplomatic assurances are one of the guarantees that should protect the transferred person from abuse, the thesis argues that these alone are not sufficient to ensure acceptable treatment. The thesis analyzes several European Court of Human Rights’ cases and concludes that although diplomatic assurances play a big part in deciding whether the transfer is acceptable, it is also necessary to consider each case individually and take into account the human rights situation in the receiving country.

During the maritime operation to capture pirates, EU states’ duty to protect pirates’ right to life might be breached. ICCPR and ECHR set out a legal framework for the use of lethal force

by state agents. Lethal force can legally be used only in defence of any person from unlawful violence, in order to effect a lawful arrest or to prevent escape of a person lawfully detained. The thesis looks at different guidelines, under which operation Atalanta acts, real cases concerning capture or death of pirates and compares these to the theoretical guidelines derived from international conventions. The analysis concludes that during maritime operations lethal force is used only in the legally allowed three ends. Thus EU member states have fulfilled their international obligations towards pirates' right to life. Also, the principle of proportionality is followed. The current legal framework is taking into consideration pirates' right to life, however it is not sufficient to successfully combat pirates. Especially during hostage situations it does not fulfill its goal of effectively protect pirates' hostages.

Currently, a lot of EU member states transfer captured pirates to third states in the Horn of Africa, mainly to Somalia, Kenya and Seychelles. In doing this, both pirates' right to life and ban of torture might be breached. The thesis analyses firstly the possible breach of the right to life and then looks at the prohibition of torture. The above discussed principle of *non-refoulement* prohibits transfer if the pirates' human rights' situation would be worse in the receiving state. There is no contract between EU and Somalia considering pirates' extradition to Somalia. Thus the EU member states have received no assurances covering pirates' right to life after handing them over to Somalia. The human rights situation in Somalia considering the right to life does not meet international standards – extrajudicial and arbitrary executions are common. It can be concluded that sending out pirates to Somalia is not justified under international law. EU and Kenya have concluded an agreement, which holds diplomatic assurances meant to secure the rights of pirates after transfer. However, also in Kenya arbitrary and extrajudicial killings by state agents are quite common. Considering the current court decisions on diplomatic assurances, the assurances given by Kenya in the EU-Kenya agreement, are not sufficient to be sure that pirates' right to life will not be breached. So transferring pirates to Kenya currently constitutes a breach of their right to life. The analysis did not find any legal problems with sending pirates to Seychelles from the right to life perspective.

In addition to the right of life, the thesis also analyzed the current transferring situation considering the prohibition of torture. Human rights' reports on the situation in Somalia, Kenya and Seychelles show that torture is endemic in all of these states. In the context of piracy the main concern is the prison environment. Under ICCPR, UNCAT and ECHR prison conditions can be seen as torturing, cruel, inhuman or degrading if they do not fulfill certain requirements. At the moment of writing this thesis, this is the case in all three receiving states.

Currently, diplomatic assurances in transfer agreements are not enough to relieve a state from its international obligations considering the ban of torture. The human rights situation in the receiving state, the individual situation and the scope of the assurances also have to be taken into account. Although there have been concluded transfer agreements between EU and Kenya and EU and Seychelles, the diplomatic assurances in them are not in accordance with international requirements deriving from the practice of the ECHR. Thus it can be concluded that by sending pirates out to Somalia, Kenya and Seychelles, the EU member states breach their international obligations to protect pirates from torture, cruel, inhuman and degrading treatment and punishment.

As a conclusion it can be said that the EU member states do not breach their international human rights obligations while capturing the pirates, but the current legal framework is not as effective in combating piracy as it should be. However, the transferring of pirates to Somalia, Kenya or Seychelles constitutes a breach under international law. Current transfer agreements, which include diplomatic assurances, are not in accordance with international standards deriving from the practice of the ECHR. To avoid accusations of not respecting pirates' human rights, a lot of the EU countries prefer releasing pirates right after capturing them. Thus it can be seen that the current legal framework is not sufficient to fight maritime piracy effectively and it is necessary to improve the laws and rules applicable to piracy, including transfer agreements between EU and various states, keeping in mind that the goal of anti-piracy regulations should be to stop piracy.

LÜHENDID

ASIL – American Society of International Law

Barry L Rev – Barry Law Review

B C Int'l and Comp L Rev – Boston College of International and Comparative Law Review

Cal L Rev – California Law Review

ECHR – European Convention on Human Rights

EiÕKoh – Euroopa inimõiguste kohus

EiÕKon – Inimõiguste- ja põhivabaduste kaitse konventsioon

ELPH – Euroopa Liidu põhiõiguste harta

ELT – Euroopa Liidu Teataja

Eur J Int'l L – European Journal of International Law

Fordham Int'l L J – Fordham International Law Journal

Geo Immigr L J – Georgetown Immigration Law Journal

Hum Rts L Rev – Human Rights Law Review

I L M – International Legal Materials

ICCPR – International Covenant on Civil and Political Rights

KPÕRP – Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt

Melb J Int'l L – Melbourne Journal of International Law

MÕK – ÜRO Mereõiguse konventsioon

MOETTK – Meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsioon

Nordic J Int'l L – Nordic Journal of International Law

Notre Dame L Rev – Notre Dame Law Review

PVK –Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon

Tex Rev L & Pol – Texas Review of Law and Politics

Tilburg L Rev – Tilburg Law Review

Tul J Comp & Int'l L – Tulsa Journal of Comparative and International law

U C Davis J Int'l L & Pol'y – University of California Davis Journal of International Law and Policy

UNCAT – United Nations Convention Against Torture

Vanderbilt J Trans'l Law – Vanderbilt Journal of Transnational Law

VG – Verwaltungsgericht

KASUTATUD KIRJANDUS

1. G. Alfredsson, A. Eide (koost). The Universal Declaration of Human Rights. A Common Standard of Achievement. Martinus Nijhoff Publishers, Kluwer Law International 1999.
2. M. Bahar. Attaining Optimal Deterrence at Sea: A Legal and Strategic Theory for Naval Anti-Piracy Operations. Vanderbilt J Trans'l Law 2007/40, No 1.
3. A. Bowden, jt. The Economic Cost of Maritime Piracy. One Earth Future Working Paper. Oceans Beyond Piracy 2010. – Arvutivõrgus:
<http://www.scribd.com/doc/77547380/The-Economic-Cost-of-Piracy-Full-Report> (18.04.2012).
4. P. Chalk. The Maritime Dimension of International Security. Terrorism, Piracy and the Challenges for the United States. Rand Corporation 2008.
5. D. Chang. Piracy Laws and the Effective Prosecution of Pirates. B C Int'l and Comp L Rev 2010/33.
6. M. Crippa. After the London Conference on Somalia: A First Appraisal of Counter-Piracy Measures. – Communis Hostis Omnium kodulehekül. 12.03.2012. – Arvutivõrgus: <http://piracy-law.com/2012/03/12/after-the-london-conference-on-somalia-a-first-appraisal-of-counter-piracy-measures> (1.05.2012).
7. M. Davey. Pirate Looks at 21st Century: The Legal Status of Somali Pirates in an Age of Sovereign Seas and Human Rights. Notre Dame L Rev 2009-2010/85.
8. L. M. Diaz, B. H. Dubner. On the Evolution of the Law of International Sea Piracy: How Property Trumped Human Rights, the Environment and the Sovereign Rights of States in the Areas of the Creation and Enforcement of Jurisdiction. Barry L Rev 2009/13.
9. P. v. Dijk, jt (koost). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Fourth Edition. Intersentia Antwerpen Oxford 2006.
10. Y. M. Dutton. Pirates and Impunity: Is the Threat of Asylum Claims a Reason to Allow Pirates to Escape Justice? Fordham Int'l L J 2010-2011/34.
11. K. English, A. Stapleton. The Human Rights Handbook. A Practical Guide to Monitoring Human Rights. University of Essex 1995.
12. A. Etzioni. Somali Pirates: An Expansive Interpretation of Human Rights. Tex Rev L & Pol 2010-2011/15.

13. A. Farmer. *Non-refoulement* and *Ius Cogens*: Limiting Anti-Terror Measures that Threaten Refugee Protection. *Geo Immigr L J* 2008/23.
14. C. Franklin. The Legal Status of the EU Charter of the Fundamental Rights After the Treaty of Lisbon. *Tilburg L Rev* 2010-2011/137.
15. R. Geiss, A. Petrig. *Piracy and Armed Robbery at Sea. The Legal Framework for Counter-Piracy Operations in Somalia and the Gulf of Aden*. Oxford 2011.
16. J. Gettleman. Pirates in Skiffs Still Outmaneuvering Warships off Somalia. – *New York Times*. 15.12.2008. – Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2008/12/16/world/africa/16pirate.html?_r=1&pagewanted=all (29.04.2012).
17. J. Gettleman. Somalia Pirates Capture Tanks and Global Notice. – *The New York Times*. 26.09.2008. – Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2008/09/27/world/africa/27pirates.html?_r=1&pagewanted=all (29.04.2012).
18. D. Gomien. *Short Guide to the European Convention on Human Rights*. Council of Europe Publishing 2005.
19. D. Guilfoyle. The Laws of War and the Fight Against Somali Piracy: Combatants or Criminals? *Melb J Int L* 2010/11.
20. T. Hobbes. *Leviathan*. Edited by C. B. MacPherson. Penguin Books 1980.
21. M. C. Houghton. Walking the Plank: How the United Nations Security Council Resolution 1816, While Progressive, Fails to Provide a Comprehensive Solution to Somali Piracy. *Tul J Comp & Int'l L* 2008-2009/16.
22. S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost). *International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary*. Oxford University Press 2000.
23. S. Joseph, J. Schultz, M. Castan (koost). *International Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials and Commentary. Second Edition*. Oxford University Press 2004.
24. M. Kiviorg, jt. *Rahvusvaheline õigus*. Juura 2004.
25. E. Kontorovich. A Guantanamo on the Sea: The Difficulty of Prosecuting Pirates and Terrorists. *Cal L Rev* 2010/98.
26. E. Kontorovich. International Legal Responses to Piracy off the Coast of Somalia. – *ASIL Insights* 2009/13 (2) – Arvutivõrgus: <http://www.asil.org/insights090206.cfm> (29.04.2012).

27. E. Kontorovich. Introductory Note to Exchange of Letters between the European Union and the Government of Kenya on the Conditions and Modalities for the Transfer of Persons Suspected of Having Committed Acts of Piracy. I L M 2009/48.
28. H. Lindpere. Kaasaegne rahvusvaheline mereõigus. Kirjastus Ilo 2003.
29. T. Lock. Beyond *Bosphorus*: The European Court of Human Rights' Case Law on the Responsibility of Member States of International Organisations under the European Convention of Human Rights. Hum Rts L Rev 2010/10, No 3.
30. F. d. Londras. Saadi v Italy: European Court of Human Rights Reasserts the Absolute Prohibition on Refoulement in Terrorism Extradiction Cases. – ASIL Insights 2008/12, No 9. – Arvutivõrgus: www.asil.org/insights080513.cfm#_ednref3 (29.04.2012).
31. C. McCarthy. Diplomatic Assurances, Torture and Extradition: The Case of Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom. – Eur J Int'l L Talk. 18.01.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.ejiltalk.org/diplomatic-assurances-torture-and-extradition-the-case-of-othman-abu-qatada-v-the-united-kingdom/> (30.04.2012).
32. M. Milanovic. From Compromise to Principle: Clarifying the Concept of State Jurisdiction in Human Rights Treaties. Hum Rts L Rev 2008/8.
33. G. Noll. Diplomatic Assurances and the Silence of Human Rights law. Melb J Int'l L 2006/7.
34. M. Nowak, E. McArthur. The United Nations Convention Against Torture. A Commentary. Oxford University Press 2008.
35. R. L. Phillips. A Globalized System of Criminal Justice. – Communis Hostis Omnium – Navigating the Murky Waters of Maritime Piracy kodulehekül. 23.02.2012. – Arvutivõrgus: <http://piracy-law.com/tag/jack-lang/> (1.05.2012).
36. R. Ramesh. Pirate Ship Sunk by Indian Navy was Hijacked Thai Trawler. – The Guardian. 26.11.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/26/piracy> (30.04.2012).
37. T. Schilling. Internationaler Menschenrechtsschutz. Mohr Siebek 2004.
38. *Sine nomine*. Germany Calls for International Court to Prosecute Pirates. – Foxnews. 23.12.2008. – Arvutivõrgus: <http://www.foxnews.com/story/0,2933,471804,00.html> (29.04.2012).
39. *Sine nomine*. Menschenrechte. Dokumente und Deklarationen. Bundeszentrale für politische Bildung 2004.
40. *Sine nomine*. No stopping them. – The Economist. 03.02.2011. – Arvutivõrgus: <http://www.economist.com/node/18061574> (29.04.2012).

41. *Sine nomine*. Paris-based Group Says Accused Somali Pirates Denied Rights. – Voice of America News. 27.08.2009. – Arvutivõrgus:
<http://www.voanews.com/english/news/a-13-2009-08-27-voa36-68754822.html>
(1.05.2012).
42. *Sine nomine*. Somali Pirates Find Booming Business as Nations Attempt a Crackdown. – NY Daily News. 23.04.2008. – Arvutivõrgus:
http://articles.nydailynews.com/2008-04-23/news/29430510_1_somali-pirates-hijacking-ships-international-patrols (30.04.2012).
43. L. Skoglund. Diplomatic Assurances Against Torture – An Effective Strategy? *Nordic J Int'l L* 2008/77.
44. T. Treves. Piracy, the Law of the Sea, and Use of Force: Developments off the Coast of Somalia. *Eur J Int'l L* 2009/20, No 2.
45. S. A. Vignos. Pirate Trials: An Examination of the United States' *Non-refoulement* Duties Pursuant to the United Nations Convention Against Torture. *U C Davis J Int'l L & Pol'y* 2010/17.
46. B. Waterfield. Somali pirates jailed by Dutch court for Seychelles attack. – The Telegraph. 13.08.2011. Arvutivõrgus:
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/piracy/8698359/Somali-pirates-jailed-by-Dutch-court-for-Seychelles-attack.html> (30.04.2012).
47. R. F. Worth. Pirates Seize Saudi Tanker off Kenya. – The New York Times. 18.11.2008. – Arvutivõrgus: http://www.nytimes.com/2008/11/18/world/africa/18iht-18pirates.17912822.html?_r=1 (18.04.2012).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

48. Euroopa Liidu lepingute konsolideeritud versioon. 2010/C 83/01. ELT C 83/1, 30.03.2010.
49. Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta. 2010/C 83/02. ELT C 83/389, 30.03.2010.
50. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
51. Inimõiguste ülddeklaratsioon. Vastu võetud ÜRO Peaassamblee poolt 10.11.1948. – Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (29.04.2012).
52. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 11.
53. Meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsioon. – RT II 2001, 28, 142.
54. Pagulasseisundi konventsioon. - RT II 1997, 6, 26.
55. Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon. – RT II 2006, 26.
56. ÜRO mereõiguse konventsioon. – RT II 2001, 28, 142.
57. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ja Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

58. EIÕKoh 18.01.1978, 5310/71, *Ireland v the United Kingdom*.
59. EIÕKoh 7.07.1989, 14038/88, *Soering v the United Kingdom*.
60. EIÕKoh 3.09.1993, 18984/91, *McCann, Farrell and Savage v the United Kingdom*.
61. EIÕKoh 23.03.1995, 15318/89, *Loizidou v Turkey (preliminary objections)*.
62. EIÕKoh 15.11.2006, 22414/93, *Chahal v the United Kingdom*.
63. EIÕKoh 28.10.1998, 90/1997/874/1086, *Assenov, jt v Bulgaria*.
64. EIÕKoh 26.10.2000, 30210/96, *Kudla v Poland*.
65. EIÕKoh 12.12.2001, 52207/99, *Bankovic, jt v Belgium*.
66. EIÕKoh 29.04.2003, 38812/97, *Poltoratskiy v Ukraine*.
67. EIÕKoh 12.05.2005, 46221/99, *Öcalan v Turkey*.
68. EIÕKoh 30.06.2005, 45036/98, *Bosphorus v Ireland*.
69. EIÕKoh 2.05.2007, 78166/01, *Behrami and Behrami v France and Saramati v France, Germany and Norway*.
70. EIÕKoh 28.02.2008, 37201/06, *Saadi v Italy*.
71. EIÕKoh 28.04.2008, 2947/06, *Ismoilov, jt v Russia*.
72. EIÕKoh 10.06.2008, 3394/03, *Medvedjev v France*.
73. EIÕKoh 19.06.2008, 8320/04, *Ryabikin v Russia*.
74. EIÕKoh 1.04.2010, 24268/08, *Klein v Russia*.
75. EIÕKoh 06.06.2010, 24027/07, 11949/08 and 36742/08, *Ahmad, jt v the United Kingdom*.
76. EIÕKoh 7.07.2011, 55721/07, *Al-Skeini, jt v the United Kingdom*.
77. EIÕKoh 17.01.2012, 8139/09, *Othman (Abu Qatada) v the United Kingdom*.
78. *Lopez Burgos v Uruguay*, 6.06.1979. (1981) Inimõiguste Komitee. Communication No. R.12/52, U.N. Doc. Supp. No. 40 (A/36/40) at 176 (1981).
79. *Judge v Canada*, 20.10.2003. Inimõiguste Komitee. Communication No. 829/1998. U.N. Doc. CCPR/C/78/D/829/1998 (2003).
80. *P.K., jt v Spain (Marine I Case)*, 21.11.2008. ÜRO Piinamisvastane komitee. 323/2007.

81. VG Köln, 25 K 4280/09, 11.11.2011. – Arvutivõrgus:

http://www.migrationsrecht.net/doc_details/1660-vg-koeln-25-k-428009-urteil-vom-11112011.html (1.052012).

KASUTATUD ÜRO DOKUMENTATSIOON

82. ÜRO inimõiguste komitee 12.08.2004. a kokkuvõtvad soovitused Belgiale
CCPR/CO/81/BEL. – Arvutivõrgus:
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.CO.81.BEL.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.CO.81.BEL.En?Opendocument)
(29.04.2012).
83. ÜRO inimõiguste nõukogu eriesindaja raport. A/HRC/11/2/Add.6. Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development. Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston. Addendum. Mission to Kenya. A/HRC/11/2/Add.6, 26.05.2009. – Arvutivõrgus:
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a3f56432.html> (1.05.2012).
84. ÜRO inimõiguste nõukogu töögrupi raport. A/HRC/WG.6/11/SYC/1. Working Group on the Universal Periodic Review. National Report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1. Seychelles. UN GA Doc A/HRC/WG.6/11/SYC/1, 2.03.2011. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/115/02/PDF/G1111502.pdf?OpenElement>
(16.04.2012).
85. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1816 (2008). S/Res/1816 (2008), 2.06.2008. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/361/77/PDF/N0836177.pdf?OpenElement>
(29.04.2012).
86. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1838 (2008). SC/Res/1838 (2008), 7.10.2008. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/538/84/PDF/N0853884.pdf?OpenElement>
(29.04.2012).
87. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1846 (2008). S/Res/1846 (2008), 2.12.2008. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/630/29/PDF/N0863029.pdf?OpenElement>
(29.04.2012).
88. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1851 (2008). S/Res/1851 (2008), 16.12.2008. – arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/655/01/PDF/N0865501.pdf?OpenElement>
(29.04.2012).

89. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1897 (2009). SC/Res/1897 (2009), 30.11.2009.
– Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/624/65/PDF/N0962465.pdf?OpenElement> (29.04.2012).
90. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1918 (2010). SC/Res/1918 (2010), 27.04.2010.
– Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/331/39/PDF/N1033139.pdf?OpenElement> (29.04.2012).
91. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1950 (2010). SC/Res/1950 (2010), 23.11.2010.
– Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/649/02/PDF/N1064902.pdf?OpenElement> (29.04.2012).
92. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1976 (2011). SC/Res/1976 (2011), 11.04.2011.
– Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/295/44/PDF/N1129544.pdf?OpenElement> (29.04.2012).
93. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2020 (2011). SC/Res/2020 (2011), 22.11.2011.
– Arvutivõrgus:
[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2020%20\(2011\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2020%20(2011)) (29.04.2012).
94. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2020 (2011). SC/Res/2020 (2011), 22.11.2011.
– Arvutivõrgus:
[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2020%20\(2011\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2020%20(2011)) (29.04.2011).
95. ÜRO narko- ja kuritegevuse vastane büroo. Counter Piracy Programme. United Nations Office on Drugs and Crime, 2009. – Arvutivõrgus:
http://www.unodc.org/documents/easternafrika/piracy/UNODC_Counter_Piracy_Programme.pdf (1.05.2012).
96. ÜRO peasekretäri erinõuniku raport S/2011/30. Report of the Special Adviser to the Secretary-General on Legal Issues Related to Piracy off the Coast of Somalia. S/2011/30, 25.01.2011. – Arvutivõrgus: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/206/21/PDF/N1120621.pdf?OpenElement> (29.04.2012).
97. ÜRO piinamisvastase komitee 25.06.2006. a kokkuvõte ja soovitused USA-le CAT/C/USA/CO/2. – Arvutivõrgus: [http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/250/02/PDF/N0625002.pdf?OpenElement)

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/432/25/PDF/G0643225.pdf?OpenElement
(29.04.2012).

KASUTATUD EUROOPA LIIDU ALLIKAD

98. EL ja Keenia vahelise 6.03.2009 a kirjavahetuse lisa. Exchange of Letters between European Union and the Government of Kenya on the conditions and modalities for the transfer of persons suspected of having committed acts of piracy and detained by the European Union-led naval force (EUNAVFOR), and seized property in the possession of EUNAVFOR, from EUNAVFOR to Kenya and for their treatment after such transfer. ELT L 79/49, 25.03.2009.
99. EL deklaratsioon 2.12.2009. Declaration by the EU on the Occasion of the Signature of the Exchange of Letters between the EU and the Republic of Seychelles on the Conditions and Modalities for the Transfer of Suspected Pirates and Armed Robbers from EUNAVFOR to the Republic of Seychelles and for their Treatment after such Transfer. ELT L 315/43, 2.12.2009.
100. EL kiri Seišellidele. Exchange of Letters between the EU and the Republic of Seychelles on the Conditions and Modalities for the Transfer of Suspected Pirates and Armed Robbers from EUNAVFOR to the Republic of Seychelles and for their Treatment after such Transfer. ELT L 315/40, 2.12.2009.
101. Euroopa Liidu Nõukogu 10.11.2008 a ühismeede 2008/851/CFSP. ELT L 301/33, 12.11.2008.
102. Euroopa Ühenduse ja ÜRO narko- ja kuritegevuse vastase büroo ühisprogramm. EU Support to the Trial and Related Treatment of Piracy Suspects. UNODC, EC, 2009. – Arvutivõrgus: <http://www.asil.org/files/AnnexE-ECAssistance.pdf> (30.04.2012), lk 1.
103. Seišellide kiri EL-le. Exchange of Letters between the EU and the Republic of Seychelles on the Conditions and Modalities for the Transfer of Suspected Pirates and Armed Robbers from EUNAVFOR to the Republic of Seychelles and for their Treatment after such Transfer. ELT L 315/37, 2.12.2009, lk 2.

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

104. Amnesty Internationali raport EUR 01/012/2010. Dangerous Deals: Europe's Reliance on 'Diplomatic Assurances' against Torture. Amnesty International Publications, 2010. – Arvutivõrgus:
<http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR01/012/2010> (30.04.2012).
105. Claiming Human Rights kodulehekül. – Arvutivõrgus:
http://www.claiminghumanrights.org/au_charter.html (1.05.2012).
106. Human Rights Watch. Not the Way Forward. The UK's Dangerous Reliance on Diplomatic Assurances. 22.11.2008. – Arvutivõrgus:
<http://www.hrw.org/print/reports/2008/10/22/not-way-forward> (30.04.2012).
107. Instrumentide ratifitseeringud. Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni kodulehekül. – Arvutivõrgus:
http://www.imo.org/blast/mainframemenu.asp?topic_id=685 (29.04.2012).
108. Eesti Vabariigi kaitseministeeriumi kodulehekül. – Arvutivõrgus:
<http://kaitseministeerium.ee/et/rahvusvahelised-operatsioonid> (30.04.2012).
109. Lääne-Euroopa Ühenduse Kaitsekomitee raport A/2037. The Role of the EU in Combating Piracy. A/2037, 4.06.2009. – Arvutivõrgus: www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2009/2037.php (18.03.2012).
110. Meijersi Komitee: alaline ekspertkomitee rahvusvahelise immigratsiooni-, pagulus- ja kriminaalõiguse alal. Comment on the Agreement between the EU and Kenya on the Transfer of Persons Suspected of Piracy to Kenya. CM0904, 20.05.2009. – Arvutivõrgus: <http://www.statewatch.org/news/2009/may/eu-meijers-cttee-kenya.pdf> (30.04.2012).
111. Member States of the Council of Europe. Euroopa Nõukogu kodulehekül. Arvutivõrgus:
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTableauCourt.asp?MA=3&CM=16&CL=ENG> (1.05.2012).
112. Member States of the United Nations. ÜRO kodulehekül. – Arvutivõrgus:
<http://www.un.org/en/members/> (29.04.2012).
113. A. Moulder, D. Pearl, A. Williams. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. US Office of Naval Intelligence Civil Maritime Analysis Department. 14.11.2008. – Arvutivõrgus:
<http://www.maritimesecurity.com/docs/WWTS%2014Nov2008.pdf> (29.04.2012).

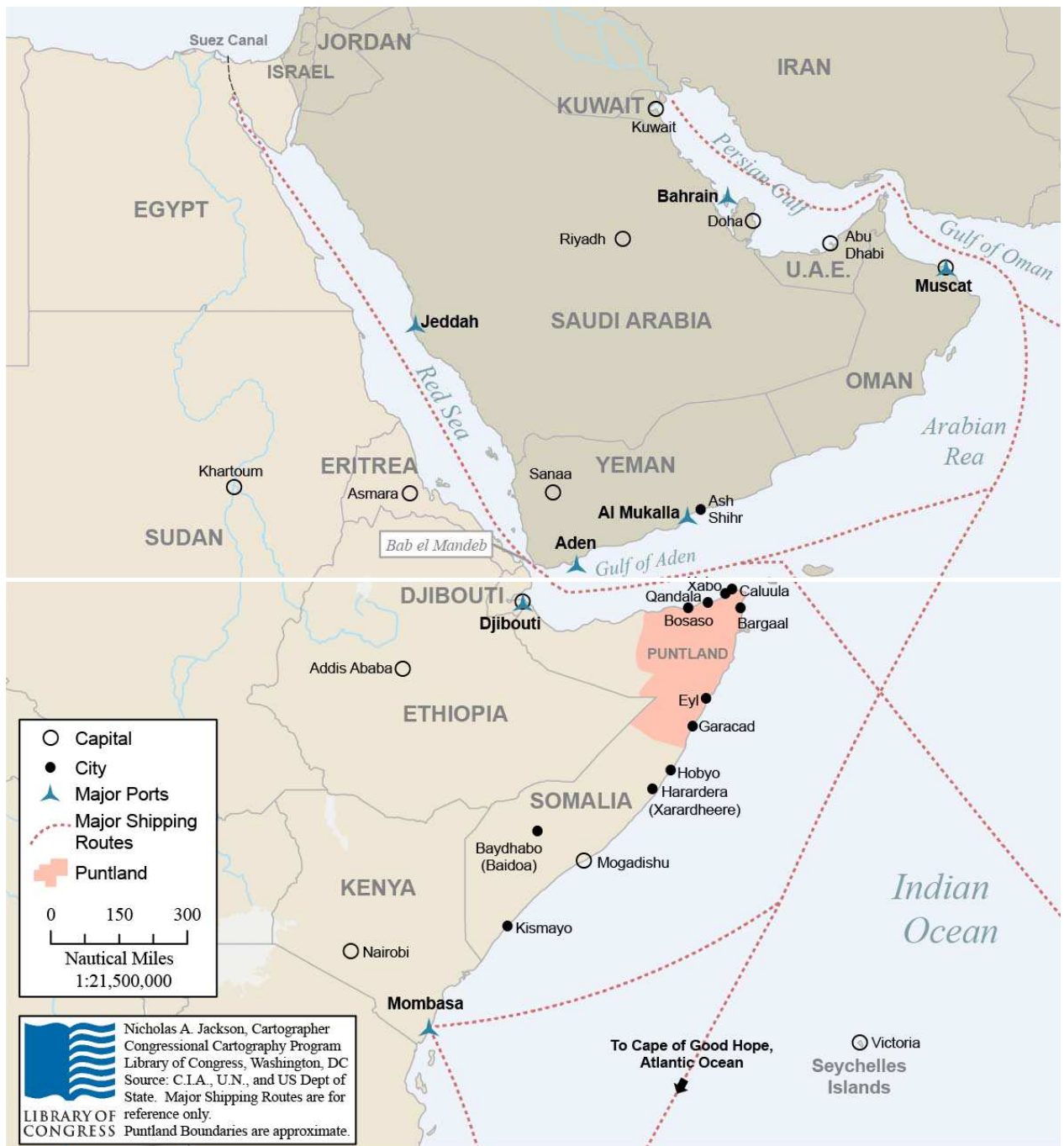
114. A. Moulder, T. Wheeler. Worldwide Threat to Shipping. Mariner Warning Information. US Office of Naval Intelligence Civil Maritime Analysis Department. 8.04.2010. – Arvutivõrgus:
http://www.maritimesecurity.com/docs/WWTTS_08_APR_2010.pdf (29.04.2012).
115. NATO Parlamentaarse Assamblee raport. The Growing Threat of Piracy to Regional and Global Security. 169 CDS 09 E rev 1, 2008. – Arvutivõrgus:
<http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1770> (30.04.2012).
116. Operatsiooni Atalanta ametlik kodulehekülg. – Arvutivõrgus:
<http://www.eunavfor.eu/> (30.04.2012).
117. Piracy and Armed Robbery against Ships. Rahvusvahelise Merendusorganisatsiooni kodulehekülg. – Arvutivõrgus:
http://www.imo.org/blast/mainframe.asp?topic_id=362 (30.04.2012).
118. Piracy and Armed Robbery News and Figures. International Chamber of Commerce Commercial Crime Services. 23.04.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures> (29.04.2012).
119. L.Ploch, jt. Piracy off the Horn of Africa. – Congressional Research Service Report for U.S. Congress, 27.04.2011. – Arvutivõrgus:
<http://fpc.state.gov/documents/organization/130809.pdf> (29.04.2012).
120. Operatsiooni Atalanta õiguslikud alused. European Union External Action kodulehekülg. – Arvutivõrgus: <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations/eunavfor-somalia/legal-basis?lang=en> (30.04.2012).
121. Rahvusvaheline ekspertgrupp Somaalia piraatluse alal. Piracy off the Somali Coast. Final report. Assessment and Recommendations. Workshop commissioned by the Special Representative of the Secretary General of the UN to Somalia Ambassador Ahmedou Ould-Abdallah. Nairobi. 21.11.2008. Arvutivõrgus:
<http://www.asil.org/files/SomaliaPiracyIntlExpertsreportconsolidated1.pdf> (30.04.2012).
122. Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 23.06.2009. a dokument IMO MSC.1/Circ.1334. Piracy and Armed Robbery Against Ships. Annex Guidance to Shipowners, Companies, Ship Operators, Shipmasters and Crews on Preventing and Suppressing Acts of Piracy and Armed Robbery Against Ships. – Arvutivõrgus:
http://www.marad.dot.gov/documents/MSC1_Circ1334.pdf (30.04.2012).
123. Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 18.02.2011. a dokument IMO LEG 98/8/1. Piracy: elements of national legislation pursuant to the UNCLOS, 1982. –

- Arvutivõrgus: http://www.un.org/depts/los/piracy/circular_letter_3180.pdf (29.04.2012).
124. Rahvusvahelise merendusorganisatsiooni 18.02.2011. a dokument IMO LEG 98/8/3. Piracy: elements of national legislation pursuant to the UNCLOS, 1982. – Arvutivõrgus: http://www.un.org/depts/los/piracy/circular_letter_3180.pdf (30.04.2012).
125. Rahvusvahelise õiguskomisjoni 4.07.1956. a raport A/3159. A/CN.4/104. – Arvutivõrgus: http://untreaty.un.org/ilc/reports/english/a_cn4_104.pdf (29.04.2012), United Nations Treaty Collection. ÜRO kodulehekülg. – Arvutivõrgus: <http://treaties.un.org/Pages/ParticipationStatus.aspx> (10. 03.2012).
126. The Council of Europe Is a Death Penalty Free Area. Euroopa Nõukogu kodulehekülg. – Arvutivõrgus: <http://www.coe.int/web/coe-portal/what-we-do/human-rights/death-penalty> (9.04.2012).
127. USA Riigidepartemang. 2010. a raport Keenia inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012).
128. USA Riigidepartemang. 2010. a raport Seišellide inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012).
129. USA Riigidepartemang. 2010. a raport Somaalia inimõiguste olukorra kohta. – Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/index.htm> (30.04.2012).
130. Ühendkuningriikide lordide koja EL komitee. Combating Somali Piracy: the EU's Naval Operation Atalanta. Report with Evidence. London The Stationery Office Unlimited 14.04.2010. – Arvutivõrgus: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/lddeucom/103/103.pdf> (30.04.2012).
131. Ühendkuningriikide lordide koja ees antud tunnistused. Minutes of Evidence taken before the select sub-committee on the EU. Examination of Witnesses. 12.02. 2009. – Combating Somali Piracy: the EU's Naval Operation Atalanta. Report with Evidence. London The Stationery Office Unlimited 14.04.2010. – Arvutivõrgus: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/lddeucom/103/103.pdf> (30.04.2012).
132. Ühendkuningriikide lordide koja ees antud tunnistused. Minutes of Evidence taken before the select sub-committee on the EU. Examination of Witnesses. 19.03.2009. – Combating Somali Piracy: the EU's Naval Operation Atalanta. Report with Evidence. London The Stationery Office Unlimited 14.04.2010. – Arvutivõrgus:

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/ldcom/103/103.pdf>
(30.04.2012).

LISAD

Lisa 1. Aafrika Sarve regiooni kaart

L.Ploch, jt. Piracy off the Horn of Africa. – Congressional Research Service Report for U.S.

Congress, 27.04.2011. – Arvutivõrgus:

<http://fpc.state.gov/documents/organization/130809.pdf> (29.04.2012), lk 7.